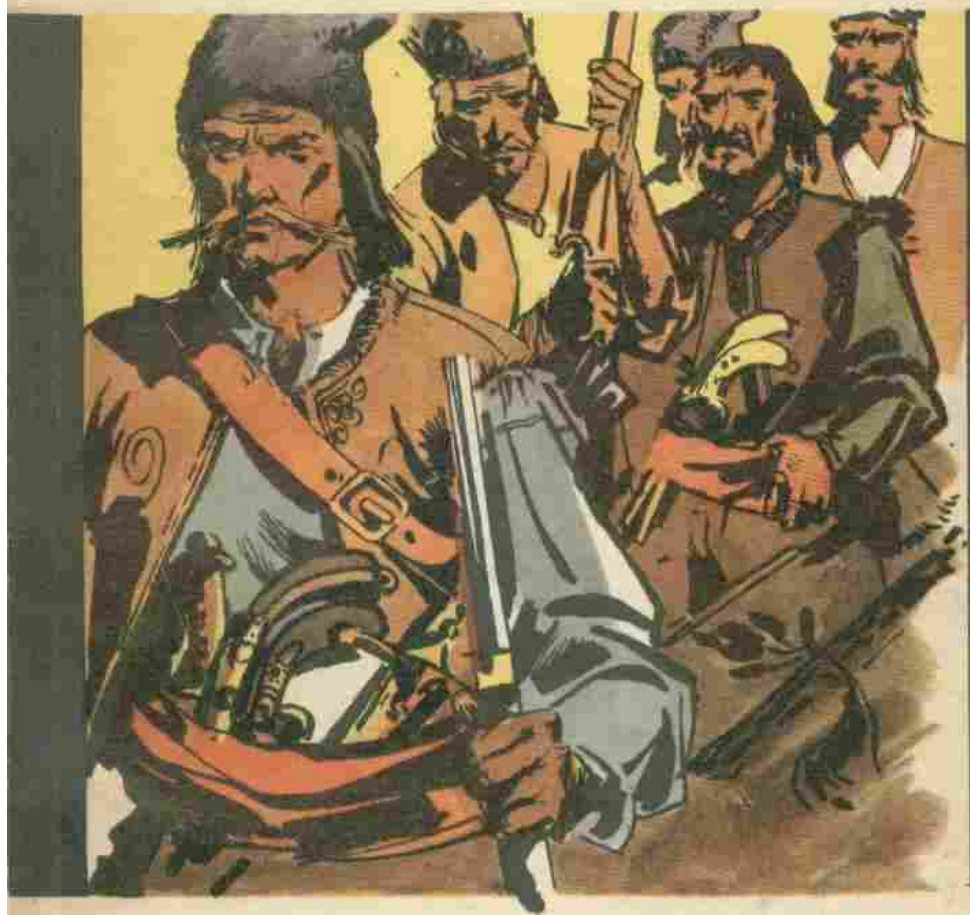


PAUL CONSTANT



# IANCU JIANU



EDITURA TINERETULUI

PAUL CONSTANT

# IANCU JIANU

roman

EDITURA TINERETULUI

Se imprimăvăraseră temeinic : soarele crăpase mugurii sălcilor, înverzind lunca în susul Oltețului pînă către siliștea Cioroiului, și în cursul lui pînă dincolo de Chilizii, unde se lăsa înghițit de gura lacomă a Oltului. Pămîntul fumega aburi calzi, scorniți din țelina jilavă, ridicînd pale de nori care se alun-gau către cer. Peste bordeiele strivite de acoperișuri de brazde, se purtau, domoale, miresmele de codru înviat, zgomot de apă clipocind printre răgălii și cioturi. Zăpezile umflau, topite, apele Oltețului, lățindu-le peste maluri, însemnînd grinduri mocirloase sau acoperite de mușchi.

Satul, aciuat fricos în marginile luncii, rămînea sloit, respirînd prin coșuri ciocante dire subțiri de fum pîcios și acru.

Imprimăvărarea se abătuse tristă peste satul de iștov, mîngîind albeața bășicilor de bou din ochii ferestrelor, spinările coșerilor fără vite, ulițele strîmbe cu hrîtoape presărate des.

Fălcoiul, satul de vatră al boierului Iancu, rămînea în mocnița bordeielor scobite în pămînt, disprețuind aluatul degerat al primăverii, picat în copăile nădejdiilor de mai bine.

Oamenii tinjeau pe lavite fără așternuturi, bolnavi sau flămînzi, dezmoțindu-și vetrele cu crengi zemoase de salcie sau tizic de baligă uscată.

Cînd toaca bisericii bătea ceasul pristăvirii din viață a vre-unui suflet, cutremurarea dezlipirii de pămînt a omului se sleia mută pe suflarea beteagă a celor rămași...

— Muri, mă, muierea lui Duduveică ?

— Muri...

— De unde să încherbăluiască acum creștinul șinieu de grîu pentru colaci și năporojnie ?

— Și creștarul de vamă să i-l lege de deget !...

— Unde este snaga omului și strînsu' de griu pentru colivă ?

— Toate sînt de la Dumnezeu și gura omului nu face decît să spurce rînduielele lui...

— Auzi cum îi trage în toacă taica popa, de parcă să rupă zăpoarele porților raiului...

— Crede-i săracul... Os îmbătrînit și descărnat...

— Rămasă, mă, creștinul vădov ?

— Păi !...

Clătinarea domoală a luncilor se îngîna cu apele învolburate, cu cîntecul păsărilor, închipuind chemările vieții care se dezmoțea.

Răsfrînt peste malurile Oltului, codrul de stejari înnegrea șesul pînă departe, prins în pripoane de curpeni groși, înecat în tufe de arțari și aluni, însălbătăcit de singurătate.

Lucrurile erau însemnate cu povești și semne înfricoșătoare : copaci cu scorburî adînci pentru oameni și fiare, vizuini scobite sub coaja pămîntului, ziduri prăbușite de foc și de vreme.

Spre răsărit, în Șopîrlița, stăruia încă groapa care adăpostise, pe timpuri, trupul unui șarpe uriaș, care se adăpa lîngîndu-se pînă la apa Oltețului, îmbăloșind-o... Și povestea voinicului venit dinspre răsărit, care s-a îmbrăcat în zale de fier și s-a înarmat cu cuțit, lăsîndu-se înghițit de jivină pentru ca dinăuntru lui să-i ciopîrțească pîntecul, pînă la cap... Voinicul, pe nume Novac, s-a luat după trupul ciuntit al șarpelui, trăgînd după el o brazdă, semn după care să-l caute nevastă-sa...

Groapa n-a rămas goală, căci din inima codrilor, nebîntuiți de picior de om, a venit și și-a găsit adăpostul în ea o șopîrlă tot atît de grozavă și de înfiorătoare...

În marginea Oltețului, pe locul botezat de bătrîni Zăpodia, dintele vremii tocuse, pînă către temelii, zidirea unei biserici a lui Ghinea vîstierul, lăsînd peste locul sfințeniei de altădată, duhul pustietății și al păraginii...

Iar dincolo de Oltet, găuri scobite după aur haiducesc sau strînsură de băjenari, care nu mai apucaseră bucuria întorsurii pe la casele lor...

Spre miazănoapte, în codrul Bistriței, învălmășiți cu sălbătăciunile, își țineau sufletul o mîna de oameni, îngropați în

bordeie căptușite cu crengi și brazde de pământ... Aci era fîntîna Chircăi, unde într-o sîntă zi de Paști s-au aruncat fetele din sat, spre a nu fi duse în robie de turci... Și crucea „Motrocului“, semnul izbăvirii din robie al unui creștin din partea locului.

Pasul gîndului se lasă pe șleaul Oltului, în jos, spre Fundul Vornicului, cu bordeiele mănăstirești ale egumenului Nil, către Polovina,

„Cu trei sate bogate,  
În haraci ne-nglodate“...

și peste care s-a fost lăsat, totuși, pîrjolul turcesc, însemnat prin gropile, larg cuprinzătoare, de trupuri de creștini măcelăriți tot la o sîntă zi de Paști.

Adunat sub poalele pădurii Sarului, „locul lui Gogilă“ și „perii lui Trașcă“ însemnau siliștea Gorganilor, cu locul de vatră al spătarului Gorgan, oglindit odată, de mult, în apele bălții îmbelșugate de pește, săpată cu sudoarea clăcașilor și a robilor nenumărați...

Alătura de apa săracă a Căluiului, mănăstirea bogată ridicată de Buzești, pe locul în care s-au fost pogodit căpitani lui Mihai Viteazul cum să înfrîngă năvala tătarilor, punîndu-i-se hramul Sfîntului Nicolae al Mirelor.

Trăsnetul îi arsese tinda, lăsînd-o beteagă, ca un semn al păcatelor omenești nerăbdate de Dumnezeu... Înăuntrul mănăstirii, în partea din stînga a naosului, cuvîntul de pomenire al clucerului Radu, pus pe lespede sub care hodinește lungit :

*„Cuvînt de această viață deșartă ; rugate-vei lui Dumnezeu în zi și în noapte, cetași vei fi cu cei din rai... Fără cine nu face lucru dumnezeiesc închipuiește-se focului în veac... Cine-și satură mașele lui cugetă cum a-și ugodî trupul lui și să facă voia necuratului. Și cine-și nu va da din averea lui săracilor și bisericilor în veci acela este sluga dracului. Să nu zică nimeni că eu sînt domn, sau vlădică, sau boier, că cine-și cu pre-al lui lucru primi-va judecată... Că acolo vom sta înaintea județului goi, cum am născut. Drept aceea, fraților, nu lăcomire-ți hainelor și aurului : ce vă faceți cale largă și curată spre ceriu cu milostenie, cum zice însuși Dumnezeu : unde este avuția voastră, acolo este și inima voastră.“*

Tot aci, sub lespezi grele de piatră, înflorite cu inscripții, hodinesc pristăviții întru Domnul : jupînița Elina, jupîn David și Preda, Stroe postelnicul, jupînița Stanca și jupîn Dumitru, cel pierit de sabie în timpul lui Moise Vodă...

Pe pereții naosului, chipul încruntat și războinic al lui Mihai Voievod, privind spre acel al lui Petru Cercel Voievod, senin și doritor de pace, zugrăvite de mîna neîndemînică a unui Mina, iconar al timpului...

Înspre apus de Fălcoi, spărgînd desișul pădurilor, drumul către Caracal scoboară rîpale Potopinului, pe care și-a topit roua tinereții acel domnișor al nopții, întîrziat pînă în răsăritul soarelui în culcușul dragostei.

Peste tot, vremea încălțată în opinci și-a lăsat urma adîncă în clisa drumurilor veacului, tămîiată de freamăt de codru, de urlet de fiare, de bocet de doine, de basm păstrat în jur de vatră fără tăciuni...

Satele poartă în nume povara unui destin încruntat, din chiar ceasul zămislirii, altoit pe răbdarea cîinească a neamului.

Colibașii și Damurile vorbesc de adăposturile de cîrțițe, scobite sub poala pădurilor, de năvala după jaf a străinilor ; Ursa și Cioroi, de sălbăticiunile locurilor. Iar Clăcașii și Coșerenii, de viața în care nu putea spori nici un fel de bucurie omenească.

Sufletele necăjite ale Colibașilor și-au văzut, în două rînduri, bisericuța luată de apele umflate ale Oltului, pustiite de ultima lor nădejde, pe care numai credința le-o mai putea da. Și s-au adunat atunci, cu spaima miniei cerești în suflete, în jurulristolului rămas în picioare, prăznuind sfînta Înviere pe locul unde jertfa zidirii de altar fusese măturată de ape.

La Tobolita Jienilor, zid gros pune pavăză pentru casa Domnului, închipuindu-se adăpost pentru monahi și egumen, care să binecuvînteze nemernicia omenească a celor pitulați prin scorburi.

Din mila și evlavie vornicului Mitrea și a dumneaiei jupîneasa Neaga s-a ridicat din temelii mănăstirea Hotăranilor, punîndu-i-se hramul „Soborul Îngerilor“ ; iar mai tîrziu s-au învrednicit pentru înfrumusețarea ei cei ce stau față lîngă ocnițele dinspre miazănoapte și miazăzi, prinși în zugrăveala chipurilor, jupîni și jupînițe de prin partea locului.

Cînd mucerile lumînărilor din lungile priveghiuri au întunecat cu totul icoanele sfinților, primenirea lor s-a făcut

prin grija monahului Pafnutie, care va fi hodonind ca cărămida sub căpătii, undeva, prin preajma mănăstirii.

Din pământul Cioroiului, stăpinit altădată de clucerul Alexandru Farfara, își trag teapa Alexandru, Nicolae și Radu Golescu, copiii Zincăi Goleasca, cea care își lumina sufletul în mănăstirea ridicată de popa Matei Ghinescu ot Cioroi, încropind din a sa pungă cheltuielile zidirii și podobabelor.

În lungul și în latul Romanatului s-au presărat locașuri de închinăciune sub coasta dealurilor împinzite de străji, ca și pe malurile îmbrăcate cu stuf ale Dunării.

Boierii Jieni au sfințit pretutindeni locul așezării lor cu ctitorii bisericești la Corlățești, paharnicul Dumitrache Jianu ; la Racovița, Șerban Jianu Racoviceanu ; la Zămoaga, medelnicerul Ștefan Jianu... Și iarăși Jieni trecuți în pizanii ctitorești la Caracal, la Jieni și la Grojdibod...

Podarii și isnafurile orașelor, sau meșterii risipiți prin sate mai pricopsite și-au însemnat cu rîvnă dragostea pentru Dumnezeu Jupin Șerban cojocarul, Stan Toma cizmarul, Dumitru băcanul, Constantin curelarul, Constantin Rachieru starostile boiangiilor și Golfineanu, starostile pescarilor, boiangiilor și căldărarilor...

Păstrați în zugrăvelile coșcovite ale bisericilor, șirul acestor neguțători și meșteri rămîne încremenit în evlăvia timpului, pentru pomenirea veacurilor ce vor veni. Strînși în anterie de postav gros, cu ișlice lipsite de acele garnituri de sobol sau urșinic cuvenit boierilor de laviță, ochii lor caută, bleojuți, în păcatele vremii de acum. Alătura de ei, jupînițe cu obraze palide, cu mîini împreunate a smerenie, îmbrăcate cu misăzi de blană de vulpe, în rochii de adămască pînă în călcîie, nelăsînd să se vadă decît vîrfurile cusute cu fir de ibrișin ale condurașilor ; iar între ei, poza bisericilor pentru a căror zidire pungile lor n-au avut niciodată băieri de strîns.

Pădurile se lumineau anevoie în prisăci sau drumuri de cară, iar potecile se încurcau în hățisuri dese, neputînd fi călcate decît de picior voinicesc și umblat. Oamenii nu se îndurau să taie copacii, rînduiți să-i apere de năcazurile multe ale cotropitorilor, ale sameșilor și împlinitorilor domnești, ale strîngătorilor de haraci și podvezi...

Peste toată amărăciunea timpurilor, înviorarea vieții de codru, cu freamăt de frunze și cîntec de păsări, aducea mîngiere și întremare.

În lungul drumurilor erau presărate hanuri pentru conăcitul poștalioanelor și călătorilor, pe la care se abăteau des camenii care să-și primenească sau să-și bea rodul jafurilor... Pentru cei nevoiți să înnopteze aci, nechezatul cailor, zgomotul vreunei uși trântită de vînt sau larma zăvozelor erau temeiuri de îngrijorare. Oamenii nu se încumetau să înfrunte primejdia drumului, decît anevoie. Copacii, tremurîndu-și frunza, risipeau zvonuri care înfiorau pînă în adînc sufletul negustorilor, mai toți străini de neam. Tufişurile înviau, închipuind forme de oameni care pîndeau să-ți dea binețe cu pistoalele întinse. Doar chiuitul surugiilor mai aducea călătorilor puțină inimă și curaj.

Poștalioanele, cocii cu osii de salcîm, erau trase de cai mărunți și iuți, prinși în ștreanguri de tei împletit. Cînd vremea desfunda drumurile, codrul urla de sudălmile surugiilor, care opinteau să scoată din clisă roțile înfundate pînă la căpățîni. Iar vara, chiuitul lor întetea goana animalelor, făcînd să țopăie prin hîrtoape călătorul agățat cu deznădejde de loitrele cociei.

Cînd fumul subțire al vetrei sau lătratul de zăvod zburlit, vestea apropiatul olacului, călătorii își făceau cruce mare și descurcată, pentru tot ce-a fost și-o să mai vină. Surugiul, înainte de a-și desprinde gloabele din ham, golea, pe nerăsuflate, o jumătate din plosca de țuică, după care se adresa, glumeț, călătorilor :

— Bine ne-am întîlnit sănătoși, boieri dumneavoastră !... Au s-a semănat vreunul pe drum ?

După care rîdea zgomotos, ca după o spaimă fără temeii.

În prispa hanului cu ușa împopistrată cu cremene și cioacă de salcîm, apărea hangiul, tip de vișan însălbătăcit de singurătate și teamă. Măsura din ochi drumeții, după care-i poftea înăuntru. Dacă se întîmpla să fie iarnă, locul lor era în „sobă”, odaia încălzită, avînd pe margini lavițe pe care se și putea dormi. La hogoacă forfotea ceaunul cu mămăligă sau ulciorașul de pămînt de Oboga, cu vin sau rachiu de mojmoeane, făcut în velnițe primitive. Călătorii se așezau trudiți, pipăindu-și punga și pistoalele. Mînceau legumit, cu dumicați de mămăligă rotunjiți în palmă, și-și clăteau gurile cu cîte o ulcică de vin sau rachiu. Ospățul omenesc plătea deșugubina drumului, făcînd pe creștin să mai prindă curaj la inimă. Surugiunii își scoteau barda prinsă sub podina poștalionului, dregîndu-și



beteșugurile, sau ungeau capetele de lemn ale osiilor cu seu de oaie. Când totul era în ordine, călătorii erau poștiți cuviincios să-și fărîme din nou casele pe șleaul plin de hîrtoape și spaime... În urma lor, hangiul închidea oblonul, trăgînd de-a curmezișul grinda de stejar gros și țeapăn ca fierul...

Noaptea, cînd stelele se luminau cît aria de om sărac, tainele codrului se deschideau în zvonuri de ape, în țipete de buhă, cîntec de privighetori îndrăgostite și urletul de pustie al fiarelor... În firida cu perdea de drugi de fier a hanului, feștila altoită în strachina cu său de oaie lumina semnul unui adăpost de om... Hangiul se lungea pe laviță, tihnit, după ce mai întii pipăia cocoasele pistoalelor de sub căpătii și bătea cîteva metanii pentru paza sufletului...

Adăpostiți prin grajdurile curților boierești, poterașii și arnăuții isprăvniciei dormeau duși, neîndrăznind să colinde bezna nopții, în care puteau mușca plumbii şușanelelor hai-ducești.

Curțile boierești albeau prin ocheane sau branete de pădure, semănînd, vraiste, case de chirpici acoperite cu olane sau șită, bucătării și locuințe de paiantă pentru slugi, grajduri și coșeri cu spinări de stuf. Casele boierești erau așezate pe pivniți largi, răsuflăte prin gîrliciuri ferecate cu uși de stejar gros. În pîntecele lor stau rînduite buțile de vin, cu care se îndestulau ospețele din zilele bune. Cămări și celare păstrau pe poliți făcute din bardă chiverniseala de miere, de slănină, de poame și unt, de turte de ceară, de tot ce puteau închipui bunătatea pămîntului darnic și snaga clăcașului și a robului... În fundul acestor curți, înecate în mizerie și larmă, șetrile ȝiganelor robi, în care se ferecau roțile caleștilor boierești, se scobeau albie și troace, se învățau scripcăritul, se bătea dimia la piuă...

Peste iadul robiei, cîntec melopeic de ȝigancă zămislită în căldura iatacului boieresc, frîngea aripa năzuinții de libertate și omenie...

Boierul ședea în cerdac, hodinind în divanul căptușit cu stofă de adamască sau șahmarand, în caftan de atlas, strivit de greutatea bărbii și a ișlicului garnisit cu urșinic... Narghileaua, primenită cu tutun frecat în palme, da gust cafelei turnată în filigeana încondeiată cu semiluni... În sufletul lui, cîntea pe Dumnezeu care-l ținea, pămîntul care-l răbda și belșugul rodului care-i îmbelșuga viața... Zdroaba și icneala în

obezile robiei, rămîneau pentru el fapte firești rînduite de ur-sitori, pe care ar fi păcătuit schimbîndu-le...

Din cînd în cînd, ridicînd nori de praf și chiote de suru-gii, intrau prin știrbitura zăplazului butei grele încărcate de musafiri, megieși pînă la trei poște depărtare : jupînițe îmbrăcate în pacle înflorite și rochii de atlas încrețit cu ~~semn~~luitea, și boieri cătăniți, cu taciurul dolidora de pistoale și junghiuri cu prăsele de sîdef și aur, porțiți pe zaiafet întezit și prelun-git. Cîinii, totdeauna slobozi, înmulțeau larma, înălțînd-o pînă în tările cerului, făcînd să huiască negura codrului, pînă în adînc.

Boierul ieșea în cerdac, întîmpinînd oaspeții cu zîmbet în barbă și brațele întinse. Jupînița, jumătate cruce, rămînea în spatele său, într-o poză de umilință și respect față de sor, de cuviincioasă bucurie față de oaspeți... După ce ibricile de alamă și peșchirele de borangic sau inșor își împlimeau rostul, se așe-zau cu toții pe divane largi, sub polata șindrilită a ceardacelor, răsufliindu-și picioarele în papuci de safian, aduși de slugi meș-terite... Căleaua și șerbetul veneau să facă cînstea casei și să dea pas de așteptare și taifas, pînă se dichisea rînduiala os-pătului...

Prin iatacele scunde și scaldate în arome de levănțică și gutui, cu ferestre strîmte și zăbrelite des, jupînițele se adunau ciopor, lăudîndu-și munca mînilor, rînduiala și sporul casei, evlavia și vrednicia din care răsăreau damile ce îmbelșugau bisericile și mănăstirile... Stihare sfînte și berednițe pentru în-veșmîntatul preoților, marămi pentru împodobitul altarelor, epitrafire și mese de pristol, toate ieșite din hărnicia și rîvna miinilor de jupîniță...

Petrecerile erau bărbătești și cînstite : vinul se golea din oale primenite des, iar cîntecul țiganului lăutar făcea cocă su-fletul acestei boierimi apropiată de salbătăcia și curățenia locu-rilor de baștină, ~~pînă~~ care își avea birlogul...

Pămîntul Romanatului era împînzit de curțile boierești satele, mai toate, nu erau altceva decît așezări de clăcași ghe-muite în jurul lor, purtînd numele boierului căruia îi robeau... Rusăneștii sărdarului Niculae Rusănescu, Birza postelnicului Costache Birzan, Pleșoiul pitarului Luca Pleșoianu, Grecii me-dehniceresei Safta Greceasca, Cezieniul paharnicului Dumitra-che Cezianu, Preajba lui Ioniță Prejbeanu, Dobrunul lui Ște-fan Dobruneanu...

Mănăstirile Bistrița, Brîncoveni, Horezul, Crețulești, Dintr-un lemn, Cozia, Hotărani și Episcopia Rîmnicului stăpîneau moșii întinse, dobîndite prin milă creștină sau împărțeala samavolnică a domnilor.

Puține, cîteva moșii numai, erau stăpînire megieșească sau moșnenească la Cepari, la Săliștioara, la Boșotenii, Zănoaga, Leul, Redea și Dioști.

Mănăstirile își luau dările ierbăritului și ale vînatului în bălți, în moneda timpului, adică în unt, pește sărat, boi, făină de mei sau grîu.

Pămîntul se desfunda cu greu spre a lăsa loc de aruncat sămînța de bucate... Vitele, trăite prin pădure, în urgia viscolului, ieșeau în primăvară numai piele și oase și cădeau pe brazdă, sleite. Ogoarele răsăreau în silă, cu teama jafului și pîrjolului bazabuzducilor și ostrovenilor, a împlinitorilor domnești, care lăsau satele troacă sau mormane de scrum... Și atunci, băjenii prin ochenele codrilor, rodul de ghindă le da sații vieții rînduite de ursători...

Din bătrîni știau că prin părțile Potelului, pe malul Dunării, au fost pe timpuri sate cu scutiri de dajdii, unde oamenii săracii au răznit-o prin stuful bălților, „de-au rămas șaliștea pustie și nu este scrisă nicăierea în catastihelile domniei mele pentru bir“, așa după cum stă crestat la răbojul ținut din scurt, al unui domn de pagubă...

În zadar domnii slobozeau anaforale și sfaturi către „pîrcălabii sindiilor și tuturor lăcuiților de prin satele ot sud Romanai“, spre a face arături și semănături de grîu și de orz, încredințînd că „cei ce vor fi silitori se vor folosi de agonisita lor și se vor chivernisi“ Satele rămîneau în țelină, luminîndu-se în petice mici de arătură, ascunse prin ochene de pădure...

Caracalul avea pînă-n o mie de familii, împărțite pe mahalale, dintre care Protosenii dețineau locul de frunte. Lipit de tîngușor, Boldul își avea o înjghebare administrativă proprie, cu „pițuică“ sau casă de sfat, și slujbași vajnici, cum era pîrcălabul Uță și logofătul Badea Sandu...

Uță, bîntuind pe la ușile oamenilor pentru strînsul dăjdiilor, avea de luptat cu nămolul ulițelor întortocheate și pline de nămol, cu greutatea răboajelor pe care le purta spînzurate de gît... Cărturar iscusit, purta la brîu călimări de alamă îndestulate cu zeamă de bozi, și pană de gîscă sprijinită de cheo-

toarea misăzului sau pe după ureche. Iar logofătul Badea Sandu, cirac al vestitului condicar Răducu Prafail Biftreți, sporea fără preget transcrierea poruncilor domnești și a hrisoavelor date în sfatul veliților boieri ai divanului Craiovei.

În inima orașului, balta plină de lintiță și stuf ascundea cîrduri de rațe sălbatice și puzderia de țințari dătători de friguri.

Pe partea mai ridicată a orașului își duraseră case, în șir, boierii Cănuț, Grigorie, Șerban, Fănuț, Apostol și Niculin, toți Jieni... Case de cărămidă arsă, cu zid gros și bolți lucrate trainic.

Aci era isprăvnicia, divanul și temnița, însemnînd printr-însele autoritatea judecătorească și administrativă a timpului.

Pe ulița tîrgului, cîteva prăvălii, înghesuite și scunde, de cavafi și brașoveni, lumînărari, cojocari și astaragii, ținute de negustori cu frica lui Dumnezeu și a năpăștilor care le dau ocol. Sporul negoțului se grămădea în ctitorii bisericești, aurul de toate chipurile vărsîndu-se darnic pentru ziduri de adăpost credinței, în puterea căreia trăiau.

Cînd ghinda codrului cădea înainte de sfinții Arhangheli și șoarecii de cîmp se trăgeau către sat, înțelegînd că iarna este pe aproape, boierii își încărcau calabalîcul și merindea și porneau către casele de iernatic ale Caracalului... În convoi de butci și cocii cu coviltire, măsurau lungul drumului și necazul hîrtoapelor, intrînd în orașul în care îi aștepta rînduiala zaiafeturilor prelungite, făcute de-a valma.

Primăvara, de cum începea să se ridice, spre răsărit și miazăzi, neguri, se pornea drumul de întors către satele care-i așteptau vîrite în pămînt, resemnate și tăcute.

În Fălcoi, nedezipit de pămînt și de oameni, boierul Iancu Jianu rămînea în singurătatea culei durată din grinzi groase de stejar, cu ocnite cocoțate în vîrf, din care putea privi, îndelung și slobod, peste crestele înnegrite ale codrului, peste briul apelor înghețate... Fiarele sălbatice veneau pînă sub strașine, încolțite de foame, ridicînd în văzduh larmă și spaimă.

Iancu asculta vraștea viscolului și trosnetele pădurii, trîntit pe lavița așternută cu dimie și piei de sălbătăciuni, purtîndu-se cu gîndul către găurile bordeielor în care boleau, hăcuite, trupurile nevolnice ale țăranilor...

Trăgea cu sete din trestia ciubucului, înecînd odaia scundă în fumul acru de tutun și gемеа obidit de tot ce nu putea

închipui tăria brațelor și puterilor lui, întru mîntuirea neamului apucat pe șleaul pieirii...

În soba cu gură largă ardeau trunchiuri de lemn jilăvit, fierbînd monoton seva dogorită de foc. Pe pereții căptușiți cu velințe și chilimuri înflorite viu, odihneau, spînzurate, puști cu cremene și pîlnie în gura țevii, iatagane turcești și pistoale cu prăsele bătute în sîdef și argint ; la căpătii, teancul de lăicere și plosca de vin de șapte oca vechi, în care își răsuflea scîrba vieții de îmbuibare și trîndăvie, la care îl osîndeau gerurile iernii. Iar spre răsărit, icoana ferecată în argint a Maicii Precista, mîngîiată de lumina candeliei hrănită cu untdelemn curat.

În începutul acela de primăvară, Iancu da ocol grajdurilor în care, adulmecînd mirosul colțului de iarbă, caii nechezau neliniștiți. Purta pantaloni de dimie albă cu găitane, cizme de iuft pînă peste genunchi, cojoc de oaie și căciulă de noaten sein ; iar în taclir, ca de obicei, pistoale și cuțit.

Nu îmbrăcase niciodată caftan sau ișlic și nu simțea nici un fel de plăcere să-și toarcă în barbă, după obiceiul timpului. De statură potrivită și bine legat, se purta cu barba rasă și mustața stufoasă ca mătasea de porumb dat în copt.

Călca îndesat și ținea capul sus, cu căciula răsfrîntă și dată pe ccafă. Pielea feței deslușea o sănătate de om al brazdelor, trecută prin încercările ploilor și tăiușul vînturilor. Mereu zîmbitor, încruntarea rară a sprîncenelor sau a frunții dădeau temei de temere. Grăia vorbă românească, fără amestec străin și spunea pe șleau ce avea în suflet și în gînd, în sindrofiile pe care le cerceta arar, ca și sub poala Fălcoiului sau pe malul Oltețului.

Avea patima cailor iuți, cu trup puțin și plin de inimă. Cînd o răznea pe potecile întunecoase, lăsa calul la pas și cînta doine oltenești pentru el și viețările de-a valma ale codrului.

Lumea tîrgoveților și a boierilor de țară nu-l momise cu nimic : trăia ca un vultur singuratic, întinzîndu-și aripile spre a domina sălbătăcia locurilor, ascuțindu-și ghearele pentru vînatul pe care-l păștea cu răbdare și ură.

Începutul primăverii îl însufletea pînă în adînc. Încălzit de sulitele soarelui își lăsase cojocul pe-o mîneacă, fluierînd un cîntec de lume, păstrat în amintirea unor zile de chef cu lăutari, pe malul Oltețului... Din cînd în cînd contenea ascuțindu-și auzul, prinzînd zvonul luncilor și al codrilor, în care în-

via cîntecul păsărilor și aburul pămîntului, surîzînd mulțumit de prevestirea semnelor de primăvară. Prin rădăcinile trupului sîngele gonea cald, cu îndemnuri de ducă... Apele își dezlipeau sloii de mal, scoborîndu-i încet în vale, către gura Oltului... Un cuc îi cîntă în față, semn de îmbucurare pentru timpul de peste an.

Hotărît, își scutură ultimul rest de iarnă rămas în mița jocului și strigă unui argat :

— Pune, mă, șaua pe Haiduc, că vreau să mă reped pînă la Chiliz, să văd dacă n-au murit puii de urs prin găuri !...

— S-a crăpat de primăvară, boierule !...

— N-auzi fortota apelor ? Au să dea peste maluri și să îneco bordeiele țiganilor !...

— Numai de-ar da !... Că vin ele repezi, da-s calde și dezghioacă mugurul codrului !... Uhuhuu, Haiduc... Haide cu taica să te încur, că se apropie Sîntoaderul !...

— Lasă-l cu binișorul, mă Stînguleasa... Că nu i-o mai fi rămas decît pielea și oasele...

— Și inima !... Că a frămîntat pămîntul de sub copite de s-a îngropat pînă la piept...

— Neamul, bă !... Unde vă cîrmiți voi din bolnița bordeielor și din fumul de salcie jilavă, ca să vă frămîntați urșătoarea unui trai mai bun ?... Calul este mai aproape de Dumnezeu și-i simte dezlegarea tainelor lui !...

— Așa o fi, boierule !... Lumea este prostită de belele și nu mai poate descurca semnele vremii !...

— Lasă-i zăbala slobodă... Vorbește cu el, păcătosule !... Haiduc !...

Calul se opri în loc, ciulind din urechi, cu nările tremurînd... Nestăpînit de zăbală și mîna argatului, auzind gura lui Iancu, rămase încremenit.

— Faci pe balaurul, băiatule ?... A venit primăvara și colțul ierbii stă să spargă coaja pămîntului ca să-ți pună chilim de așternut copitelor !... Tremuri și te bucuri !... Așteaptă că plecăm acum să dăm o raită pe unde și-a făcut lupul de cap și s-au gospodărit viezurii și vulpile... Adu-mi pușca, bă !... Și cremenea, și amnarul... Și bășica de porc cu măsurile de plumbi și de pulbere...

Prin știrbitura gardului, cu capul descoperit și aplecat spre pămînt intră un țaran, clăcaș hărtănit de mizerie și necazuri, oprindu-se în fața calului.

— Să trăiești, boierule Iancu !...

Iancu măsură arătarea cu miros de sfoiag, încercînd să-și mintă gîndul care se întunecase.

— De ce te porți năuc și zburlit, Duduveică ?... Ai ieși ca fiarele flămînde să bați potecile satului și să bagi în spărieți muierile și copiii ?... Tu nu vezi și n-auzi că se crapă de primăvară ?

— Eu n-aud, decît toaca popii, care-mi sîngerează rărunchii și-mi pomenește năcazurile și păcatele cu care m-a cîșindit Dumnezeu...

Boierul Iancu își trase cojocul pe mîneacă, privind încrunțat la chipul de umbră al țăranului dezbrăcat și scofilcit. Bîrăit, își roti cu deznădejde ochii peste satul adunat împrejurul conacului, și nu găsi nimic care să-i sprijine credința că undeva a mai rămas o scînteie de lumină și viață, de care să-și priponească imprimăvărarea de adineauri a gîndului. Toaca săracă a bisericii se risipea peste sat sfîrșită, înmulțind tristețea și amărăciunea care mocnea dincolo de soare, de cîntec de păsări, de aromă de salcie înmugurită. În sufletul lui se simțea strivit de pacostea cu gheare lungi și multe, cășunată în vatra fără tăciuni a bietului om... Se întoarse către ărgat, mîngîie lin gîtul calului și-i porunci domol :

— Mă Stînguleasa, bagă calul în grajd... Că nu i-a fost lui sfîrșită patima și mai are să-și lungească gîtul, chemînd ceasul pe care-l credeam venit... Bine ziceai adineauri că omul este prostit de belele și nu mai cunoaște la semnele vremii !...

— De, am vorbit și eu așa, într-o doară...

— Uite, bă, a venit primăvara... Și ne ia ochii, și ne înșeală. Că au să înceapă să cadă vitele de slăbiciune și unghii, să moară ai de au zăcut pe vatră astă-iarnă, să ne bîntuie mumbașirii și taxaldii stăpînirii, să ne dărîme bordeiele peste noi, ostrovenii și bajabuzducii... Și noi ne bucurăm ca proștii, iar soarele ăsta cald are să rîdă în strălucirea lui de toată zdroaba și istovul pămînteanului, strîns în obezile ursătorilor... Așa este, bă Duduveică ?... Așa este, bă Stînguleasa ?...

— Așa este !

— Așa este...

— Unde ești, logofete Oană ?... Bă, logofete !... Vino, bă, și deschide celularul și dă-i creștinului ăstuia grîu pentru colivă și colaci, și pește sărat, și o boată de prăștină... Și vin, și untdelemn să toarne peste trupul moartei, fie-i iertate păcatele...

Să-i legi, bă, de deget creițarul ăsta, ca s-o treacă peste vămile văzduhului și să se roage de acolo pentru suflarea păcătoasă a pămînteanului, care numai duhoare și deșertăciune este...

— Să trăiești, boierule...

— Du-te... Îngroapă-ți muiera și după ce ai boci-o cît să-ți ușurezi sufletul, dărîmă grinzile bordeiului și vino aci sau în ocoale, la Chilii...

— Așa am să fac...

— Așa să faci... Și cînd te-oi aduna din nou în firea voinicască a rumânului și ți-oi simți inima cremene, să-mi strigi de sub streășina culei : „Uhuhuuu, boierule Iancu... A năpîrlit mița oii și i-au dat peri de lup : și i s-a făcut să dea iama prin caprele care ne-au tocat lăstarii și ne-au uscat butașii în care aveam nădejdea singelui vieții !... Și i-au ajuns colții să taie fierul hangerului și să scuture în ei junghetura cîinilor de ne-au mîncat zilele...”

— Așa am să fac...

— Așa să faci... Du-te...

Sfîrșit de frămîntarea lăuntrică a sufletului, în care dospea obida și năcazurile oamenilor, Iancu rămase înțepenit, măsurînd trupul clătinat al țaranului, urma de opincă ce se adîncea fricoasă în nămolul uliții.

În spatele lui, umba credincioasă a lui Stînguleasa încerca să-și gonească privirile departe de ochii înlăcrimați ai stăpînului, spre a nu fi mărturie la ceasul de rușine al slăbiciunii lui...

Iancu se întoarse încruntat, descoperind la izvor temeiul frămîntării lui, slobozind din juvăț gîndul care sta să crape :

— Neamul, bă !...



Calul, lăsat la pas, se opri pe prundișul Oltețului, adăpîndu-se din apa care venea umflată și repede. Cu frîiele petrecute pe după mînă și descălicat, Iancu măsura largul apei, așteptînd să tragă la mal podul așezat pe luntri scobite în trunchiuri de salcie. Podarul îndoia prăjina să întoarcă puterea apelor, urmărind scripetile care alunecau anevoie pe funie ; și neliniștea lui Jianu, cu care nu se putea glumi. Cînd luntreă se izbi de mal și prîponul fu legat țeapăn, creștinul își șterse fruntea de sudoare cu dosul palmei, luîndu-și căciula din cap :

— Parcă văd c-o să dăm de belea, de ne-or mai zăticni apele... Trage la vale de crezi că s-au rupt zăpoarele muntelui !...

— Ce se mai aude, Apostole ?

— Nimic, boierule !... Au trecut mai adineauri bîrne și tiugi, și snopi de coceni sfoiegiți... Și o tîrnă de cuiabar... Se vede că a dat apa peste maluri și a înecat pe undeva bordeiele oamenilor !...

— Dar semne de cialmale turcești sau de iminei arnăuțești nu s-au arătat ?

— Ne-a ferit Dumnezeu... Drumurile sînt desfundate și pe potecile de margine nu li se îndemîină...

— Să ai grijă seara să strîngi funia și să tragi podul sub mal, de-din-vale de bordei... Și să înnoptezi unde te-o tăia capul, cu urechea pe pămînt... Că au să înceapă să urce la deal haitele de pazvantii și ostroveni, și mumbașirii domniei după zaharele și podvezi...

— Să nu ne mai osîndească Dumnezeu cu bîntuieli din astea !...

— S-o tai razna și să dai de veste oamenilor, dacă o fi să ne mai calce nevoia... Să nu dea de paguba amărîtelor de vite și să le poată mîna în pădure...

Iancu trase calul pe pod, ținîndu-l scurt în zăbală... Podarul dezlegă priponul, împingînd voinicește prăjina, izbind cu boturile luntrilor valurile.. Apele șuvoiau în coastele podului, neliniștind calul, care umfla nările, sforăind... Pe deasupra, cîrdurile de rațe și gîște treceau slobozite din bălțile dezghețate ale Dunării, către sălciile și grindurile Oltețului. Fumul subțire, ridicat peste vîrfurile copacilor, însemna locul pe unde stau, pitulate, locuințe omenești... Tălângile vitelor răzlețite prin pădure risipeau aerul de sălbăticie și pustietate a locurilor, luminînd negura pădurilor... Cîte un chiuit de rumân înviat cutremura văzduhul plin de nori de ploaie, pierzîndu-se pe crestele mărunte ale apelor...

Cînd podul hîrșcăi așezat pe prundiș, Iancu zvicni pe mal, o dată cu calul. Podarul se apropie de-o răchită, prinzînd cu dibăcie un pui de șarpe, pe care îl spînzură cu nojița opincii, ca să fie ferit peste vară de înveninare...

— Să treci pe la Oană, ca să-ți primești tainul... Și să dai de știre și ălor de-din-sus să fie cu ochii în patru, ca să nu ne pomenim cu plocon pe cap... Că de altă pricopseală știu că nu outem trage nădejde...

— Ne-o feri Dumnezeu !...

— Ne-o feri, bă !... Dar prin părțile Gorjului și ale Mehedinților s-a slobozit urgia și pîrjolul... Și au robît muierile și copiii și au cărat către Dii vitele creștinilor și ulcelele pline cu miere, toată snaga și strînsura oamenilor... Satele au răznit-o prin pădure și scormonesc frunza după resturi de ghindă, ca să-și țină amărîtele de zile...

— Mare blestem !...

— Prin Craiova au pus foc caselor, de s-au băjenit negustorii și oamenii, cu tot calabalicul, peste Jii, la Bucovăț și Leamna și dorm risipiți prin pădure, ca fiarele, cu urechile ciulite și cu frica în sîn...

— Sărac de mama noastră !...

— Să nu ne ajungă și pe noi, Apostole !...

Podarul bătu cruce mare și descurcată, cătînd cu ochii spre cerul care se înnoua tot mai greu, picurînd stropi de ploaie.

— Dacă nu vă este cu supărare, mai poștiți în bordei... Că este ploaie de primăvară și poate să treacă repede.

— Dar ceva de mâncare ai? Că m-a lăsat drumul și foamea.

— De... O fiertură de urzici acrită cu tirighie; și mămăligă cum a dat Dumnezeu la casă de om sărman...

— Leagă calul de furca polatei și adu-mi plosca aia din oblînc. Mi-au dat neamurile niște zeamă de prună... Și pune oala cu urzici la mijloc...

Așezat pe lavița fără așternut, Iancu ospăta din blidul scobit în lemn ciorbă acrișoară de urzici... Cînd își văzu sațiul, șterse mustățile cu podul palmei și duse plosca la gură, sorbind cu sete.

— Ia de gustă și tu, să-ți mai lege burta și curajul...

Podarul se închină cu evlavie, ca o binecuvîntare a ceasului de belșug, după care ridică plosca în sus, urînd:

— Să trăiești, boierule!... Și cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum...

— Să te-audă Dumnezeu!...

Ploaia răpăia pe spinarea de stof zbîrlit a bordeiului, tot mai îndeșită; pe cer, norii se adunau mai jos și mai negri, întunecînd fața apei și a codrului. Iancu își umpluse ciubucul cu tutun și pufăia rar și adînc, cu auzul împînzit de zgomotul ploii, cu gîndul dus către cine știe unde...

Ghemuit lîngă vatra în care mureau cîțiva tăciuni, podarul privea spre vița de fum care se ridica pe hogeac, spre picurii de apă prelinși pe marginea corlatei... Amîndoi tăceau, măcinîndu-și în moara minții grăunța gîndurilor... Ploaia clănțănea dincolo de ușa bordeiului, povestea care amenința să nu se mai sfîrșească, și-i întîrzia plecarea lui Iancu...

— Să vă dau o țoală s-o puneți sub căpătii... Drumurile astea sînt numai osteneală și fărîmătură de oase... Și a început să însăreze...

— Nu este nevoie... Aruncă vreo două vreascuri peste tăciuni și dă foc feșticlei... Poate că vrea să treacă apa vreun creștin și să vadă o fărîmă de lumină... Cred c-o să îngeneze potopul ăsta de ploaie, ca să-mi pot vedea de drum, pînă la conac...

Zgîndăriți, tăciunii prinseră să strălucească în spuză: vreascurile începură să trosnească, aruncînd scînteii în susul hogeacului, luminînd vatra măcinată și strînsă cît un pod de palmă. Din firidă, podarul trase ciobul cu seu, aprinzîndu-l. Pe pereții bordeiului se desenau umbrele negre ale celor doi

oameni, lungindu-se sau scăzînd, după cum se clătina flacăra focului și a feștilei.

Iancu își umplu din nou ciubucul : întins pe laviță și rezemat în cot alunga nori groși de fum, trăind în amintirile aduse de zgomotul ploii și liniștea adăpostului în care se odihnea...

— Plouă vrăjmaș, boierule !...

— Plouă...

— Dacă o ține tot așa, o să trebuie să mă mut mai la deal și să las bordeiul înecului...

— Păi...

Podarul își adună la gît marginile ipîngelii, întreținîndu-și pofta de vorbă.

— Parcă este un făcut !... Ploile din cîmp sînt mai domoale și duc apele la vale, fără volbură... Cînd se pornesc însă la munte, vin cătrănite și repezi... Și au în ele zvon de izbeliște și prăpăd... Mi se pare că și apele ăștia au rînduiala oamenilor și a lucrurilor... Pe la noi toate sînt mai molii și mai blînde. Pîna și fiarele codrului trăiesc mai împăcate cu omul. Noi n-avem colțuri de stîncă și nici creste de munți pleșuviți de urgia vremurilor... Cîntecele noastre te înmoaie și aduc a legănare de prunc în troacă... Fețele noastre nu sînt atît de aspre, iar femeile și fetele mai rîd din cînd în cînd... Ai de la munte sînt mai înăspriți de geruri și de pustietate... Stau cocoțați pe piscuri și privesc cu ochiul tăios la mișuna vailor, și nu înțeleg decît anevoie frumusețea cîmpului și a brazdelor... Și vorba le este aspră și repezită !... Oile au mersul săltat, ca de capre, și nu și-l fac lin și domol decît cînd scoară la vale... Că am fost astă-vară la Hurez, în munte, cînd m-a trimis boier Gănuț cu abaua la piuă, și m-am speriat de atîta sălbătăciune cuibărită în locuri și oameni... Cît este de vrăjmașă vremea afară, dar parcă doinește și trage a somn... Are ceva din firea omului din cîmp, din cîntecul și vorba lui, din potolul în care își trăiește bucuria și năcazul...

Iancu se răsuci pe laviță și privi spre omul ghemuit în ipîngea, spoit de lumina vreascurilor...

— Mă Apostole, văd că te-ai pus să mă zgîndări la inimă...

— Crede-mi și iartă, boierule !... În pustietatea asta, așteptînd cînd și cînd să pice picior de om, grămădesc în mine atîtea gînduri, că simt că mi se sparg păreții capului... Mai mă iau cu fluierul ăla de stă înfîpt în ușorul ușii, și mai cînt

aşa, ca lunaticul, ca în zilele când aveam şi eu vite şi oi, şi le purtam pe tarlale sau prin poienile codrului... Dar ce-ţi este de folos !... Că fluierul mai mult îţi frământă sufletul şi ţi-l tescuieste... Vorba însă ţi-l dezbrăcinează şi ţi-l face ca fulgul... Ehe, am îmbătrânit aci, pe mama pustiei, cu volbura apelor şi cu bîntuiala lupilor !... Şi când am vrut să aud vorbă de om, mi-am făcut palma pîlnie şi am dat gură Olteţului şi codrului : şi am auzit vorba întoarsă, dinspre răsărit şi scăpatat, şi din sus, din văzduh... Poţi să rîzi, boierule, dar eu unul m-am bucurat, socotind că nu mai sînt singur şi că glasul lui Dumnezeu vine să-mi ţină de urît... Uhuhuuuu, bă creştinilor !... Şi glasul înmulţit al lui Dumnezeu, aidoma mie, îmi răspundea din văzduh : Uhuhuuuuu, bă creştinilor !... Mai trăiţi, bă, mai trăiţi ?... Mai trăiţi, bă, mai trăiţi ?...

Iancu asculta, înfricat parcă, spovedania omului înnebunit de singurătate, a cărei umbră se lungea pînă sub grinda bordeiului, şi care nu mai prididea cu vorba.

— Am căutat să ţin pe cineva aproape, ca să simt viaţă în jurul casei... Şi am luat un căţel de lup, răznit de mă-sa, şi l-am crescut pînă s-a făcut mare şi a prins să dezlege, în înţălesul lui, graiul neamului... Şi când a auzit urletul fiarelor, de unde era blînd ca mielul, şi-a zbîrlit coama şi şi-a rînjit colţii, zbunghind-o acolo unde îl chema sîngele... Şi am rămas tot singur...

— Păcate, bă Apostole...

— Păcate, boierule !...

— Aşa se întîmplă atunci când cauţi să strici ocinile singelui şi să aluneci dincolo de trunchiul neamului !... Eh, săracul puiul de lup !... Şi-a zbîrlit coama şi şi-a arătat colţii !...

— Tocmai aşa !

— Şi s-a rupt din viaţa de iepure, răznind-o în desişul în care îl aştepta haita cu care să roadă coaja de copac şi să iasă la drumul mare ca să-şi caute dreptatea burţii şi a vieţii !...

— Aşa...

Iancu se îndreptă în capul oaselor şi se rosti însufleţit :

— Aşa să fie, Apostole !... Să ştii şi tu că este pe drum şi ne dă ocol ceasul în care ne vom zbîrli coamele şi noi oamenii, şi ne vom arăta colţii, înhăitîndu-ne prin păduri, ca să roadem coajă de copac şi să ieşim la drumul mare, să ne cerem dreptatea burţii şi a vieţii şi a neamului... Atunci glasurile noastre vor fi răbufniri de şuşanele şi pistoale, iar în-

torsul lor va fi scîncetul morții și jălania ălor de ne-au amărît zilele...

Înviorat, podarul se ridică în picioare, sprijinindu-și creștetul capului de bolta bordeiului... Ochii îi sticleau ca în fața unei împliniri de vis frămîntat pe trezie, în zilele și nopțile lungi de pustnicie, pe malul apei...

— Să ne ajute Dumnezeu !...

— Am să te iau cetaș cu mine, și să te colind prin ocoale ciocoiești, ca să dăm iama prin agonisita făcută după urma ălor necăjiți... Că altfel n-o mai putem scoate la căpătii !...

— Ehe, boierule Iancu, cum mi-ar mai răsări colții și ghearele !...

Ușurat de greutatea pietrei de pe suflet, Iancu se ridică și-și îmbracă blana pe mîneci. Afară, ploaia cădea în stropi mărunți și reci... Norii rămăseseră scoborîți, semn că va cerna toată noaptea, întunecînd pămîntul. Iancu ieși pe ușă și trase calul de sub poată.

— Boierule Iancu, este beznă și timp de primejdie !...

— O fi, Apostole, dar nu pentru mine...

— Vă sărutăm mîinile și Dumnezeu să vă ajute să izbîndiți...

Calul o porni în trap, cu capul sus și nechezînd. Apostol rămase în burnița ploii, ascultînd bătaia copitelor care se înfunda tot mai mult pe potecile pădurii, cugetînd la vorbele lui Iancu, care aducea a gînd de haiducie.

Din fundul codrului auzi ingenatul calului și două pocniri de pistoale ; și chiotul înfricoșător al lui Iancu :

— Uhuhuuu, bă Apostole, ai dat drumul la iepuri să intre în sat și să roadă cocenii de varză ai rumânilor !...

Apostol se închină, înfricoșat și zbîrlit :

— Doamne ajută-i să nu-l sfîșie lupoaicele ăle fătate și să-l dea căteilor de mîncare !... Că prea ar fi pe voia vrăjmașilor !...

Ocolind Caracalul, Iancu tăia cărarea peste miriști, îndreptându-se către drumul mare al Osicăi. La pasul cailor, avînd alături pe logofătul Oană și ceauș Duță, mărunțau timpul în taifasuri despre năcazuri omenești. Caili, stropiți de glod, abureau de goană, respirînd cu nările lărgite. Trapul lor iuțit scăpărase în strînsoarea călcîielor înfipite în coaste, spre a ajunge mai curînd dincolo de orașul pentru care nu aveau nici un fel de dragoste. Veneau de la Comanca, unde șetrarului I se abătea cîteodată drumul, spre a sta de vorbă cu egumenul Dosoftei, care păstorea pustnicia și turma săracă a călugărilor mănăstirii din sat. Luase cu el și pe cei doi tovarăși, spre a avea grija desagilor încărcăți cu daruri, și a nu-și lungi drumul cu urîtul și singurătatea locurilor.

În chilia scundă a egumenului, în mijlocul icoanelor de lemn ciumbilit, a ceasloavelor îmblănite cu piele de capră, a vorbeii domoale și cumînți a lui Dosoftei, Iancu simțea că-și curățește sufletul și-și învîrtoșează judecata. Răscrucile gîndurilor i se descurcau, luminîndu-se în drumuri largi, pline de adevăr și înțelepciune... Taifasul se depăna cu folos pînă în ceasul tîrziu al nopții, cînd fratele Petru sau Partenie, scuturîndu-și genunchii de praful mătăniilor, urcau în clopotniță, vestind timpul utreniei... Dosoftei se ridica atunci de pe laviță și luîndu-și felinarul o pornea către mănăstire. Iancu rămînea singur urmărind lumina candeliei de sub icoane, îndrugînd versuri din psalmi pe care-i știa pe de rost.

Cînd Dosoftei se înapoia în chilie, încălzit de taina împlinirii slujbei, după ce-l închina binecuvîntîndu-l, se așezau din nou la vorbă, pînă în ceasul cînd zorile vărsau printre gratiile firidei pale de lumină și viers de păsări trezite din somn...

Frământat de îndoieli, de griji și de dorinți ce anevoie puteau fi cuprinse în înțelegerea oamenilor din teapa lui, Iancu prețuia pe cei ce se apropiau de felul lui de a gândi, de a se împărtăși din cugetul lui îndreptat către binele neamului românesc... Egumenul Dosoftei era unul dintre puținii oameni din acest fel ; de aceea, spre pragul chinoviei lui urma pașilor lui Iancu se însemna des.

Începutul primăverii puse în clocot sufletul șetrarului și îndemnuri nestăpânite amenințau să rușineze din nou rînduile înecate în sfoiag ale tagmei lui boierești. Dusul la Comanca avea să-i dea dezlegarea punerii în fapt a gândurilor lui...

Îl găsisse pe egumen stînd pe prispa chiliei, privind în sus, spre peticul de cer albastru care acoperea poienița mănăstirii. În jurul lui, dezbrăcînarea naturii făcea să împînzească pădurea de cîntec de păsări și aromă de frunză tînără. Frațele Partenie cădelnița odihna starețului și împăcarea sufletului lui, cîntînd, încet și melopeic, un psalm al întoarcerii spre fericirea veșnică ; iar mîinile lui harnice săpau la un răzor, în care avea să semene grăunțe de orceag, pentru masa săracă a fraților.

Cînd zgomotul copitelor de cai și trosnetul crengilor frînte tulburaseră liniștea chinoviei, Dosoftei înțelesese că pe poteca îngustă și ascunsă sub ramuri avea să-i vină prietenul Iancu.. Primăvara, răscolitoarea aceasta a țelinei sufletești, cerea sămînța cea bună a poveței lui... Și Iancu nu era omul care să-și lase pîrloagă acest ogor...

După ce descălecaseră de-o margine a curții mănăstirești, lăsînd tovarășilor grija golirii desagilor, Iancu se îndreptase spre egumen, oprindu-se dinaintea lui, cu căciula în mînă și genunchii îndoîți :

— Vă sărut mîna, părinte Dosoftei binecuvîntează-mă...

— Binecuvîntarea Domnului, cu voi... Ce ape învolburate și repezi te-ai adus spre noi atît de curînd, boierule ?

Logofătul Oană și ceauș Duță, după ce descărcaseră desagii, sloboziseră trocurile de sub burțile cailor, aruncîndu-le dinainte cîte un braț de fîn : apoi, ca drepti și temători credincioși, se cuibăriseră în cuhnia mănăstirii, trîntindu-și căciulile pe ochi și adormind buștean.

Iancu își desfăcuse catarămile taclirului, așezîndu-și pe o laviță jungherul și pistoalele.



— Părinte Dosoftei, am rămas o iarnă întreagă închis între zidurile casei și mi s-au răvășit gândurile, ca pulberea din răscrucile de drum... Vream să te văd și să mai schimb o vorbă de tenei cu sfinția-ta... Sînt oțărît de năcazurile oamenilor, care tot prin inima mea parcă trec, și nu știu cum le-aș putea ușura...

Egumenul îl ascultase liniștit, lungindu-și firele albe ale bărbii... Ochii lui urmăreau seninul cerului, peste care treceau, călătore, pale aburii de nori, stoluri de păsări, adieri de vînt... Și nici o volbură care să-i întunece frumusețea și strălucirea...

— Boierule Iancu, ia și gustă din fagurul ăsta de miere... Caută de-i simte gustul și mirosul : tot ce este în el, bun și plăcut, este adunat din cuprinsul pămîntului ăsta pe care, de multe ori, încălțămîntea noastră nu-i vrednică să-l calce... Și sloboade-ți pe căile întorsului obida și năcazul, pentru ca judecata noastră să fie limpede și de folos.

Iancu mușcase din fagurul clădit din ceară și miere, adunat în știubeiele făcute din bardă, după care își domolise zăduful sorbind o oală cu apă.

— Care-ți este sfatul, părinte Dosoftei ?

— Sufletul îți este mare și cugetul bun, boierule Iancu... Treburile de obște, însă, nu pot să porceadă icnit... Țelina răsturnată grăbit și prea din adînc rupe fierul plugului și te lasă calic și cu brațele încrucișate a neputință...

— Așa o fi, părinte... Numai că mintea nu poate struni întotdeauna inima...

— Este un păcat al omului, boierule, ce cată a fi îndreptat...

— Mă fărîm să caut un mijloc de îndreptarea relelor și parcă tot mai neputincios mă găsesc... Toate îmi stau împotrivă și nu izbutesc nimic... Și gândul haiduciei mă încearcă tot mai des, ca vrăjmașul...

Dosoftei îl privi pe sub marginea colionului, bănuitor... Simțind că cel ce sta sub patrafirul spovedaniei era prins de duhul piezării, bătut o cruce zorită, întorcîndu-și fața către răsărit.

— Să nu faci una ca asta, boierule !... Rînduiala lumii se așază pe tălpi croite de Dumnezeu, nu pe silnicie și vărsare de sînge !... Sfintele canoane stau împotriva omorului și a jafului... Pentru o astfel de cale nu te pot povățui, boierule !...

— Atunci care-ți este povața?...

— Să așteptăm ca tainele viitorului să se dezlege prin puterea Celui de Sus, care le vede pe toate...

Egumenul se oprișe, cu înțeles, la această povață. Ridicându-se de pe laviță, o pornise apoi pe la rosturile gospodărești ale mănăstirii, lăsându-l pe șetrar cu capul strâns în menghina îndoielilor...

Soarele ajunsese către prânzișor și amenința cu zăduf. Ghiontindu-și tovarășii, Iancu se pregătea, grăbit, de plecare. Caii, închințați strâns, așteptau în fața prispei arhondaricului, nechezând și scurmînd pămîntul cu copitele. După ce-și încinsese taclirul și-și primise binecuvîntarea egumenului, o pornise, cu frîiele ținute strâns, pe poteca umbroasă, către drumul mare...

Acestea erau faptele care, în pasul liniștit al calului, și le reîmprospăta, tihnit, șetrarul... În acest timp, ceauș Duță suiera dintr-o frunză prinsă sub limbă, un cîntec cunoscut de haiducie, iar logofătul Oană socotea pe nodurile degetelor, sinicele de grîu de zeciuală cuvenite pentru osteneala lui la curtea boierească.

Cînd ajunseră la drumul mare, Iancu descurcă uruit de roți și chiuit de surugii, înspre partea Dobroslovenilor. Opri calul în loc și ascultă atent.

— Aia este butcă boierească, măi băieți!... Că-i sună roțile ca nucile uscate în baniță, nu a hodorogeală de cocie de poștă...

— O fi vreo cinstită față boierească, pusă pe drum cu nevoi pe la divan la Craiova, sau mai departe... Că se țin numai de pricini și nu se mai satură de pămînt...

— Cred să fie vreun musafir de-al lui Dumitrache, frate-meu, pentru zaiafetul de diseară... S-o ținem tot la pas ca să ajungem hodiniți și cu chef... Că timp avem destul... Să luați seama să nu vă încurcați la băutură cu slugile, și la vorbă fără socoteală... Că s-ar putea să fi pus frate-meu niscaiva oameni de-ai lui să afle prin voi care-mi sint umblările și cu cine mă întîlnesc... Să nu răspundeți, ca pămîntul... Să vă purtați cîntea și obrazul, ca să vă puteți întoarce în șa, nu cocoloș și cu mîinile agățate de oblînc... Să vă țineți caii deoparte a grajdului, și să hodiniți lîngă ei... Și să luați seama să nu vă fure chingile sau trocurile șeilor, sau să vă înfunde cu pămînt

șevile pistoalelor... Că la petreceri de-alde-astea se întâmplă multe rușini de rămîn de pomină...

— Ne pare rău de așa bănuială, boierule !...

— Ar fi păcat să ne stricăm prieteșugul și să vă văd mîine puși la scară...

— Doamne ferește...

— Uite butca, boierule... Coboară la vale, la Teslui... N-a cam nimerit-o prin vad, că este fundul înecat de mocirlă și apa trece de căpățîni...

— Lasă-i că s-o descurca ei...:

Butca, trasă de șase cai înaintași cu surugii călări, cobora la pas către vadul Tesluiului... Surugiii se chirceau pe cai, căutînd să frîneze roțile, care rostogolceau la vale trăsura grea și mare cît o corabie, închisă și cu ferestre astupate cu perdele de postav innărămzat.

Cînd caii ajunseră în mijlocul apei, butca, înfundîndu-se în glod, se opri, întepenită.

Surugiii chiuiau și izbeau cu călăciile în coastele cailor, îndemnîndu-i zadarnic s-o ia din loc. Caii rămîneau nemișcați în șleauri, sforăind pe nări a spaimă și oboseală. Înjurăturile, care curgeau droaie, umpleau văzduhul, hăuind pîna departe. Din butcă nu se arăta nici un semn de grijă sau mînia stăpînului, rămas în mijlocul apei. Boierul făcea pe mortul, necatadixind să se amestece în treburile moșicilor... Numai cînd roțile afundîndu-se mai adînc făcuse ca apa să pătrundă înăuntru, supărat în culcuș, noblețea sa, uitînd ighemoniconul tagmei, dezlănțui o droaie de sudălmî, pe lîngă care acele ale surugiilor rămîneau lucru de nimic.

Înfuriat și cu fața stacojită, boierul amenința că împușcă gloabele și surugiii, ținîndu-și sumese poalele dulamii, jucînd în papucii intrați la reveneală. Surugiii asudau de moarte și nu izbuteau nimic...

Iancu împinse calul în apă, trecînd pe de latura butcii, în care boierul leșinase de scîrbă. În dreptul rotașilor își opri calul și aplecîndu-se în oblînc chiui așa ca să trezească și morții din mormînt :

— Uiuuu !... Lupu', bă !...

Înspăimîntați, caii icniră în șleauri, scoțînd butca pe celălalt mal al apei. Luați pe neprevestite și zguduiți în șa, surugiii abia se putură prinde de gîturile și de coamele cailor. Iar

boierul, dat peste cap și făcut cocoloș, căzu în fundul coșului trăsuri.

Cînd își veni în fire și scoase capul pe fereastră, spre a vedea ce s-a întîmplat, dădu cu ochii de șetrar, care rîdea, de-a valma cu tovarășii lui, de spaima trasă cailor și călătorilor.

— Bine ne-am întîlnit sănătoși, cinstite serdar Iamandy !... Greu și cu drumurile astea, n-am ce zice !... Numai gropi și mocirlă...

— Greu, șetrare Iancule : mai ales cînd întîlnești și oameni neciopliți, care vîră spaima în drumeți...

— Vai de mine, boierule !... Că doar nu ți-o fi căzut a supărare pentru facerea mea de bine !... Sau poate că vrei să înnoptezi în mijlocul Tesluiului și să scapi frumusețea de zăiafet de la Corlătești !...

Sărdarul nu mai răspunse nimic. Galben ca lămîia își ștergea fața de sudoare cu o basma de tulpan alb, căutînd încruntat la chipul roșcovan al șetrarului.

— Boier sărdare, văd c-am greșit-o... Îmi cer toate iertăciunile și de altă dată n-am să te mai supăr !...

Apoi, întorcîndu-se către tovarăși :

— Haidea, bă, pe-acîi încolo, c-o făcurăm fiartă, și ne găsim beleaua cu boierul !

După care strînse călcîiele în burta calului, urcînd în galop și chiuind, toată coasta Potopinului... În capul dealului, dibuind o potecă de mers, intrară din nou în desișul pădurii, îndreptîndu-se către Corlătești.

Duță, ceaușul, următor obiceiului oltenesc, se înălță în scări și rupse o frunză, punînd-o între buze și fluierînd o doină care să meargă la inimă de român necăjit.

Iancu asculta tăcut, cu gîndul risipit... Cîntecul lui Duță îl purta prin satele sărace ale Olteniei, bătute de toate necazurile omenești, care mai așteptau, poate, semnul unei mințuiri... Poporul acela de clăcași ai boierului și stăpînirii, frînt de mizerii și lipsuri, ros la temei de lăcomia stăpînitorilor și stîrpit de boale, i se perinda prin minte, umil și deznădăduit, cerînd din ochi scăparea... Ce va fi hrănit într-însul sufletul lui Duță, de plîngea atît de înfocat, atît de limpede grăitor, tot istovul neamului acesta de oameni buni și răbdători ?... Poate că într-un colț al lui mai păstra icoana pîrjolului care l-a făcut să băjenească din satul lui din Mehedinți, răznind-o

la curtea șetrarului din Fălcoi, sîngerînd la amintirea bordeiului rămas pustiu...

Călăreții mergeau în șir, ferind ramurile care se lăsau, tăind poteca... În fruntea lor, Iancu, avînd mărturie fața codrului, își lăsase slobode frîiele lacrimilor, pentru sufletul lui și al neamului... Curînd, înciudat pe această slăbiciune, icni scurt zăbala calului, și-și dădu căciula pe ceafă, a voinicie... Apoi, cu glas bărbătesc și puternic, făcu să însuflețească pădurea cu un cîntec de haiducie, cu vorbe ce răscoleau în adînc dorința de răzbunare împotriva asupritorilor... Caii își înviorară mersul, simțind cum trupurile călăreților zvîcneau în sei, frămîntate de zilele de voinicie care dau ocol vremurilor... Printre crengile copacilor, peste peria vîrfurilor, cîntecul lui Iancu se risipea puternic, prins de urechile celor ce așteptau această toacă a românismului, spre a alergera la slujba izbăvirii lui... Sfîrșitul fu întărit prin chiuituri sălbătice, ce păreau a consfinți ceasul răfuielii și al izbîndei...

— Așa, bă, așa vă vreau !... Sînt ele doinele frumoase. Dar înmoaie și păcătoșesc voinicia românului !... Lacrimile pornite din ochi de bărbat se rostogolesc peste cocoșele pistoalelor și le prăpădește pulberea... Și cu asta n-am făcut nici o pricopseală !... Rămînem în gloata năcazurilor, cum era să rămîna cațanonul de sărdar în mijlocul Tesluiului...

— Chiar așa, boierule !...

— Minte de dobitoace ! N-o luau din loc și lăsau să le vină apa la boturi... Cînd le-am strigat : uiuuu, lupu, și-au adus aminte de colții care-i vor fi simțit ei odată, și au rupt-o din loc, trăgînd butca de parcă era coajă de nucă... Uiuuu, lupu !... Așa trebuie strigat și în urechile oamenilor !... Să-și aducă aminte de ai de le-au strîns juvățul la gît și i-au nădușit... Și să icnească și ei din glodul vieții, pe loc uscat și bătătorit, unde să-și poată trage sufletul din ei... Pricepeți voi ceva din ce vă vorbesc eu acum ?... Sau vă fluieră numai pe la urechi și ridicați din umeri ca îmbeznațicii ?...

— De, boierule, eu zic că pricepem !...

— Pricepeți ?... Dar ăilalți oameni pricep ?...

— Pricep și ei, și încă de mult !...

— Și pentru asta ce au făcut, logofete Oană ?

— Apoi de : turma se mișcă și ea după fluierul ciobanului... Că așa, de capul ei, o răznește prin locuri rele și o sfîșie sau o împraștie lupii !...

Pe fața lui Iancu trecură, învălmășite, semnele furtunii și ale înseninării...

— M-ai înfundat, logofete !...

— Boierule...

— Lasă, bă, că a ieșit bine !... Mi-ai deschis ochii ca să văd și eu de unde trebuie pornit capătul lucrurilor... Ei, bătu-te-ar norocul, logofete !... Și eu care te socoteam sămîntă de calmengiu, hrănit cu zeamă de bozi la curtea isprăvniciei !...

Poteca începuse să se lumineze în ochiuri înguste, presărate cu căsuțe de birne și bordeie. Cîinii, prididiți de jigodie și pleavă, îi întâmpinau lătrînd. Oamenii, prepuielnici și fricoși, rămîneau în adăposturile lor, urmărindu-i prin crăpăturile bășicilor de bou din firide...

Conacul medelnicerului Dumitrache Jianu se lăsa de-o margine a satului, îngrădit cu gard de nuiele și grămezi de băligar zăcut... Larma slugilor și numărul butcilor risipite prin curte dovedeau că oaspeții erau sosiți și zaiafetul început...

Iancu trecu prin mijlocul curții, oprindu-se de-o margine, înaintea unei coșeri, unde descălecă, vîrîndu-și singur calul la adăpost. Apoi ceru un căuc cu apă, cu care își spală fața și mîinile, sumetîndu-și vîrfurile mustăților în sus.

— Să aveți grijă de cai și de obrazele voastre, măi oameni...

— Să fii dumneata sănătos și să petreci cu bine, boierule !...

— Dați-i de veste lui Bîțan că ați venit, ca să vă facă rost de-ale gurii...

— Cred că ne-a simțit și el... Parcă văd că-i sticlesc ochii pe după vreun fund de coșere, și așteaptă să-l chemăm...

— Ei, atunci s-auzim de bine : eu mă duc la boieri, că mi-or duce grija...

— Vă sărutăm mîna...

Cînd șetrarul se depărtă, Duță ceaușul își vîrî degetele sub limbă, scoțînd un șuierat prelung și puternic. Ca din pămînt răsări chipul sănătos al lui Ion Bîțan, chelărul medelnicerului Dumitrache.

— Ho, bă, nu mai șuiera atîta, că sperii orăteniiile și te pune boierul la scară, să-ți scuture praful din nădragi...

— Aici erai, drace ?...

— Bine ați venit, fraților !... Dați-vă la dos, să bem cîte-o oală de vin la iuteală, că nu-mi văd capul de treburi...

— Să bem ; dar cu demîncarea cum stăm ?  
— Acum pică : am încintat țăstul să rumenesc un boboc de gîscă...  
— Dar cu dormitul ?  
— În fin, sub iesle... Că doar n-oți fi boieri veliți, pîrliților...

— Atunci te-așteptăm aci.

— Să dea Dumnezeu numai bine...

Ciocniră oalele, răsuflîndu-le în fund. Ion Bîtan își șterse mustățile grăbit, ducîndu-se la treburile lui. După și Oană se trîntiră în iarbă, rămînînd să judece boata de vin, așezată, din dărnicia lui Bîtan, alături de ei...

★

Casa medelnicerului Dumitrache, ca mai toate casele Jienilor, era clădită în formă de cruce, ridicată pe temelii de piatră, avînd tindă largă de jur-împrejur și pivnițe încăpătoare. Zidită din cărămidă arsă de Fărcașe și acoperită cu olane îmbrăcate cu mușchi, rămînea mereu albă și senină, sub cămașa îngrijită a varului.

Dintr-un ierăcel cu ușă de stejar gros cobora scara către beciul răsuflat prin găuri de proptit țevile puștilor ; iar într-un perete al acestei cetăți, mascată cu butoaie cu vin, se deschidea ieșirea gangului către inima pădurii.

Casa avea ferestre mici, așezate către tavanul odăilor, vîrgate cu zăbrele de fier și înfundate cu perdele de stofă țesută în casă.

Mobilierul, amestec de sofale turcești și scoarte românești, de icoane ferecate în argint și narghilele, taburele și polițiesite cu străchini și oale smălțuite se îngîrămădeau în cămarile scunde și întunecoase, mișcat după nevoie.

Seara se aprindeau luminări de seț sau ceară, înfipte în sfeșnice de argint sau alamă, cu mucerile festivelor scurtate la timp de slugi meșterite. Prin aer se purtau arome de levănțică, de gutui, de apă de trandafir sau fum de candelă. Când ciubucule intrau în slujbă, bujneagul fumului alunga jupînițele în iatacele lor, lăsînd bărbatul să-și soarbă cafelele turnate în filigene și să-și ducă taifasul în voie.

Ajunghind în capul de sus al scării, Iancu dădu ochii cu Gligașcu, vîru-său, care ieșise în tindă spre a se răcori ; și cum nu se văzuseră de-un car de ani, se îmbrățișară cu căldu-

roasă dragoste și prietenie, hotărînd să scoboare spre a sta de vorbă, undeva, într-un loc mai retras și liniștit. O luară în lungul curții, intrînd în desișul pădurii.

Gligorașcu, tip de curtean îngrijit, contrasta prin îmbrăcăminte sa luxoasă, alătura de aceea a lui Iancu, lucrată din dimie bătută la piuă în Hurez, cu găitane vopsite din coajă verde de nucă. Purta caftan de atlas și dulamă căptușită cu jder, agățată de umeri ; pe cap, ișlic de sobol, iar în picioare papuci de safian lustruit. Obrazul, tînăr și sănătos, era împodobit cu fuior galben și creț de barbă. Trăia la curtea domnească a lui Caragea, și se abătuse, în treacăt către București, pe la Corlăteștii vărului Dumitrache, tocmai în zilele zaiafetului. Era cam de aceeași vîrstă cu Iancu, și sub îmbrăcăminte-i sclivisită se simțea că-i bate o inimă de român în lege.

Gligorașcu avea o frumoasă cultură orientală, dobîndită prin călătoriile și șederile cu folos la Tarigrad și prin orașele grecești... Vorbea la perfecție limbile turcă și greacă, iar franceza atît cît i se putea cere unui curtean înfipt. În primii ani ai tinereții se bucurase de prietenia și protecția unui pașă puternic, care știuse să prețuiască în el calitățile boierului de rasă, acelea de vitejie, cultură și înțelepciune. Era un călăreț îndrăzneț și vestit în cuprisul multor raiale, ceea ce umplea de mîndrie și admirație sufletul hîrșit al pașalei. Colindase prin ținuturile Asiei, întovărășindu-și prietenul în campaniile lui războinice, încercîndu-se de glorie.

Pașa nu arareori îi punea la îndoială sîngele lui creștin, încredințîndu-l că, așa furtunatic și viteaz cum era, trebuie să aibă în el „inimă de turc“

Gligorașcu, firește, nu căutase să-i întoarcă niciodată această amăgitoare mîngîiere a bătrînului pașă, lăsîndu-l să-și clămpăne gura în vorbe fără temei. În firea lui se descurca pecetea neamului Jienilor, cu toate înălțările de voinicie și noblețe sufletească. Și asta era peste puterea de înțelegere a încrezutului turc.

Cînd Alah chemase la cer sufletul drept-credinciosului său ostaș, Gligorașcu, care se simțea încă de mult prididit de dorul pămîntului său, și-a luat rămas bun de la prietenii locului și s-a reîntors la moșia părintească. Fără să fi fost cît de puțin stînjinit de noua sa viață, de sălbătăcia locurilor și de sărăcia oamenilor, Gligorașcu simțea cum își primenește seva tinereții



cu oglindirea vie a codrilor, a brazdelor, a cerului care albăstrează de veacuri destinele țării lui... Hoinărea prin desișuri după vînat de sălbăticiuni, sau călărea prin locuri cu frumuseți de basm, pe la mănăstiri, cu monahi săraci și cucernici, pe la conace boierești, cu petreceri nesfîrșite, sau crame cu vinuri roase de vreme și pline de aromă. Nu-l încercase niciodată părerea de rău după viața de lux a Țarigradului, sau după aceea de la curtea pașalei.

Se întîmplase, totuși, să dea de un necaz. Era într-o primăvară întîrziată, venită să mai aducă oamenilor sufletul ajuns la gură. Peste necazurile lăsate de Dumnezeu se mai abătuseră și cele făcute de un ispravnic, croit după moda timpului, lăcom și rău. Jălaniile oamenilor se îndreptau către curtea boierească, de unde așteptau ușurare și înțelegere creștinească. Gligorașcu asculta freamătul surd al nemulțumirii norodului, ieșit din matca răbdării; și nu știa cum să cîrmească mai bine lucrurile spre a-l domoli. Puterea omului stăpînirii nu putea fi înfruntată, fără primejdia de a te vedea tîrît în obezile ispășirii. Clocotind alături de mulțime, nădăjduia într-un semn de la Dumnezeu care să facă dreptate și să scape de o grijă. Semnul s-a arătat într-una din zile, cînd ispravnicul călcînd fudul și arțăgos își făcu loc printre slugile aplecate pînă la pămînt, urcînd în ceardacul în care Gligorașcu odihnea, citind într-o carte de psalmi. Cu aroganța potrivită neamului prost, ispravnicul ceru boierului împlinirea cu dobîndă a unor anumite datorii. Ridicîndu-se din jilț, Gligorașcu izbi cîteva perechi de palme cutezătorului, făcîndu-l să coboare cocoloș treptele scării.

Această atingere a puterii domnești nu putea rămîne fără urmări; ispravnicul, deznodat și cu fața umflată, se opri la curtea lui Caragea, povestind tărășenia cu adaosuri înfricoșătoare...

Și iată cum, nu după mult timp, olăcarul domniei lăsă în mîna boierului răzvrătit porunca de a se înfățișa de îndată judecății.

Gligorașcu își întocmi butca pentru drum lung, luînd cu el și o ceată de călăreți chipeși, și se așternu pe drumul în care nu știa ce belele i se mai puteau cășuna...

La Văcărești făcu un popas mai lung și-și puse rînduială în haine, hotărî cele de cuviință pentru cazul cînd va cădea în

lăsîndă, după care, înălţîndu-şi capul, o porni spre curtea domnească... Călăreţii cu caii hodiniţi şi întăritaţi de zăbala frecată hoteste în gură mergeau pe de lături, închipuind un alai de beizadea plin de mîndrie şi ambiţie...

Cînd intră pe sub porţile curţii, arnăuţii şi beşliii, în cap cu baş-beşleagă, cum şi toată loata de golani şi gură-cască ai uliţelor, rămaseră năucii, neştiind ce să creadă despre acest neobişnuit alai. Vodă Caragea, care tocmai privea la forfota oraşului, văzîndu-i, ceru să i se lămurească ce însemna acest crăiesc alai... Cînd auzi că era al boiermaşului de la Romanati, înşeninat şi plin de mîndrie, s-a rostit, fără altă judecată : „Să fie iertat, căci văd c-a fost om al de mi-a pocit ispravnicul...” După care a chemat pe marele postelnic, poruncind degrabă anaforaia de căştănire, înscriindu-l la pitac, în treapta de paharnic...

Gligoraşcu a rămas de atunci la curte, în toată dragostea şi preţuirea domnului.

Cînd ajunseră la loc potrivit, Iancu se opri, căutînd zîmbitor la iarba în care se lăsase roua serii şi la hainele scumpe ale curteanului... După care se așază întins, ridicînd din umeri a milă pentru soarta hainelor lui vîru-său... Gligoraşcu, înainte de a lua seama gestului, se întinse în iarbă, rezemîndu-se în cot, bucuros că putea respira aerul curat al pădurii şi mirosul de iarbă călcată...

— Acum să-mi povesteşti, vere Iancule, cum îţi mai duci viaţa şi ce gînduri te mai bîntuiesc ?...

— Să avem iertăciune, vere... Locul pe care mă învîrtesc eu, este cît fundul de taler ; şi-i umbrit de copaci şi ferit de drumul mare. Tu vieţuieşti însă în tîrg domnesc, cu curţi bogate şi pline de oameni, prin care se prefiră şi bun şi rău... Şi de la tine aştept să aud ce se mai vîntură prin ţară...

Gligoraşcu zîmbi, luminat.

— Aha, va să zică tot de chestii de politică vrei să auzi ?

— Păi cam astea sînt tărăşeniile vremii, vere !...

— Ai dreptate : însă, vezi tu, apele mărilor sînt întotdeauna mai neliniştite şi mai tulburi pe de margini decît în mijlocul lor... În Bucureşti şi la curtea domnească, toate par liniştite şi puse pe drumul cel bun... Aud, însă, şi cred că prin tîrguri şi sate tîrburile merg prost şi că lumea este bîntuită de fel de fel de năcazuri şi gîndul răzvrătirii a dat în colţ...

Iancu se uită la văru-său pe sub marginea căciulii, căutînd să-i surprindă vreun semn de vicleșug, dobîndit, cumva, prin șederile lui pe la curțile boierilor străini...

— De, vere, știu și eu !... Lupii nu se înhăitează și nu dau buzna în furcile oamenilor decît atunci cînd îi strîmtoază foamea !...

Gligorașcu își îndreaptă privirea spre cer, răspunzînd într-o doară :

— Da, ai dreptate...

— Împlinatorii domnești ne nădușesc mai rău ca pe vremea lui Hangerliu, lăcomind la husmeturi fără socoteală...

— Așa este, vere Iancule !...

— Boierii străini sau înstrăinați de pămîntul țării se întrec în ayuțire și risipă, împingînd pe om la deznădejde, pe calea codrului...

Gligorașcu ridică din nou privirea spre cer, rostindu-se cu aer risipit, ca pentru sine :

— Hm, asta n-ar fi tocmai rău... Calea codrului este calea liberării de blestem și a izbăvirii...

Iancu îl prîvi din nou, iscoditor și bănuielnic... Gligorașcu rămînea liniștit și senin, lunecînd pe ața unui gînd cu care se părea înfrățit...

— De altfel, vere Iancule, cred că pe tine nu te-ar speria dezlegarea năcazurilor astea, prin puțină înspăimîntare a stăpînirii... Ba, mi se pare, că te-ar găsi la largul tău și ți-ar da prilej să-ți mai răcorești sufletul !

Asta era peste puterea de închipuire a șetrarului, de a se vedea ispitit și îndemnat de un om al domniei pentru treburi afară din lege... Sări în sus, rostindu-se hotărît :

— Ascultă, vere Gligorașcu, cred că nu vei fi vreo iscodă de-a stăpînirii, pusă să încerci sufletul oamenilor ?... Te-am știut totdeauna cinstit și n-ai rușinat niciodată obrazul curat al Jienilor !... Spune-mi descurcat, care-ți este gîndul ?

Gligorașcu rămase liniștit, întins în iarbă, cu ochii limpezi către văru-său Iancu.

— Șetrare Iancu, slujba nu robește întotdeauna sufletul. Și mintea omului nu este atît de puțină, încît să-și uite ce datorează neamului !... Stai jos și spune-mi frățește ce ai de spus. Uite, mie mi se îndemînă să-ți mărturisesc că toate jîgo-diile care și-au uitat omenia merită să fie date în tărbaca răfu-ielilor... Și ca să fii mai limpede și mai de-a dreptul : ai pre-

gătit ceva pentru începutul lucrului?... Pe cine te reazi și cum vrei s-o pornești la drum ?...

— Vere, sînt mulțumit că nu te-ai prefăcut asemenea porțului... Și iartă-mă că te-am rușinat, bănuindu-te...

— Nici o supărare. Astăzi nu mai poți lua pe nimeni pe credință !...

Iancu se lungi din nou în iarbă, povestind toate umblările lui prin sate și pe la casele oamenilor, tot ce adunase în sufletul lui, spre a întări hotărîrea că starea lucrurilor trebuiește curmată... Povesti de drumul făcut la Comanca și de sfaturile egumenului Dosoftei... Și încredință că, după toate semnele văzute, mișcarea odată începută va spori curînd, prin ridicarea altor pîlcuri de răzvrățiți și a altor cutezători...

Gligorașcu ascultă atent, fără să întrerupă sau să se clin-tească din loc. Cînd Iancu își termină spovedania, se ridicară amîndoi în picioare, privindu-se drept în față :

— Să-mi spui, vere Gligorașcu, dacă te împreună judecății mele sau crezi că mă încearcă fierbințeli ce nu-și pot afla vreodată izbîndirea ?...

— Rămîi la tot ce-ai cugetat, vere Iancule ! Și Dumnezeu să-ți ajute... Și cînd vei fi în mijlocul cetașilor tăi și vei da chiot urîtului și spurcăciunii, să știi că inima mea va fi alături de voi toți... Și va auzi, și se va bucura... Peste cîteva zile voi fi la Fălcoi, unde vom putea sta de vorbă mai în larg și mai descurcat... Acum mergem în casă, ca să nu dăm de grijă oaspeții...

## DRAGOSTEA JIANULUI

Petrecerea era în toi ; ultimul oaspe, sărdarul Iamandy, sosise. Învolverit în crețurile caftanului și răsturnat într-un jilt moale, povestea, pițigăiat și zgomotos, necazurile călătoriei, printre care trecerea prin vadul Tesluiului cuprindea amănunte de groază. Paharnicul Dumitrache, auzind de isprava lui frate-său, zîmbea acru, gîndindu-se la firea acestuia, care se răzlețea de tot ce se lega de neamul și de boieria Jienilor... Crescut printre sălbăticiunile Fălcoiului, rămăsese cu urme adîncite care aminteau traiul vieții de țară al flăcăilor din partea locului. Încă de mic, trimis la Craiova și dat la curtea băniei, pentru buna creștere și învățătură, fugise înapoi la Fălcoi, risipind visul bătrînului paharnic Costache de a-l vedea trecut în rîndul diecilor sau calemgiilor divanului... Ocolind adunările și sindrofiile boierești, nu se mai sătura colindînd coclaurile, clăcile și nunțile țărănești, drumurile pline de primejdii ale satelor oltenești, pe unde își avea conace, știute și neștiute, mănăstirile și hanurile presărate de la bălțile Dunării pînă în creștetul munților... Pentru care frații îi duceau mereu grija, neștiind ce s-ar mai putea întîmpla.

Gligorașcu, ascultînd din pervazul ușii parascoveniile sărdarului, se întoarse către Iancu, rămas mai în urmă :

— Auzi, vere, cum se mai văicărește voinicul ! Putea să crape fierea în el și rămînea să răspunzi în fața judecății !...

— Neam de astaragiu din Fanar, batu-l-ar loazele... Credeam că are să dea în gălbinare !...

— Haide, intră înăuntru și împăcați-vă...

— Bine v-am găsit sănătoși, boieri dumneavoastră !...

Boierii se ridicară cu toții, venind cu brațele întinse către Iancu, bucuroși că puteau să aibă un om care să țină înima chefului.

— Bine-ai venit, Iancule !...

— A ieșit ursul din bîrlog...

— Pe înoptat, ca huhurezii...

— Și cred că tot pe poteci de margine...

Prididit de glumele oaspeților, Iancu surîdea voios, strîngînd mîinile tuturor, aruncînd, la rîndu-i, cîte o glumă de răspuns.

Întinzînd mîna și sârdarului Iamandy, acesta nu se putu stăpîni să nu-i toarne o ploaie de imputări, în care se simțea că-și ușurează zăduful.

Iancu, zîmbitor ca totdeauna, îl bătu împăciuitoare pe umăr :

— Lasă, boierule, nu te mai văicări atîta pentru o nimica toată !... Că doar te-am scos din mocirlă, nu te-am afundat... Nu-ți stă bine dumitale, palicar de Mitilene, să te treci cu firea pentru o icneală de gloabe stătute...

După care trecu mai departe, lăsîndu-l să-și răcorească sufletul după pofta inimii.

Erau acolo, în afară de cei știuți, frate-său Amza de la Grojdibod și Mihalache din Fălcoi, cu jupînesele și copiii lor, Apostol, Zinca, Păuța Fană și Stănuț... Văru-său Ștefan de la Jieni, Dumitrache Racoviceanu cu jupîneasa Zoe, postelnicul Stoica, medelnicerul Costache Greceanu cu medelnicereasa Safta... Apoi boieri mai mărunți, ca Iorgu Geanovu, Gheorghe Cioabă, Dincă Moga, boier Cioflan din Caracal... Și o prea cinstită față bisericească, sfinția-sa Neofit de la Rîmnic, în trecere către Caracal, pentru treburi mănăstirești.

Un oaspe mai puțin cunoscut în lumea invitaților era cucoana Anița Gălășescu, boieroaică din Coțofenii de peste Jii, care, în trecere către București, conăcise la curtea paharnicului Dumitrache, dimpreună cu fiică-sa, Sultana, pe care o ducea la curtea lui Caragea, unde avca să țină de urît domniței Ralu, odrasla domnească...

Masa aștepta întinsă într-o încăpere potrivit de mare. De jur-împrejur, în loc de scaune, lavițe largi și așternute cu scoarte și căpătie moi, pe care se putea sta gospodărește timp mai îndelungat. Pe masă erau așezate talere de cositor, gărafi mari cu vin pentru toate gusturile, curcani și orătenii rumenite

în țesturi de lut, azime făcute în casă și frînte în bucăți cu mîna, peșchire de borangic bătut în urzeală de inșor și înflorit cu rîuri...

Boierii se așezară de o parte, iar iupînițele grămădite ciopor, de altă parte. Cînd toată omenirea se găsi la locul ei, prea sfințitul Neofit își scoase colionul de pe cap, binecuvîntînd și dînd dezlegarea mesei. După care se așezară cu toții, întru săturarea mașelor...

Slugile, țigani crescuți și meșteriți la curte, primeneau la timp băutura și mîncarea, îndestulînd pofta oaspetilor.

Iancu se așeză de-o margine, către ușă, ca să simtă învierea aerului de seară și să fie mai departe de sardarul lamandy, care căzuse cloță în fruntea mesei. Boierii mîncau fiecare în felul în care erau deprinși ; de băut, însă, beau cu toții după același calapod, golind pocalile pînă în fund și cu sete.

Tîrziu, cînd fumul ciubucelor îngroșase aerul odăii și mințile se înfierbîntaseră de-a binelea, Iancu ieși în cerdac spre a-și improspăta aerul din plămîni și a asculta zvonul miezului de noapte... Cerul era senin, cu stele mărite și strălucitoare, ca o poală de mantie domnească bătute în diamante. Din adîncul ei, pădurea aducea freamăt ușor de frunze, boarea plăcută de rouă, cîntec de prîvighetori... Din cînd în cînd, țipăt de cucu-vaie sau ciuhurez slășia liniștea nopții, înfiorînd văzduhul.

Rezemat de un stîlp privea spre negura pădurii plină de dihanii și taine, căutînd să străfulgere parcă potecile cu care avea să-i hrăndeze cuprinsul... Forfota curții căzuse, lăsînd să se vadă doar urme de focuri, în jurul cărora dormeau, învelați în ipîngele, surugii și slugile oaspetilor... Legați de căpestre de cîneapă de capetele oștilor, caii rodeau monoton, cu boturile vîrite în crosnele de fîn aromat, aruncate dinainte... Pe la șetre și colibe nu se mai auzea nici un zgomot...

Iancu asculta adîncit șoaptele pe care abia le putea prinde, descuroînd chemări ce se înfrățeau cu firea lui, care dominau zgomotul de veselie și oale ciocnite, venit din casa plină de oaspeți... Vedeă, aievea, cete înviorate de glăcași ieșind din mocnița bordeieilor, împînșind potcoile codrului, retezînd drumurile butoilor boieresci, deschizînd zăvoarele conacelor, alungind puterile isprăvniciilor, curățînd locul de blestemul mumbașirilor care le zvîntase snaga muncii lor... Și auzea chiotul izbindei, însoțind pocnetul de pistoale și de șuşanele...

Vedea luminându-se fața satelor și târgurilor, deschizându-se într-o viață nouă, plină de sănătate, de voieșie și de belșug...

Pădurea șopotea domol, legându-i visele care se înfiripau năvalnic, umflându-i pieptul în respirații puternice și sănătoase...

De departe, dinspre poalele muntelui, apele răsturnau la vale unde înspumate de rășmeriță, găurind granitul bolovanilor care le tăia calea, trecînd peste pietrișul mărunțat și așternut în albie... Sufletul oamenilor stîncilor se tălmăcea în acest drum al apelor, adunîndu-se în nădejdiile și înțelegerea fraților din șes...

Prin odăile conacului, veselie creștea tot mai zvăpăiată și mai zgomotoasă... Vinul, amețind judecata și rușinea, făcuse pe sârdarul Iamandy să înceapă a îndruga stihurile de scîrbă ale „Giurginei“, cîntec clocit în cămările palatului lui Caragea, care aduna într-însul toată putreziciunea morală a Fanarului, semănată în pămîntul românesc.

Gonită de rușinea crîmpeiilor de cîntec strecurate pînă în cămara jupînițelor, Sultana ieșise în ceardac, căutînd aerul și curățenia nopții... Văzînd pe Iancu, încremenit cu fața către geana pădurii, tresări înfricoșată. Auzise atîtea vorbe despre viața ciudată a acestui boier, încît nu se putea să nu încerce acel firesc sentiment de teamă.

Adulmecînd răsuflarea de om fugărit, Iancu își întoarse capul. Dînd cu ochii de jupîniță și pricepîndu-i teama zîmbi blînd și împăciuitoare. După ce-și scutură scrumul din vatra stinsă a ciubucului, încercă să-i alunge tulburarea și teama :

— Ai mult curaj, jupîniță, de cutezi să ieși din casă acum, cînd bîntuiesc ielele și strigoii, iar pe la răscuriuri de drum joacă para comorilor îngropate !...

— Nu mă tem, șetrare Iancu. Și pe la noi, peste Jii, colindă basmul ăsta !... Eu însă nu l-am dovedit niciodată adevărat !...

Iancu rîse cu poftă.

— Asta este spre lauda dumitale, jupîniță !... Pe la noi, prin Romanași, însă, străinii sînt scuturați de frigurile arătarilor și pătinesc din greu.

— Să nu-mi porți această grijă... Tot ce văd aici mi se pare îngemînat cu firea oamenilor de peste tot locul... și friguri



rile arățărilor n-au să mă încerce... cum nici pe dumneata nu cred să te încerce, cînd stai aci...

— Nici pe mine, jupîniță... Miezul nopților calde și senine mi-a plăcut întotdeauna să-l petrec afară, trîntit în așternut de fîn, cu fața la stele... Să ascult cum foșnește, printre frunzele copacilor și firul de iarbă, mișuna atîtor vietăți ale întunericii, să simt cum mi se lasă peste ochi pulberea de rouă... Mai ales la mine, la Fălcoi, unde Oltul se împreună cu Oltețul, împinzind zăvoaiele de zgomotul apelor, ca un cîntec de cazanie care trage a somn...

— Într-adevăr, este atît de frumos !

— Pentru mine, om crescut în apropierea pădurii și a cîmpului, stelele mi-au părut turmă de oi care paște iarba cerului, în jurul lunii, cioban îmbrăcat în cojoc strălucitor și alb... Din cînd în cînd, cîte una din ele își scutură mița de argint sau se răzletește din ciopor și scapă spre prăpăstiile pămîntului, fără să-i mai dea de știre... Nimeni nu le înțălege clătinarea lor cuminte, și nimeni nu stă să le păstorească din ochi, pînă în zori, cînd se înalță și se ascund în staulele lui Dumnezeu... Toți se cuibăresc prin case și se înăbușe în așternutul cergilor, clănțănind ca pruncii în troacă la auzul poveștilor cu arătări și strigoi...

Sultana asculta, uimită de simplitatea și frumusețea cugetului acestui boier, și nu-și putea închipui cum de putuse fi încărcat de atîta hulă și dispreț de ce-i ce-l cunoscuseră pînă atunci.

— Șetrare Iancu, iartă-mă că nu-mi pot ascunde nedumerirea : boierii te cred om de primejdie și pornit pe fără-de-legi. Cugetul dumitale însă pare a fi curat ca de copil, iar semeția și răutatea de care, am auzit vorbindu-se, bunătatea și omenia...

Iancu zîmbi din nou, cu amărăciune și tristețe :

— Boierii au dreptate, jupîniță... Mi-au plăcut întotdeauna oile cerului și ale pămîntului... Nu mi-au plăcut însă niciodată lupii și vîrcolacii... Și istețimea lor nu a scăpat acest păcat al meu și nu mi l-a iertat... Ar fi fost mai lesne pentru mine să nu mă tulbur și să nu-mi îndrept cugetul către alungarea răului din lume... Să scobor din proprietatea Fălcoiului și a culci în care mă adăpostesc, și să-mi petrec viața alături de a lor... M-a urmărit însă păcatul Jienilor de la obîrșie, sîngele ciobanilor băjenari, care au scoborît de peste munte cu

turmele lor de oi, și-au dus viața lipiți de pământ și de oameni... Trăind astfel m-au crescut, fără să-mi dau seama, perii de lup de care se scîrbesc astăzi boierii... Și poate și dumneata, jupîniță...

Surprinsă, Sultana se împletici în răspuns.

— Boierule Iancu, pînă astăzi nu am păcătuit cu vreun fel de bănuială asupra dumată...

— Cu atît mai bine, jupîniță... N-aș fi vrut să-mi porți cu dumneata, pe drum și la curtea domnească, urîciunea acestei bănuieli... Poate că o să ne mai întîlnim vreodată... Și nu m-ar bucura să mă întîmpini cu chipul încruntat și neprietenos... Știu că viața zgomotoasă și plină de veselie face să coșcovească și să afume chipurile aprinse în zidăria sufletului omnesc... Dar vor veni ceasuri de hodiță, care să strecoare, ca prin strîmtoarea ochișilor, pale de lumină, înviind amintiri pe care le credeai uitate sau șterse...

— Cînd ai să-ți faci drum pe la București, să vii să mă vezi, boierule Iancu; și ai să vezi cît de bucuroasă și de prietenească am să te întîmpin...

Iancu se încruntă ușor, căutînd spre cer.

— Aș vrea să nu fîu nevoit la acest drum: dacă totuși va fi să-l fac, el n-o să bucure decît pe dușmanii mei!...

Bănuind că ar fi putut înspăimînta jupînița, redeveni senin și vesel, schimbînd vorba.

— Auzi cum își poartă glasul frate-meu Amza! Cît este de bătrîn, dar la petreceri îi taie pe-ai tineri!... Nu știu cum s-o simți bietul sărdar, auzind doina asta jalnică, adusă din stuful Grojdibodului și din grindurile Stejeroviței, pe unde neamul lui grecesc a semănat necazul și pustiu!...

Noaptea se alunga pe nesimțite, umezind mai mult aerul cu pulberea de rouă a dimineții. Pădurea răsuna de cîntecele privighetorilor, înviind în mișuna păsărilor cuibărite printre ramuri... Sultana își adună la gît paceaua de samur, înfrigurată... În ușa de borangic subțire pătrunsese răcoarea nopții, făcînd-o să tremure ușor. Prinziind de veste, Iancu o îndemnă să se înapoieze în casă, spre a nu-și da de sminteală sănătatea și tinerețele.

— Înainte de vremea prînzului vom pleca spre București, și mi-ar părea bine să te mai pot vedea, șetrare Iancu... Ai suflet bun și cuget curat, și voinicie de cruce-ntreagă de rumân...

— Îți poțesc drum bun, jupîniță ; și dacă gîndul te-o mai purta către mine și nu mă vei face uitat, să-mi trimiți de la capul drumului carte de sănătate și de voie bună.

Sultana intră în casă, lăsîndu-l pe șetrar în ceardacul în care avea să stea pînă ce zorile se desluseau de-a binelea. La masă, boierii continuau petrecerea, cu poftă înmulțită. Scripcarii boierului Dumitrache, pricepînd la patimă de om cu chef, cîntau neosteniți cîntece de inimă albastră, din care, slavă Domnului, prin partea locului erau din belșug. Jupînesele nu mai pridideau taifasul, îndulcindu-l cu zaharicale și șerbeturi făcute după socoteli păstrate în taină.

Cînd socoti că somnul le-a fost destul, Iancu scoborî către coșerea în care-și avea caful. Duță și Oană dormeau alături, între cai, avînd stănoagă o boată golită de vin. Fînul se isprăvisse din iesle, iar caii dormeau din picioare. Simțindu-l aproape, Haiduc necheză prelung. Ca arși, cei doi slujitori săriră în sus, frecîndu-se la ochi.

— Vă sărutăm mina, boierule... Ne-a cam furat somnul și ațipisem puțin... Dar urechile ne-au fost ca de iepure.

— Cum v-a mers șederea la Corlătești, măi băieți ?

— Slavă Domnului, destul de bine !...

— Să țasălați bine caii și să le dați grăunțe cu postava... Că pe la prînzisor o s-o luăm din loc pînă către Drăgănești, și nu vreau să meargă la țacăneală, ci numai la buiestru.

— Așa o să facem...

Mai voios ca totdeauna, Iancu se înapoiă în casă, unde închinînd o oală cu vin, o dădu pe nerăsuflăte pe git. După care, potrivindu-și glasul, mulțumi pe meseni cu un cîntec de lume, care răscoli în ei amintiri de tinerețe și de dragoste cocolite prin ungherele sufletelor. În cămara lor, jupînițele conțeniseră taifasul, ascultînd cîntecul de heruvim al pămîntului, strecurat în simțirea lor necercetată de nimenea...

Boieroaica de la Coșofeni veni să mulțumească șetrarului și să-l roage să mai cînte ceva. Iancu, cumpănindu-i gustul, îi cîntă o doină bătrîncască, auzită peste Jii, într-o noapte petrecută la un han cu vin bun și lăutari de pomină : care o făcu să lăcrimeze și să-l pună pe șetrar la inimă...

Ziua venise senină și plină de soare : boierii ieșiseră în ceardac spre a se răcori și limpezi, sorbindu-și cafelele pe divane largi, unde puteau odihni, stînd turcește. Forfota curții înviase din nou, plină de înfrigurare. Pe la cotețe și poiate se

auzeau cîrîturi de orătanii și guițaturi de porcei, prinși pentru tăiere. Surugiii și slugile potriveau ștreangurile cailor, îi îndestulau cu fîn sau îi porneau la pîriu pentru adăpat, fluierînd sau înjurînd zgomotos. Jupînesele se dăduseră odihnei, prididite de nesomn și oboseală.

Așezată într-un jîlt, Sultana se trudea să dea geană pe geană, neștiind de unde i se trăgea neliniștea și tulburarea sufletului...

Pe la vremea prînzișorului, butca înhămată cu șase cai înaintași trăgea la-scara conacului. Petrecute de oaspeți și stăpînii casei, cele două femei coborîră, gospodărintu-se pe perinile moi, ca pentru un drum lung și greu. Înapoia trăsुरii, într-un șislete legat de osii cu funii țeapăne de tei, sta grămădit calabalicul și crosna de fîn pentru popas. După ce jupînesele se îmbrățișară, iar boierii bătură destule temenele, surugiii plesniră din bicele cu sfîrcuri pieptănate, chivind ca pe valea Jiului. Caii se strînseseră în șleauri, icnind cu butca grea către drumul Comanilor, pe unde aveau să treacă Oltul. Clopotele legate de gîturi scoteau zgomote sparte și asurzitoare. Cîinii porniră să latre întărîtați, năzuind să se dea la boturile cailor și nădragii cu găitane ale surugiilor. Într-o hărmălaie ce se ridica pînă la tăriile cerului, butca o cîrmi afară din sat, punîndu-se pe șleau.

În fundul trăsुरii, cucoanele răzimate de lăturile coșului se pregăteau să ațipească trudite.

Drumul, tăind întinderi nesfîrșite de codru, ducea peste Olt, prin Drăgănești, Coteana și Slatina. Aci trebuiau să înnopteze, conăcind la niscaiva boieri cunoscuți. După care o întindeau din nou la drum, spre București.

Caii, odihniți și bine hrăniți, îndemnau la drum, fără să mai ocolească hîrtoapele, făcînd să țină treze capetele bietelor femei... Cînd ajunseră în coasta Potopinului, surugiii o cîrmiră spre dreapta, luînd-o către albia Oltului. Drumul era mai neumblat și plin de gloduri, amenințînd să dea de sminteală arcurile trăsुरii : o lăsară mai domol cu strînsoarea călcîielor, răsufliînd și ei în mersul la pas al cailor. Pe deasupra drumului, crengile codrului se împreunau, făcînd să umbli ca pe sub

bolți de tainițe. Surugiii, oameni încercați și învățați cu urîtul, rămîneau nepăsători, pufăind din lulele făcute din lut ars. Zăpușeala nămiezelui pătrundea cu greu printre frunze, lăsînd neatinsă răcoarea plăcută a codrului. Din cînd în cînd întîlneau fîntîni cu cumpeni înalte, străjuite de cruci de lemn, săpate din creștinească milă pentru oamenii și vitele însetate la drum. Surugiii se închinau cucernici, cinstind duhul acestor mici și pustnice altare ale lui Dumnezeu. Cînd cîte o pacoste de vătui le tăia calea, umpleau văzduhul cu chiuituri și ocări, ca pentru semn afurisit de pagubă...

Butca mergea încet și legănat, lungind drumul pînă la Olt. Din desișuri se auzeau sunete de clopot răzlețit, însemnînd vite slobozite pentru păscut și așezări de oameni... Arar se presărau tarlale semănate cu orz sau cu mei și cîte-o viișoară sădită în tufe, printre luminișuri bătute de soare.

La o răscruce de drumuri furișe, surugiii se văzură opriți de trei călăreți, răsăriți din pădure. Bănuind vreun necaz, dădură să zăticnească dincolo de ei și să se descurce în goană. Călărețul din cap, care era Iancu Jianu, își dădu căciula pe ceafă, strigîndu-le prieteneste :

— Ho, bă fraților ,nu vă mai speriați așa, c-o să dați în gîlbinare !... Se vede că nu va priit somnul de azi-noapte și ați început să nu mai cunoașteți la oameni !...

— Nu vedeți, mă creștinilor, că este boierul Iancu, fratele boierului Dumitrache de la Corlătești, lămuri logofătul Oană.

— Așa este, fraților, se dumeriră surugiii.

— Și ce vă poartă inima, boierule ?

Iancu se uită la ei, nemulțumit.

— Auzi coala ! Asta este vorbă de om bătrîn și învățat cu drumurile ? Păi bine, mă creștinilor, dar voi nu mai pricepeți la zăduful cailor de sub voi ? Vreți să-i faceți să crape de sete și osteneală ? Dați-vă jos, oameni buni, și adăpați-i, ca să vă poată duce pînă unde aveți treaba !... Că este drumul greu și mai mult în coastă, iar ei mărunți, mai cum a dat Dumnezeu !...

Auzind vorbă de oameni străini și simțind că stau locului, femeile scoaseră capul pe fereastra butcii. Dînd cu ochii de Iancu, amîndouă tresăriră, fiecare pentru ce-și dau cu presupunerea. Iancu își scoase căciula din cap și-și apropie calul de scara butcii.

— Să avem iertăciune, jupîneasă, dar m-am gîndit că n-ar strica să vă petrec pînă la Drăgănești, ca să fiu împăcat în sufletul meu că ați trecut cu bine apa Oltului...

Amîndouă femeile se înșeninară, bucuroase că au un om de credință, care le putea fi de folos la trecerea apei.

— Îți mulțumesc, șetrare lăncule, că te-ai cugetat să ne fii de ajutorare. Drumul este anevoios și nu știu de unde poate răsări primejdia !...

Aplecîndu-se în șa, șetrarul ținu s-o necăjească pe Sultana.

— Nu-ți spuneam eu, jupînișă, că drumurile Romanatului scutură pe străini cu frigurile arătărilor ?

Fără să-și piardă cumpătul, Sultana răspunse :

— Și eu îți spuneam, boierule, că nu mă sperii de aceste arătări și cu ele nu mă încearcă a friguri !...

În acest timp, surugii desprinseseră caii din șleauri, ducîndu-i către jgheabul fîntîinii. Cumpăna neunsă scîrțîia ridicînd ciutura de apă, vărsată apoi în jgheabul pridiclit de mușchi și putregai. După ce-i frecă la ochi cu podul palmelor, îi smuci de urechi spre a-i înviora.

Sultana trase perdeaua ferestrei, spre a putea vorbi cu lăncu, pe tot timpul drumului. Aruncîndu-și ochii peste locuri nu-și putu ascunde încîntarea pe care o simtea, mărturisind că i-ar plăcea să le cerceteze din cînd în cînd. Șetrarul, simțindu-și apa la moară, se înalță în șa, arătînd spre miazănoapte.

— Pe aci, în sus, este Fălcoiul, unde îmi am cula și acareturile și pămîntul... Drumul pînă la mine merge alături cu Oltețul, și, oricît ai fi de singur, zvonul apei te face să crezi că ai un tovarăș de drum cu care să-ți omori urîtul... De vale, către unde ne purtăm acum, este satul Chiliilor, în care îmi am ocoalele vitelor și bordeiele țiganilor... Colo, unde frunza codrului se deschide la culoare, sînt zăvoaiele de sălcii și se împreună Oltul cu Oltețul... Aci apele se gînie și se înfrățesc, ducîndu-se la vale de-a valma... De multe ori, vara stau pe malul Oltului ceasuri întregi, și aștept să văd cum trec plutășii cu bușteni din vîrfurile muntelui... Sau privesc oamenii care-și croiesc năsade și dau cu posfatul după oclei și pește mărunt pentru ciorbă...

Sultana asculta zîmbitoare graiul șetrarului, care aducea, parcă, toată limpezimea și liniștea naturii, toată curătenia copilăriei... Chipurile sclavizite ale oamenilor de la curtea lui Caragea păleau cu încetul, rămînîndu-i în amintire ca niște

strîmbături de scirbă. Statura lui Iancu rămînea înălțată și mîndră, croită din dălmăcia unui destin bun... Aș fi vrut ca drumul să nu se mai sfîrșească, iar vorba lui să se îngîne mai departe cu foșnetul frunzelor și cîntecul păsărilor.

Butca mergea mai domol, coborînd către malul Oltului. Iancu își împinse calul la galop, lînd-o înainte și opîndu-se pe locul unde avea să tragă podul. Își duse degetele între buze și suieră, răios și prelung... Din bordul de pe celălalt mal apără poderul, care, recunoscînd pe boier, se grăbi să lase podul să alunece pe scripet, spre a nu-l da de zăbavă. Cînd capetele luntrelor ciocniră malul și pripomul fu legat strîns, surugii desfăcură caii din sleauși, împingînd butca, cu mîinile, pe pod. Cucoamele care coborîseră se sură pe scîndurile așternute rar, uîindu-se cu spaimă la apele care vîiau repezi, izbind în coastele luntreilor. Caii sforăiau pe nări, neînșușiți, mîngîiau cu palma și cu vorba de surugii. Cînd treaba fu terminată, Iancu își trase calul pe pod, pînîndu-l scurt în zăbală. Oană și Duță rămăseră pe mal, ca să-l aștepte la înapoiere. Poderul, om cunoscut și de credință, cuteză să-l întrebă, nedumerit :

— Aoleu, boierule Iancu, ți-ai ieșit din felțșag... Știam tă nu treci Oltul decît de-a călare, prin apă, nu pe pod, ca muierile !...

Iancu tăcu, uîindu-se cruciș către chipul înspăimîntat al Sultanei.

— Apăi de, mă Cîrsteo, mai greșesc și eu cîteodată, așa, ca să te pot dărui și pe tine cu cîte un galbîn de cîmste pentru osteneală.

Podarul, trîgînd cu nădejde prăjina, nu pogetă să i-o întoarcă :

— Lasă, boierule, că din mila dumitale m-am înfruptat și fără să opintesc la opacini !... Dar se vede că alta o să-ți fie socoteala !...

— O fi, mă, ce să zic... Vezi de ține botul luntreilor mai drept, că așa, pieziș, ne pomenim dincolo de Fundul Vornicului, și cădem cu nepusă masă la curtea sârdarului Iamandy.

— Oh, bătut-l-ar Dumnezeu !...

Sultana asculta, înfiorată, taifasul podarului... În ochii ei, șetrarul se lumina tot mai viu, ca o arătare de basm. Cînd luntrele hîrșiră călcînd peste prundiș, podul zgîlîi puternic,

cutremurînd pe cei de pe el. Sultana, dînd un țipăt, se agăță de brațul puternic al șetrarului care rîdea de la inimă.

— Ai tras puțină spaimă, jupîniță !... Uite, jupîneasa Anița s-a dovedit mai de curaj !...

— Vi-s podurile năvășe, șetrare Iancu !...

— Lucru de bardă, jupîniță !... S-or mai ciopli ele, dacă or avea pentru cine...

Butca, înhămată din nou, urcă pieziș pînă deasupra malului, după care o porni întins pe drumul Drăgăneștilor. Trecu marginea Comanilor, sat sărac și vîrît în pămînt, lăsînd înapoia ei neschimbatul peisaj de locuri împădurite și sălbătice. Jupîneasa Anița se dăduse cu temei odihnei, lăsîndu-și odrasla să-și fărîme timpul după pofta inimii. Iancu ținea calul la scara butcii, povestind, în felul lui, tot ce se lega de viața lui și a oamenilor de prin partea locului.

Cînd moșurile de stuf și șindrîlă ale Drăgăneștilor începură a se vedea răsărind înaintea, șetrarul simți o usoară strîngere de inimă... Înțelegîndu-i această părere de rău, Sultana se crezu îndatorată să-i abată întristarea, cu o vorbă care să-i crească mîngîierea și nădejdea.

— În toamnă, cînd s-or face viile pentru cules, am să vin din nou la Coțofeni ; și am să-ți trimit carte, boierule Iancu, să știi să mă întîmpini la Drăgănești, ca să strunești mînia apelor și primejdia podului, de care am văzut că nu te înfri-coșezi...

Iancu zîmbi mulțumit.

— Să-mi trimiți, jupîniță, și am să vin să te aștept... Și dacă nu ți-o fi urît de mine, am să te petrec pînă în hotarul Coțofenilor, ca să-ți povestesc cîte s-au mai întîmplat și ne-au întristat sau ne-au îmbucurat viața...

Odată intrați pe ulițele satului, tovărășia șetrarului se apropia de soroc ; surugiii simțind cum slăbea vîna cailor de sub ei, hotărîră să tragă de-o margine și să le dea cîte o căciulă de grăunțe. În cuprinsul acestui scurt popas, Sultana avu prilejul a cunceaște mai bine sufletul duios al lui Iancu Jianu, pe care cu o zi înainte îl crezuse rău și sălbatic. Vrînd să aibă dezlegarea unei nedumeriri cuteză să-l întrebe :

— Boierule Iancu, ajută-mă să înțeleg și eu ; de ce treci apa Oltului mai mult călare, prin valuri ? Nu-ți este mai lesne cu podul, ca toată lumea ? Ar fi, poate, mai omenesc și mai ferit de primejdii !...



Șetrarul se simți încolțit, neștiind cum s-o scoată la căpății cu răspunsul, așa ca să nu lase, la despărțire, vreun fel de bănuială care să-l asuprească.

— De, jupîniță, știu și eu !... Mă gîndesc că nu strică să-ți deprinzi un drum de mers atunci cînd ești nevoit... Că podul nu-l ai întotdeauna la îndemînă și nu știi cu ce zor te poate picni năcazul ! ... Dar despre asta nu am nici un fel de supărare ; trec prin Olt ca pe ulița negustorilor din Caracal...

Cînd butca fu gata de plecare, Sultana întinse mîna șetrarului pentru despărțire.

— Îți mulțumesc pentru osteneala dumitale, șetrarule Iancu. Am să-mi aduc aminte în fiecare ceas de drumul pe care l-am făcut împreună... Și am să aștept cu nerăbdare coptul viilor, ca să cer domniței Ralu voie de a veni din nou acasă...

— Bine, jupîniță, Dumnezeu ajută împlinirea gîndurilor bune și curate !..

— Rămîi sănătos, boierule Iancu !...

Surugiii plesniră din bice, chiuind prelung. Roțile butcii și copitele cailor răscoliră pulberea uliței, așezînd între șetrar și jupîniță nori groși de praf.

Iancu rămase locului, privind îndelung cum depărtarea îi răpește chipul curat al jupîniței, de care îi rămăsese agățat sufletul.

Cînd butca se topi cu totul în zare, își întoarse calul, luînd-o înapoi la pas, cu capul plecat a întristare, către Fălcoiul în care nu-l aștepta nici un fel de bucurie.

## SEMNELE VREII

Cînd ajunse în Fălcoi, cocoșii cîntau întîia oară. Caii călcau pe sfîra potecii fricoși, pe orbecăite... Conacul albea singuratic sub bătaia razelor de lună, scăpate rar printre nămeții norilor... Ocolise satul pe margine, spre a nu mai ridica larma cîinilor și a stîrci inimile oamenilor... Intrară pe dinapoia curții, trăgînd de-a dreptul la grajd. Chinuit de presimțiri, după ce descălecă, Iancu porunci slugilor

— Băgați caii în grajd și dați-le grăunțe ; să nu luați însă șeile de pe ei. Ușurați-le numai chingile de sub burtă, și să hodiniți și voi alătura, sub iese...

Oană și Duță își scuturară praful din ochi, luînd apoi caii de frîie și pornind-o tăcuți spre grajd.

Iancu se uită după cai, spre cer, spre marginea de sus a satului, dinspre care i se abăteau semne purtate de suflarea vîntului... După care o porni spre ușa conacului.

Cînd dădu să ridice ivărul, auzi în întunericul grămădit sub streșină scîncet de copil bătut.

— Care ești acolo, mă ?

Neprimind nici un răspuns, o luă spre locul unde i se părea ghemuită o făptură de om, întinzînd mîna cu curaj. Din tros-cotul înalt ridică de gulerul zăbunului un copilandru care dîrdîia de spaimă. Îl duse în lumina lunei, luîndu-i bine seama.

— Ce cauți aci, drace ?... Ai făcut vreo boată și ți-a muiat oasele nen-tău Iorgu ?... Du-te în grajd și te culcă, păcătosule !...

— Boierule Iancu...

— Spune, mă, ce ai de spus și nu mai dîrdîi...

— Boierule Iancu, este rău... Au tăia turcii pe leica Anica...

Iancu se înfipse pe picioare, dîrz.

— Care turci, mă ? Au ești prins de friguri ? Ia vino, lo-  
gofete, și toarnă o oală cu apă rece pe flăcăul ăsta, că-l scu-  
tură rău frigurile !...

Băiatul se porni să plîngă mai rău, cu sughițuri.

— Boierule Iancu, n-am friguri, dar pe leica Anica au  
tăiat-o turcii !...

— Cînd mă ?

— Pe la scăpătat, boierule !... N-au jăcmănit casa de țoale  
și de bani... Neica Iorgu a răznit-o către Chilii, de frică...

Iancu își săltă căciula pe cap, spre a-și despăienjeni ochii.  
Prin urechi îi treceau vîrtejuri, care-i tulburau mintea și-l  
făceau să se clatine.

— Și încotro au luat-o ?

— Nicăieri, boierule ; au prins un berbec și l-au înjun-  
ghiat ca să-l frigă... Cred că sînt și acum la han și benchetu-  
iesc. Poate că au să plece către ziuă...

— Benchetuiesc acolo, aproape de moartă ?

— Da, boierule...

Rămas tăcut, cu capul în jos, Iancu chibzui ce are să facă.  
În spatele lui, Oană și Duță făceau cruci dese, ca pentru  
alungarea duhurilor răului. Hotărînd fără zăbavă se întoarse  
către ei.

— Ce tot înșirați la cruci și bolborosiți ca babele, păcă-  
toșilor ? V-a luat graiul și mintea și puterea de ați rămas  
blejdiți la răsruce și nu știți pe ce drum s-o apucați ? Ple-  
cați, nemernicilor, și sculați oamenii din somn, și adunați-vă  
cu toții dîncolo de drumul ăl mare, în viile lui Mihalache, fra-  
te-meu... Și cînd îi auzi că vă șuier, să veniți în spatele co-  
șerilor lui Iorgu, să vă spun ce trebuie să faceți... Duceți-vă,  
bă, nu mai stați încrămeniți !... Să vină oamenii cu furci, cu  
coase și cu săcuri... și să ia și cremene și iască ; poate că o să  
luminăm de ziuă înainte de a vrea soarele și Dumnezeu !... O  
să prindem și noi berbecii din oborul lui Iorgu, să-i frigem în  
tepoaie de carpen necojit, ca să ne săturăm sufletele !...

Băiatul se potolise din plîns și din clănțănitul dinților.  
Vorba de tunet a boierului Iancu îi prinsese inima și curajul,  
întărindu-l.

— Spune-nu, mă băiatule, cum s-au petrecut lucrurile ?

— Au venit, boierule, și au cerut de mîncare leliții... Caii  
îi trăsese rău sub coșare, în seama lui nea Iorgu. Le-au dat brînză

și pastramă de capră și o azimă pe care tocmai o scosese din țăst... Au stat ei la masă și au mâncat, însă cu ochii roată la lacra cu țoale și la salba de la gîtul leliții... Cînd a dat să le aducă niște fiertură de oclei, numai că s-a sculat un turec de pe laviță și s-a repezit la salbă ca s-o fure... Lelița Anica apucase să pună oala pe masă, așa că l-a îmbrîncit, dînd să fugă... Turcul s-a clătinat pe picioare și a căzut sub masă... Cînd s-a sculat și a văzut că-i trîntise cialmaua din cap, împreună cu ăilalți au început să răcnească pe limba lor, de umpluse casa de groază... Au tras hangerele din teacă și s-au repezit pe lelița Anica, ciopîrtînd-o... Eu am rupt-o de-a fuga și am apucat să-i spun lui nenea Iorgu, ca să poată scăpa... Am sărit pîrleazul și m-am pitit în gaura de unde scobeam după pămînt galben, din marginea zăvoiiului... De acolo am văzut cum au ieșit turcii și au prins noatenul, de-l țineam de prăsilă, și l-au junghiat... Ai de rămăseseră în casă scoteau boccele încărcate cu țoale și le duceau în coșere, lîngă cai...

— Bine, mă băiete, ajunge... I-a fost scris ei, bieteii Anica, să moară așa... Dar o să facem și noi după puterea noastră, ca să nu rămînă fără osîndă omorul și jaful... Să stai aci pînă la ziuă și să dormi... Eu mă duc la han să văd cum stau lucrurile și să rînduiesc cele poruncite de dreptatea singelui...

Iancu se duse în grajd, strînse chinga calului și-l scoase afară... Încălecă fără să mai pună piciorul în scară și o porni în goană către hanul în care avea să facă judecată și dreptate... În urma lui, larma glasurilor sporca pe ulițe, vestind că oamenii se adunau spre a-i veni din urmă.

Cînd ajunse aproape de drumul pe care era așezat hanul, se opri legîndu-și calul de un trunchi de copac. O porni apoi pe jos, intrînd prin dosul curții, printr-o știrbitură a gardului...

Ferestrele se vedeau luminate, iar dinăuntru se auzeau glasuri de oameni puși pe zaiafet. Bănuind că la cai trebuie să fi rămas vreun turec de pază, se apropie de coșere, uitîndu-se, cu ochi deprins cu întunericul, prin răitura leațurilor păretelui. Erau nouă cai străini, iar alături de ei, păzind ușa, un baja-buzduc care pufăia din ciubuc. Într-o clipă, planul fu făcut; se apropie încet, în vîrfurile picioarelor și, înainte de a fi fost simțit, era cu mîinile înfipite în grumaz și cu genunchii pe pieptul turcului, care se zvîrcolea înăbușit și neputincios... Cînd ultimul horcăit îl încredință că și plătise păcatele, îl lăsă lungit și o luă către han, unde avea răfuiala cea mare...

Pe la jumătatea drumului se opri, ascultînd atent ropotul de fugă, descurcat în adierea vîntului. Peste durerea trăită în acel ceas al morții hangîtei, de care îl legau amintiri păstrate în taină, sufletul lui tresălta învîiorat, văzînd cum chemarea lui aduna în ropot furtunatic gloata nevoinicilor de ieri, prefăcută în oaste a răzbnării... Visele lui, presărate cu atîtea îndoieli și deznădejdi, prindeau cheag, luminîndu-se în întinderi de speranțe în izbîndă... Ropotul se auzea tot mai clar, mai aproape. Iancu se ridică pe brîul casei, în dreptul ferestrei cîrciumii. Scoase cuțitul și crăpă ușor pojghîța de piele a giurgiuvelii, căutînd să vadă ce se petrecea înăuntru.

Întinsă pe dușumea și înecată în sînge, hangîța odihnea cu fața în sus, tîmîiată de lumina feștili care tremura în ciob. Fața îi rămăsese albă și senină, păstrînd în colțul buzelor semne de surîs și împăcare. Moartea i se așezase pe ochi o dată cu amintirea unei clipe fericite din viață, alungîndu-i durerea fierului înfipt în pieptul ei tînar.

Iancu o privi îndelung, cu inima strînsă... Rămasă singură, în mijlocul odăii prin care își purtase vioiciunea și surîsul, înghețase în jurul ei tot sufletul care stăpînise aci, înmulțit de vinul sorbit cu ochii la ea, din oalele pîntecoase de lut. Nimeni nu-i sta la căpătîi în noaptea asta a priveghiului, nici un ochi nu lăcrima pentru tinerețea și farmecul ei pierdut... Moartea coborîse peste viața olacului rămas pustiu, ca și peste sufletul lui pîcios și întristat.

Feștila părea pe sfîrșite, sfîrîind de marginea tacerii, ridicînd o viță subțire de fum, drept în sus, ca o jertfă de creștinătate bine primită...

— Aveți să mi-o plătiți voi înzecit, cîini fără suflet !...

Iancu se dădu jos, luînd-o către ușa din față a hanului. Apăsă de cioacă, intrînd binișor în odaia cîrciumii. Se aplecă prin întuneric deasupra trupului întepenit, ridicîndu-l în brațe. După ce-și cumpăni bine sarcina, o scoase afară, ducînd-o într-un loc ferit din marginea pădurii, pe așternut de iarbă înaltă și moale.

Rupîndu-se slăbiciunii și pierderii de vreme, duse degetele între buze și șuieră prelung... Tropotul oamenilor se desprinsese din viile medelnicerului Mihalache, rostogolindu-se către han. În fața porții, Iancu îi aștepta tăcut, răzimat de stoborul de la țîșină... Oamenii se adunară ciopor în jurul lui, neîndrăz-

nind să scoată un cuvînt. În mîini aveau furci și topoare, iar parte din ei, țepoale ascuțite de carpen și alun.

— Să nu pierdem vremea de-a surda... Oană, tu să treci cu oamenii tăi la ușa de din dos... Să aștepti cînd or zăticni berbecii, să le dați între coarne... Tu, Duță, să stai la pîndă la ușa din față, să-i prinzi în țepoale și în ghearele furcilor. Aștilalți, să prijiți ferestrele, să nu scape ca liliicii din găurile de unde au supt sînge și și-au săturat mațele... Patru din voi să urcați sub coperișul casei și să scăpărați în șomoioage de paie, ca să aprindeți șindrila și să ardă pînă le-o ajunge la tălpi... Duceți-vă, bă fraților, nu mai stați bleșdiți și puneți-vă pe treabă...

Oamenii se împărțiră pe cete, înconjurînd hanul și punînd zăpoare de moarte pe la uși. Agățîndu-se de furcile tindei, patru flăcăi voinici scăpărară în cremene, aprinzînd iasca și șomoioagele de paie. Curînd, în văzduhul înnoptat se ridică para focului, trosnind grinzile de lemn uscat ale hanului.

Iancu, cu hangerul în mînă, privea spre înaltul înroșit al cerului, cu ochi sticloși de bucurie, răcnind sălbatic :

— Așa, bă !... Ațineți-vă, să nu scape unul !... Cine a spus că a murit biata Anica, fără să fi avut parte de luminare creștinească !... Uite cum își ridică flacăra pînă la Dumnezeu, și cum sfîrșie săul cu care i-am îmbrăcat feștila !...

Amețiți de vîltoare și primiți cu lovituri de furci și secure, turcii pieriră pînă la unul. Nouă trupuri de bajabuzduci plătișeră paguba sîngelui vărsat fără vină.

Iancu părea moleșit și sfîrșit de puteri.

— Să-l aduceți și pe ăl de face de strajă în grajd, că nu mai are pe cine păzi... Și dați-l și pe el focului, ca să nu se răznească de tovarăși și să pătească vreo smînteală din partea cîinilor, care văd că-i dau ocol și-i adușmănesc stîrvul...

Hanul, clădit din birne și chirpici frămîntați cu paie, ardea ca iasca, scurtîndu-se pînă în temelii. Cînd vîntul începu să le poarte pe la nas duhoare de cărnuri pîrlite, Iancu se întoarse către ai lui, liniștit și împăcat.

— Scoateți caii din grajd și duceți-i la Chilii, în ocoale : să încărcați pe ei și toalele rumânului, să nu i le prade careva. Pe urmă să veniți cu o cocie de la curte, așternută pînă la capetele loitrei cu o tavă, să luăm moarta din marginea pădurii și s-o ducem unde i-a fost rînduit.

Oamenii apucară caii de căpestre și o porniră înapoi, către sat. Iancu își dezlegă și el calul, petrecându-i friele pe după braț; și mai întoarse capul către hanul înnegrit de fum semn al unei așezări omenești rămasă pustiei. Apoi, cu pas întârziat, o luă pe urma cetei de țărani, către casă.

Era cam pe la prânzișor, când butca lui Gligorașcu intra pe poarta conacului lui Iancu. Vremea se ținea frumoasă, făcînd să îmbrace tarlalele cu orz și secară, presărate prin ochiurile pădurii. Oltetul prinsese să-și limpezească apele, intrînd cu încetul în albie, lăsînd răsfrînte peste maluri straturi de nămol și băltoace. Peste înseninarea amăgitoare a satului, sunetul clopotului bătut în dungă lăsa umbra întristării unei vesti de moarte...

Gligorașcu poruncise să lase caii la pas, spre a putea privi cu de-amănuntul sărăcia care zăcuia și aci, ca în toate părțile, în jurul caselor țărănești. Simțea nevoia să-și umple cît mai mult sufletul cu aceste imagini ale necazurilor omenești, spre a-și putea aminti întotdeauna de datoriile pe care le are față de nedreptățile făcute singelui și neamului lui.

Trecuse pe lîngă hanul prefăcut în scrum și simțise mirosul de tăciune stins de curînd... Știa, din auzite, că aci își potolise văru-său Iancu bîntuiețile tinereții, în petreceri pînă la ziuă albă, cu vin sorbit pe nerăsuflăte, cu lăutari care pricepeau la patimă de om cu chef, cu cîntecul ce legăna sufletul hangitei... Și încercase, văzînd pustiu focului, acea strîngere de inimă a rupei din amintire a unui loc care ți-a purtat cîteodată gîndul răzleț...

Gligorașcu își colindă privirea către pădurea încărcată cu verdeață și aromă, către înaltul strălucitor al cerului, către satul cu ulițe desfundate și case pridiidite de lepra paraginii. Și surise cu amărăciune, neputînd descurca rînduicile lui Dumnezeu, care a dat atîta frumusețe și măreție naturii, și atîta întunecare și obidă bietului pămîntean...

Pentru cine puteau fi toate darurile Lui dacă omul era blestemat să stea înglodat în necazuri, să nu-și poată ridica fruntea către cer, ca să vadă și să trăiască bucuriile de dincolo de viața lui cîinească!...

Vrăjmășește, gîndul că el ducea o viață de belșug și înstrămare de locul datoriilor lui, i se înfigea tot mai adînc în inimă... La curtea lui Caragea, acest domn de pagubă care-și

trimisese drept crainici ai venirii lui în scaun focul și ciurma, ședea înțepenit, neputîndu-și apropia vraștea și durerea țării. Simțea cum i se păcătoșește graiul, și cugetul, și pornirile... Îmbuibat și trîndăvit, peste mintea lui se lăsase ceața unei judecăți înăuntrul căreia puteai strecura toate neimerniciile închipuite de stricăciunea vremurilor... Arar, scăpat din vălmășagul plăcerilor ce nu se mai sfîrșeau, în liniștea cugetului său și a cămării în care locuia, se pomenea cotropit de icoana locurilor de baștină, răsărite din amintiri de copilărie și tinerețe. Atunci părea că renaște în curățenia și mîndria unui timp, a cărui urmă o pierduse aproape cu totul... Și pornea să fluie sau să cînte ca pe valea Oltețului, din ce în ce mai puternic, alungîndu-și pîcla vieții noi, aducînd din depărtarea zărilor romanețene o frîntură de seninătate și aromă de pămînt și codru...

I se întîmplase ca odată să fie surprins cîntînd în cancelaria curții, de către domnița Ralu. Îl căutase, vrînd să-i recite cîteva stihuri pe care le scrisese în cinstea și pentru dragostea Didonei. Domnița puneă preț pe părerea tînarului curtean, pe care o știa izvorîtă dintr-o adîncă judecată și aleasă cultură. Gligorașcu privea printre gratiile ferestrei, călător cu gîndul către plaiurile copilăriei, încercînd încet un cîntec de govie romanețeană... Întors cu spatele către ușă și furat de farmecul amintirilor evocate de cîntec, nu simțise cînd domnița intrase, dimpreună cu una din tovarășele sale... Continuase să cînte răscolitor și cald, îngemănînd tristețea melodiei și vorbele de jale cu sufletul lui care sîngera, înstrăinat și stingher, la uși poleite și haine...

Domnița îl ascultase atentă, cu respirația ținută, spre a nu întrerupe viersul de heruvim pămîntesc, în care simțea că se amestecă povestea de taină a unei lumi necunoscute ei.

Cînd curteanul își întoarse fața, văzînd înmărmurirea celor două femei, se rostișe, încruntat:

— Slugă plecată, domniță...

Ralu, socotind că ar putea realiza o melodie pentru desfătarea curții, după ce-l felicitase entuziasă, îi ceru dulceag:

— Paharnice, te-aș ruga să-mi potrivești pentru melodia asta cîteva stihuri grecești: ar fi într-adevăr mișcătoare și frumoasă pentru o scenă de teatru...

Gligorașcu își ridică fruntea înnourată, răspunzînd cu mîndrie și ură:



— Melodia aceasta nu se poate potrivi decât sufletului și graiului românesc, domniță... Ea închipuie viața unui neam, și nu poate sluji nimănui pentru meșteșugul păpușeresc!...

Surprinsă, domnița se retrase de-a-ndaratelea, bănuind că paharnicul, atât de fin și binc crescut, era prada vreunei fierbințeli de boală...

Butca opri în fața conacului; caii se scuturară puternic, făcând să le sune clopotele legate de gât. În prag, cu căciula în mână, îl întâmpină logofătul Oană.

— Ce mai vești prin partea Fălcoiului, logofete?

— Numai de ălea rele, boierule!... Că pentru alea bune le ia apa Oltețului și le duce la vale, la turci...

— Strîmbătăți împotriva căroră nu te poți ridica, logofete!... Toate sînt din porunca ursătoarelor și noi nu putem face decât să ne întărim inima!...

— Așa s-ar cuveni, boierule!... Numai că mintea omenească este slabă și întoarce judecata cea bună și de temei...

Gligorașcu încercă să însenineze fruntea încruntată a lui Oană.

— Lasă, logofete, nu te mai văicări, că vă știu pe toți oameni ca trunchiul, care puteți prîjini năcazul cel trecător!... Spune-mi mai bine unde este văru-meu Iancu?

— Sus în cămară, boierule.

— Singur?

— Singur.

— Să-i dai de veste că am venit să-l văd; pe urmă să cobori să-mi pui la adăpost surugiii și caii.

— Așa am să fac, boierule...

Gligorașcu urcă scările șerpuite de stejar, încet, ținîndu-și colțurile caftanului în mână. Cînd ajunsese în capul de sus al scării, fu întâmpinat cu brațele deschise de către Iancu.

— Bine ai venit sănătos, vere!... Poștește înăuntru și gospodărește-te pentru o ședere mai lungă... Ai venit într-un ceas în care îmi lipseai și erai singurul pe care-l puteam întîlni.

Gligorașcu intră într-una din odăi, spre care-l îndemna brațul lui Iancu.

— Cred că nu te-a lăsat jupînița de peste Jii cu vreun foc la inimă, și acum te perpelcești de dogoare!...

— Focul jupîniței este dintre cele ce luminează și înveselesc inima !... Ard însă în jerăgai care frige și prefăce în scrum, și ne pierde...

Gligorașcu își scoase ișlicul de pe cap, și-și desfăcu briul îngreunat de iatagan și pistoale, așezîndu-le pe o lavită așternută cu chilimuri și căpățîie înflorite.

— Vere Iancule, s-o luăm domol, că timp o să avem destul. Am auzit că te lauzi cu niște vin de nisipuri, adus de la Grojdibod.

— Ba nu; mă laud cu vinul din via mea, pe care l-am ținut să se roadă în acoave pînă s-a legat de-l cari cu ciurul.

— Atunci sloboade poruncă să ne aducă două oale, ca să vedem și noi dacă este de vreo laudă...

Iancu deschise ușa și ceru să-i aducă vinul: -

— Să te duci, bă, la zăcătoarea din fundul beciului și să scoți o boată de vin... Să-i dai drumul încet pe slăvină, ca să nu se prelingă cămășuială... Și să trimiți ibricul și filigenele de cafea...

Gligorașcu colindă prin odăi, cercetînd armele spînzurate pe pereți și grinzile tavanului, colții de mistreți și blănille de sălbăticiuni, icoanele lerecate în argint și aur, velințele și chilimurile care îmbrăcau podelele și lavitele... Gospodărie de holtei înăsprit în greutățile traiului de țară, fără nici o urmă de rînduială făcută în gust femelesc... Prin cîte un colț, golite sau pline, odihneau ploști de vin scobite în lemn de nuc vopsit, cu care, pasămi-te, se mai socotea șetrarul, în nopțile lungi și geroase ale iernii...

Revenind în odaia în care era așteptat, Gligorașcu dezlegă băierile taifasului.

— Am văzut, vere Iancule, hanul din capul drumului... Cred că a ars de curînd...

— Da, de curînd... Poate că mai sînt încă tăciuni nestinși. A ars azi-noapte... Eu i-am dat foc...

— Tu?

— Da, eu...

— Îți pricinuișe vreun rău?

— Nu ; hanul era ridicat pe pămînt obăbnic și oamenii care-l țineau îmi erau de credință... S-a petrecut însă în el un păcat ce nu putea fi răscumpărat decît îngropînd pe făptași în vîlvoarea focului... Și făptași erau în han...

— Și perechea de gospodari care-l țineau?  
— Pe hangiță o omorîse o ceată de cîrjații...  
— Înțeleg...  
— Hangiul a răznit-o de teamă pe la neamuri sau în codru, și dacă nu și-o fi făcut seama sau nu l-or fi mîncat fiarele, are să vină la curte ca să-i fac vreun alt rost...

Gligorașcu rămase întristat, pe gînduri...

— Și cîți erau, vere țancule?  
— Nouă...  
— Puțini... Nouă suflete spurcate nu pot răcori zăduful unei astfel de fărădelegi...

— Adevărat... Asta este focul în a cărui dogoare pățimesc acum, vere!... Dar sînt totuși mulțumit... 'Căci mi-a fost dat să cunosc cît de furtunatic se poate ridica gloata asta de robi vlăguți, atunci cînd o chemi să-și apere cîntea și dreptatea neamului... De acum cred mai mult în spusa lui Dosoftei de la Comanca, și știu că am pe cine-mi sprijini nădejdea de ajutorare și izbîndă...

— Să bem, vere țancule... Pentru luminarea gîndurilor bune și spornice...

— Pentru neamul românesc...

Amîdoi duseră cămile la gură, sorbindu-le pînă în fund.

— Cred că vinul ăsta este de pe timpul lui Amza, bitu...

— Nicidecum: să tot aibă șapte ani... Vinul se arată bun de cum iese din lîn, dacă este viță de soi...

— Ca și omul...

— Curat ca și omul... Cînd este nou, clocotește în acov și te amețește numai cu mirosul... Dacă ai apuca să-l încerci mai temeinic, te apucă greața și durerile de cap... Cînd îmbătrînește însă și se roade, se limpezește la culoare și se trage pe slăvina butiei, a greutate... Gustul se asprește, însă simți cum gonește prin rădăcinile trupului și te înfierbîntă... Și cînd te-ai întrecut cu băutura, te trage la somn, ca pe copiii legănați de mă-sa în troacă... Dar îngrețșare și durere de cap, nu se pomeneste...

Gligorașcu se porni să rîdă, voios.

— Vorbești ca din carte, vere...

— Ca din cărțile trase în tiparnițele lui Dumnezeu, dacă mi s-ar fi îndemînat și mie la cititul în cărți domnești sau mă-năstirești, mă făccam și eu vreun amărît de calemgiu la bănie.

— Lasă, nu te mai ocări; că dacă nu te-ai pricepe la descurcatul slovelor, n-ai ține la căpătii psaltirea aia a lui Clement ieromonahul...

— Da, ai dreptate: mai îndrug și eu după ea, noaptea când mă satur de somn... A nimerit cam rău, la casă de om cu păcate...

Ciubucele umplute cu tutun crescăt printre tarlalele cu semănături ale Cioroiului și Fălcoiului își începuseră slujba cu nădejde. Cei doi Jieni pufăiau nori groși de fum, sorbind din vinul izvorât din vița cea de soi, sădită pe pieptul de deal dinspre scăpătat.

Gligorașcu, după ce tăcuse cîteva clipe, în care se părea furat locului, se apropie de Iancu, mărturisind încet:

— Și eu am o psaltire din care îndrug noaptea, când mă simt pierdut de scîrba casei în care viețuiesc. Și mă ajuterez de ea pentru mîntuirea sufletului, de atîtea ori încercat din greu...

— Nemulțumiri pot fi peste tot locul: dar nu din partea nemulțumirilor noastre trebuie să ne jeluim, ci de ale obștii, pe care a înglodat-o de nu mai poate prididi... Că s-a auzit cred pînă la domnie, s-au sculat ostrovenii și au tăbărit, înainte de a se dezgheța apele Dunării, peste Mehedinți și Gorj, și au cerut să le dea și lor zaherele ca celor din cetatea Diiului... Și din toată sărăcia oamenilor, ispravnicii și zapcii au mai putut stoarce podvezi, pornindu-le spre cetatea Ostrovului, ca să mulțumească lăcomia turcilor, dar fără folos că s-au prefirat mai departe și au prădat sfînta mănăstire a Strehaiei, de nu i-au mai rămas decît zidurile... După care au răznit-o spre Craiova, cu gînd să dea foc orașului și să prade pe boieri și negustori...

— Toate astea s-au auzit la domnie: și vodă a dat de veste pașalei de la Dii și celei din Oreava, de au trimis vești ca să-i oprească să nu prade orașul...

— Dar pînă atunci oamenii s-au risipit ca potîrnichile, cu copii și calabalic, și au lăsat casele pe seama calicilor de le-au jăcmănit pînă au rămas troacă... Și în satele din Gorj și Mehedinți au pustiit locul... Ce mi-este bun că împăratul de la Țarigrad ne căinează, dacă raialele și haianii nu-i dau ascultare și tabără pe capul țării și o pradă!...

— Ai dreptate, vere Iancule... Ne pradă țara și ca vrăjmași, și ca prieteni... Haianul Diiului a alungat pe ostroveni

însă a rămas cu ordiile în oraşul Craiovei, chipurile să-l păzească, şi pretinde hrană şi nutreţ pentru cai şi ostaşi... Şi bieţii oameni se văd strîmtoraţi şi împlinesc toată zahereaua, ţinîndu-şi sufletul în podul palmei...

— Mila păgînilor, vere!... Amar de bieţii oameni; şi te miri cum de se mai ţin... Că n-au trecut cincisprezece ani de cînd cîrjalii şi pazvanţii au venit pe urmele de prăpăd ale lui Cara-Mustafa, şi au aprins Craiova şi Caracalul, de n-a mai rămas decît cenuşa, şi au robit creştinii de i-au vîndut în cetăţile turceşti... Şi tot aşa, un nazir cu prefăcută milă se făcea că dă cu tunurile în ei ca să-i alunge, dar nu omora nici unul şi venea tot după ce se mîntuia jaful şi prăpădul... Cu chipul ăsta i-au lăsat să aprindă toate satele şi bisericile, pînă la Ocna şi Polovragi, scoborîndu-se apoi la vale încărcăţi de prăzi şi trecînd, nesupăraţi, Dunărea...

— Mare blestem pe capul ţării !...

— De-ar fi numai ăsta !... Dar mai este şi acela dinăuntrul ţării; al domnilor care nu-şi mai satură hasnalele şi trimit pe capul satelor ploaia de ispravnici şi zapcii, de mumbaşiri şi împlinatori, ca să istovească dăjdiile şi sufletul din om... Hara-ciul se încarcă peste socoteală, şi prisoasele sînt trase în punga domnului şi a boierilor de la curte cu toţii străini sau înstrăinaţi de neam. Nu se mai poate răbda, vere!... Îşi vinde omul vita pe te miri ce, ca să-şi poată împlini dajdia, şi rămîn coşerile şi băătura caselor sărăcite şi pustii!...

Satele sînt împînzite de greci care fac negoate şi adună bunul pămîntului, înstărindu-se: şi cînd şi-au încherbat suma, se duc la Bucureşti, de unde se întorc căftăniţi şi cu cîte o agie sau zapcialic, după care îşi întorc banii cu dobîndă.

— Aşa este: postelnicul nu mai pridideşte cu cărţile de boierie, iar pitacul s-a îngroşat de-o palmă... Caftanele aduc bani grei, adunaţi din snaga ţăranilor, iar domnul nu mai caută cui le vinde... Mănăstirile au robit sate şi moşii şi cîrciie de greci, care lăcomesc la bunuri pămînteşti, pîngărind credinţa şi sporind sărăcia !... Toată agoniseala o duc în Fanar şi la mănăstirile greceşti, pe unde sînt închinete...

— Batjocură, vere!...

— Dreptatea se împarte după obraz, cu neruşinată strîmbătate... Divanele se ţin de ochii lumii, pricinile dezlegîndu-se după tocmeală, pe la dosuri... Boierii şi boiernaşii locului stau

cu brațele cruciș, a neputință, pierzîndu-se în zăiafaturi și alte nimicuri...

— Așa este; pe de-a rîndul ai dreptate!... Dar ce se poate face? Ne-ar trebui și nouă un Cara-Gheorghe al sîrbilor, care să pornească răzmerița pentru alungarea răului și așezarea dreptății în țară... Și acela n-ai putea fi decît tu, Iancule!...

Iancu căscă ochii mari, privind la curteanul căptușit în atlasuri, care țîșnea ciocot de ură și îndemna spre răzmeriță... Și se bucură de incredința că sufletul Jienilor îi rămăsese neschimbat, și că se putea bizui pe el...

— Vere Gligorașcu, cred că n-ai uitat că acest haiduc al sîrbilor n-a pregetat să-i taie capul lui frate-său, atunci cînd a prins de veste că o ținea alături cu legea și cu dreptatea!...

— I l-a tăiat după cuviință, vere, și n-a păcătuit cu nimic, se grăbi să-i răspundă Gligorașcu.

— Atunci sîntem înțeleși...

Iancu umplu din nou cîmile cu via, sorbindu-le pînă în fund, ca într-un ceas de punere de temele...

După ce-și șterse mustața cu basmaua de mătase, Gligorașcu îl întrebă tîhnit:

— Și cum îți este gîndul să pornești la treabă, vere Iancule?

Aducîndu-și aminte de vorbele lui Dosoftei, Iancu răspunse sigur :

— Lucrurile trebuiesc pornite cu domolul... La început cu oameni de prin partea locului, care să bată drumurile și conacele grecilor, să facă vraște în județ și să ușureze lăzile cu aur, adunat cu sîla... În chipul ăsta vom trezi voinicia oamenilor și le stăm în ajutor cu bani, pentru împlinirea nevoilor... Și, mai ales, înfricoșăm loaita spurcăciunilor, care se vîntură slabodă prin țară... Cu timpul ne vom lăși peste hotarul județului, pînă la munte și Dumăre, și peste Olt, pînă la orașul de scaun... Alături de noi vor veni și alți căpitani cu cetate lor, care vor fi așteptînd cu urechile ciulite ca să adulmece zvonul de răzmeriță... Și ne vom face cît frunza codrului, și vom curăți cu tîrnul cel mare urîtul și paguba țării...

— Să vă ajute Dumnezeu, vere Iancule !... Dinspre partea mea, aș vrea să vă văd cît mai curînd, pe acolo pe unde vă stă gîndul...

Gligorașcu își prelungi șederea în Fălcoi pînă a treia zi. În acest timp, în tovărășia lui Iancu, colindă drumurile și po-

tecile locului, luă parte la o pîndă de lupi momiți cu hoit de cal, se duse la Chilii unde scoborîră în bolta conacului care răspundea în inima pădurii, stătu pe malul Oltului spre a privi plutele cu bușteni ce scoborau la vale, la schela Islazului...

Noaptea, pînă tîrziu, odihneau în pridvorul conacului, care aducea a cuib de vulturi, ascultînd zvonul apei, foșnetul pădurii, țipătul de cucuvaie sau urletul lupilor. Deasupra lor stăpînea cerul siniliu, punctat de mulțimea stelelor, în rînduiala cărora citeau cu îndemînare semnele vremii și ceasurile nopții.

Gligorașcu se simțea în largul lui și nu se mai îndura să plece.

Cînd butca trase din nou la scară, urcă în ea greoi, cu părerea de rău că se depărtează de un frate clădit numai din suflet și avînturi voinicești, de locuri ce încălzeau sufletul omului...

Iancu se sui și el în butcă spre a-l petrece pînă la drumul mare, de unde se înapoia călare pe Haiduc, trimis cu o slugă înainte.

Caii mergeau în pas tăcănit, fărîmînd sub copite bulgării de glod. Tăcuți, amîndoi căutau pe sub umbrele de copaci, de unde răsăreau copii murdari și gălbejiți, femei îmbătrînite înainte de vreme, rosturi gospodărești prididite de paragină... Și se măcinau muștrîndu-se pentru tot ce nu făcuseră spre izbăvirea acestor biete suflete de oameni, care nu-și puteau găsi nicăierea milă și crezămînt.

Cînd ajunseră în capul uliții, la răscrucea drumului mare, surugii dădură să oprească alătura de ruinile hanului... Zgomotul roților și al clopotelor de la cai ridicară în văzduh stolul corbilor care scormoneau în cenușă, după stîrvurile cîrjaliilor. Îngrețosat, Iancu porunci să mînce mai departe în dreptul fîntîinii cu cumpănă pusă la capătul potecii către conacul lui Mihalache, frate-său.

Aci scoborî, îmbrățișîndu-și vărul, pe care cine știe cînd avea să-l mai vadă...

Gligorașcu, înainte de a porni, strînse cu putere mîinile lui Iancu, încredințîndu-l din nou că inima lui bate alătura de tot ce se va plănui pentru mîntuirea neamului. Iar cînd caii dădură să plece, îi strigă peste coșul butcii:

— Să știi, vere Iancule, că dacă năcazul te-o purta pe la vreo judecată domnească, dragostea și frăția mea îți vor sta într-ajutor...

## PLECAREA ÎN HAIDUCIE

Puhoiul pazvanților și al cîrjaliilor din cetatea Diiului se trăsese înapoi peste Dunăre, ducînd cu el robii și bucatele smulse de prin satele Gorjului și Mehedințului, lăsînd în urma lui toate semnele prăpădului...

Romanațul fusese scutit de necaz, afară numai de satele de pe poala dinspre Dunăre, pe unde bande răzlete se abătuseră, jăcămîind pe apucatele... Împinse de lăcomie, cete mici se ridicaseră pînă către Arcești și Balș, încărcîndu-și caii cu scule de preț și cu țoale, coborînd apoi la vale, nesupărați, către vetrele lor.

Tăranii își vedeau de treburile lor, după rînduiala fiecăruia.

Anul se arătase secetos și sărac : la datul spicului nu căzuse strop de ploaie, iar vitele, ieșite chirnave din iarnă, nu-și puteau veni în fire după urma pășunilor arse de uscăciune. Uleele sporeau anevoie, pătîind de pe urma gerului de ast' iarnă, care le împușinase albinele. Trăgeau nădejde de rodul viitor și de ce le-o mai da pămîntul în toamnă.

Iancu își petrecea timpul colindînd călare pe la Craiova, prin satele din Gorj, Romanați și Dolj, pe unde își avea gazde și prieteni, negustori și boiernași de feluri diferite... Pleca înainte de a se vîrșa zorile și se înapoia după scăpătat și ținea tot drumuri și poteci ferite, spre a nu ieși de vorba și bănuiala lumii.

Aproape de peste tot locul adunase vești care nu-l puteau bucura. De la Ban și pînă la ultimul mazil năpăstuit pe vreo hoagă de deal, toți se arătau nemulțumiți și dornici de o viață mai bună ; nimeni însă nu se încumeta să făgăduiască sprijin pentru cazul unei răzmiriți... Se cuibăreau înăuntrul traiului lor și ziceau : „Doamne ferește de mai rău“.



Nădejdea îi rămăsese tot în oamenii lui și a acelora de teapa lor...

Din cînd în cînd, cîte un boiernaș picat de la drum îi aducea vești de la curtea domnească, care îi umplea sufletul de venin. Lăcomia lui Caragea își întindea gheare tot mai lungi, înfipte adînc în sărăcia țării. Cuconii și curtenii își făceau de cap cu risipa și traiul nerușinat, iar domnul le ținea isonul, între timp grămădind pungi de aur pentru vremea mazăliei. Șezuse în scaun peste soroc și aștepta din zi în zi să-i vină vestea, prin iscoade, că a trecut spre București vreun capigiu să-i arunce lațul de gît, sau basmaua neagră de mazăl... În această așteptare grea își înveselea viața cu tot felul de blestemății, plătite de strînsura dăjdiilor care nu se mai istoveau...

De la Sultana primise carte prin care îl încredința de sănătate și gîndurile ei de bine, călătorește către părțile Fălcoiului... I-o adusesse un flăcău, pus în slujba Gălășeascăi ca să poarte vești de la Coțofeni la București, despre felul cum merg cu traiul și treburile gospodărești ale moșiei... Slova jupîniței, așternută mărunț și subțire, îl pusese în grea cumpănă suferințelor... Dacă l-ar fi uitat, hotărîrile lui ar fi rămas vii și puternice. Gîndul însă că trebuia ferită de griji ființa jupîniței, griji în care planurile lui ar fi înglodat-o, îl încerca a nemulțumire și șovăială... Colindînd prin amintire, Iancu își perindă toate faptele și vorbele ce se legau de prietenia lui cu Sultana; și-și aminti, spre ușurarea sufletului, de voinicia vorbelor ei, din seara petrecută în ceardacul de la Corlătești, care-l îndemneau să împlinească nevoia de izbăvire a neamului.

Omeni cum putu mai bine pe flăcăul de olac și-i porunci ca la înapoiere spre București să se abată pe la Fălcoi pentru răspuns.

Venise iulie și secerișul trebuia să fie sfîrșit... Oamenii cărau spre arii carele cu snopi înălțate abia pînă la loitar, îngreunați de grijile zilei de mîine... Bobul spicului se dezghioca sec și numai pleavă, iar paiul nu era mai lung de-o șchioapă. Prin podul coșerilor nu putuseră aduna fir de nutreț, cu care să poată scoate vitele din iarnă...

Taina aceasta de viitor se dezlegă într-o zi, pe negîndite.

La curte năvăli un pîlc de țărani, vestindu-l că oamenii isprăvniceii au înconjurat satul, iar taxaldiii stăpînirii bîntuiesc casele pentru istovirea dăjdiei.

Iancu trimise pe Oană logofătul să-i cheme pe împlinitori, ca să se înțeleagă cu ei și să vadă ce se poate face. Oamenii prinseră curaj și se adunară pe capete, umplînd curtea conacului. Cînd starostele taxaldiilor, pe rangul lui mumbașîr, sosi, Iancu îl întîmpină în capul de jos al scării, spre a nu-l face să năzuiască să urce sus, ca oaspeții. Omul stăpînirii se arătă de la început pus pe pricină.

Iancu îi lămuri că anul fusese sărac, că rodul cîmpului abia de le ajungea pentru sațiul gurii, că vitele erau slabe și nu aveau nici un preț... Și-i ceru, potolit și cu cuviință, să amîne împlinirea dăjdiei pentru anul viitor, cînd el se pune chezaș pentru tot satul, că n-are să rămînă de pagubă.

Mumbașîrul, după ce-l ascultă zîmbind cu neîncredere ca pentru o vorbă de clacă, îi întoarse spatele, dînd să plece. Iancu îl răsuci înapoi, silindu-l să-i dea un răspuns ; ceea ce acesta făcu :

— Și tu și toți sînteți niște hoți și niște obraznici, și nu vreau să știu de nimic... Am să vă iau și cenușa din vatră, tărnoilor !...

Auzind atîta cutezanță, Iancu îl plesni peste față, trîntindu-l la pămînt ; iar cînd cellalt dădu să scape prin fugă, trase cuțitul din taclir, creștîndu-i urechea, spre ținere de minte.

Fapta aceasta grăbi limpezirea răscruciurilor de drumuri din viața șetrarului Iancu Jianu, din Fălcoiul Romanatului...

Cînd mumbașîrul ajunsese văicărindu-se între ai săi, înspăimîntați de cele petrecute, taxaldii și arnăuții isprăvniciei se adunară ciopor și-și făcură cale întoarsă de-a dreptul la pîrcălabul județului... Iar împlinitorul schilodit luă drumul Bucureștiului, unde avea de ce se jeli.

Semnul răzmiriței fusese încrestat ; vestea ajunsese grăbită în cămările domnești ; iar prin osteneala agiei se și tocmeau furcile, în care să se spînzure cei ce cutezaseră să ceară dreptate și omenie...

Cărările nu mai puteau fi alese ; cea pe care trebuia s-o apuce se așternea largă, ținînd spre negura și adăpostul codrilor, în inima cărora avea să frămînte și să dospească viața cea nouă a neamului...

Iancu își aruncă ochii spre gloata bleojdită de spaimă ; înălțat pe treapta scării conacului se părea că este un preot

ieșit în fața altarului, spre a rosti evanghelia vremii, al cărui soroc sosise.

— Oameni ai lui Dumnezeu, nu mai necăjiți în gânduri care dau de pagubă voinicia și curajul din voi... A fost rînduit să se întîmple așa... Nu aveți de ce vă teme; poala codrului se lasă pînă în inima satului, și înăuntrul lui s-au băjenit și și-au ferit viața și agonisita, din moși-strămoși, oameni de prin partea locului și de aiurea... Adunați-vă și voi puținul bun al caselor și răzniți-o prin poienile lui, pe sub malurile Oltețului, dincolo de Olt, pe la neamuri, prin bordeiele Chiliilor... Și așteptați să treacă urgia stăpînirii care va bîntui de mîine satul, spre a spăla rușinea, însemnată, după cuviință, pe obrazul mumbașîrului.

Am să plec și eu; dar nu ca să mă ascund și nu fiindcă mă tem... De astăzi, casa mea va fi acolo unde voi înnopta și hodini, ocinile mele pe acolo pe unde-mi va călca piciorul, munca mea, dezrobirea voastră și a neamului...

Nu vă îndemn pe voi, ăi cu muieri și copii, să vă lăsați rînduiala și să vă legați tovarăși cu mine; dar dacă din ăilalți vă simțiți vreunul curajul și dragostea de a porni alătura de mine, alegeți-vă deoparte și gătiți-vă de haiducie...

Din gloata țăranilor se alese zorit un mic pîlc de oameni. Iancu îi numără din ochi: erau douăzeci și unu.

— Ăilalți plecați pe la casele voastre și îngrijiți să nu vă apuce noaptea în sat. De la mine o să mai aveți vești și ajutorare...

— Să trăiești, boierule !...

— Dumnezeu să vă țină curajul și răbdarea, oameni buni...

Țăranii plecară grăbiți, spre a-și aduna vitele și țealele, și a se trage cu ele la fereală, în inima pădurii... Satul vuia înfundat, prins de vîltoarea băjeniei, cu care erau năpăstuiți din nou.

— Voi, ăștia care ați rămas, duceți-vă sus și luați armele și bășicile cu plumbi și cu pulbere. Și coboriți cu ele aici, ca să le împărțim frățește.

Țăranii urcară scările, adunînd de prin odăi puștile, han-gerele și pistoalele. Oană o luă spre pod, luînd de pe culmea căpriorilor bășicile cu pulbere, spînzurate la adăpost de re-veneală, și săculeții cu plumbi turnați cu ciurul.

Cînd scoborîră, se rînduiră în fața boierului Iancu, voioși, cu ochii strălucitori de bucurie și de mîndrie.

— Luați-vă fiecare arma cu care vi se îndemînă mai bine să vă ajutați... Mie să-mi lăsați pușca aia cu țeava înflorită și junghiul cu prășele de os, pe care le-am moștenit de la un voinic de Jian, de băgase în sperieți pe-ai de peste Dunăre...

Ei își aleseră, după voce, armele, cercetîndu-le ascuțișul și cocoășele. Bășicile de porc umplute cu pulbere și plumbi, împărțite potrivit, le vîrîră în sîn. Iancu îi prețui din ochi, zîmbind mulțumit.

— Acum scoateți caii din grajd și coșeri, atîția cîți sînt, și încălecați pe ei, ca să mai scurtăm drumul... O să ne abatem și prin Chiliz, să-i luăm și pe-ai de-acolo, să nu rămînă vreunul din voi de nevoie și să-l văd șchiopătînd pe de laturea potecii... Pe urmă o ținem către Comanca, unde ne arătăm părintelui Dosoftei să ne blagoslovească și să ne sloboadă drumurile...

Cetașii grăbiră spre grajd și coșeri, scoțînd caii legați în căpestre de cînepă și tei. După ce așternură pe ei ipîngele sau cergi împăturate, încălecară pe deșelatele, strunindu-i cu funiile legate pe după boturi.

— Gata, băieți ?

— Gata !...

— Atunci, cu Dumnezeu înaintea !...

Iancu slăbi frîiele calului, îndreptîndu-se spre marginea satului, către ocoalele Chilizilor. Din poala pădurii, îngustată de lăstari și tufe, se deschidea poteca de mers către malul Olutului, iar de acolo, pe de-laturea cu apa, sfoară pînă la Chiliz.

Codrul învase în foșnetul crengilor ferite și zgomotul vreascurilor călcate de vitele și oamenii care fugeau dinaintea urgiei. Iancu asculta forfota băjeniei și smucea, oțărît, fiarele din gura calului, care zburda odihnit. Cîte un nevoiaș de om îi tăia calea, ducînd în spinare ceaunul de mămăligă, sau cîte un copil intrat în izîină, iar din urmă, cîte o vițișoară, două, încărcate cu trăiști și țoale...

Ceata înviora codrul și sufletul oamenilor, îndemnînd către un alt destin.

Ajungînd la Chiliz, luară și restul de cai trebuitori, pornind-o mai departe. Înserarea căptușea tot mai gros ceata călăreșilor, ștergînd urma potecii... Iancu mergea în frunte, cîrmind calul cu ochi sigur și deprins cu bezna.

Trecură prin Fărcașe și Hotărani, scăpînd pentru o bucată de drum în cîmp despădurit, cu miriști de grîu și braniști

cioturoase ; în dreapta lor luminau casele Caracalului, ca niște licurici încremeniți la o șchioapă de pământ... Grăbiră să dea ocol orașului și să se lase spre Comanca.

Cînd ajunse la mănăstire, Iancu porunci să lase caii la păscut, ținîndu-se lîngă ei : iar el se îndreptă spre chilia egumenului, în care veghea candelă aprinsă.

Ușa, ca totdeauna, era deschisă : Dosoftei nu lăcomise niciodată bunurile pămîntești, iar tîlharii știau că nu i-ar fi putut lua decît sufletul, așa că nu avea de ce se teme.

Cînd intră pe ușă, egumenul lăcrima citînd canonul cel mare al sfîntului Andrei Criteanul. Aștepta ceasul utreniei curățîndu-se în plîngeri și sfîșieri, rugîndu-se pentru omenirea încărcată de păcate.

Auzînd scîrțîitul ușii, ridică ochii de pe ceaslov, liniștit și fără să fie mirat.

— Fii binevenit, boierule Iancu, și mila Domnului deasupra-ți...

— Sărut dreapta, părinte Dosoftei ; am picat, poate, la ceas nepotrivit și-ți tulbur cetaniile și liniștea...

— Să nu păcătuiești cu bănuiala asta, boierule !... Ușile duhovniceștilor noastre mîngîieri stau veșnic deschise și nu caută ceasul în care să-și primească oaspeții... Așază-te pe laviță și spune-mi ce nevoie te pune, la vremea asta, pe drumul chinoviei noastre !... Pari mai frămîntat de griji ca oricînd, judecînd după cutele frunții !...

Iancu se așază pe laviță, căutînd să aibă cît mai de-a dreptul privirile egumenului, spre a desluși, dincolo de vorbă, cugetul acestuia.

— Părinte Dosoftei, sîntem la pus de temelie și cerem să ne blagoslovești și să ne slobozi zidirea faptelor noastre, care spre binele neamului vor fi...

Dosoftei se ridică în picioare, privind cu ochi strălucitori către Iancu.

— Nu te întreb, fiule, cîți sînteți ; știu însă cîtă inimă aveți, ca să puteți împlini lucrul vostru sfînțit... Cred în toată tăria și curățenia cugetului vostru și, în ceasul acesta de început, vă binecuvîntez cărările și sporul...

Iancu îngenunche, primind închinarea binecuvîntării pe creștetul capului.

— Îți mulțumesc, părinte... Trag nădejde că o să mai pot să mă abat pe la pragul sfînției tale, pentru nevoile sufletului ;

dacă însă ursita mi-o fi vrăjmașă și n-oi putea să-mi împlinesc această voie, să-mi pomenesc, părinte, numele, și să nu mă depărtezi din cugetul sfinției-tale... De acum, viața-mi este după rînduită, nu după voie, așa că nu știu ce am să mai petrec, trăind...

— Dumnezeu într-ajutor, boierule !...

— Rămîi sănătos, părinte Dosoftei ; am să mă plătesc de bunătatea sfinției-tale, dîndu-ți vești care să te bucure...

Iancu se sculă de pe laviță, scoborînd grăbit treptele chiliei, îndreptîndu-se către voinicii care așteptau alături de cai.

— Să mergem, băieți... Dumnezeu, prin gura nespurcată de păcat a părintelui Dosoftei, ne-a binecuvîntat și ne-a slobozit drumurile...

Voinicii săriră pe cai, ținînd-o după Iancu, pe cărarea furișată pe sub coviltirul codrului tăcut și întunecat.

Nici unul dintre cetași nu cuteză să întrebe încotro pornesc, înțelegînd, de-a valma, că sînt pe calea unui destin pentru a cărui împlinire au fost aleși...

Răcoarea nopții potolea zăduful care aburea din pământul încintat de soarele zilei. Cetașii o țineau la pas, tăcuți, ascultînd țipetele păsărilor de noapte, scheunatul vulpilor, adierea domoală a vîntului prefirat printre ramurile codrului. Speriat, cîte un vătui țuștea din tufe, făcînd caii să icnească în lături, trezind călăreții din picoteală. Loazele miezului de noapte bîntuiau sloboade peste cuprinsul pădurii, în șopot înfundat și tainic, în unduiri și trosnet de ramuri, în umbre ce păreau că se poartă prin ochenele bătute de razele lunii...

Pe cerul înspuzit de stele, proțapul carului mare scăpase dincolo de zarea dinspre miazăzi, însemnînd apropiatul revărsatului de zori...

Oamenii, trecuți prin spaima întîmplării de la Fălcoi și oboseala drumului, păreau cu toții osteniți... Dinspre marginea de apus se auzeau lătrături de cîini. Iancu, iscodind negurile, dibui cotitura potecii de mers, cîrmind calul către ea. Cînd se văzu pe drumul voit, se întoarse spre cetașii mogîldiți în ipîngele, luîndu-i cu vorba, spre a-i înviora :

— Hehehe, bă voinicilor !... Ați adormit pe cai și o să visați urît... Țineți-vă bine, c-o să se dea iepurii la voi și vă mănîncă mămăliga din trăiști !...

— N-avea nici o grijă, boierule !... Moțăiesc ei de oste-neală, dar urechile le sînt ciulite și aud și melcul din iarbă !...

— Așa, băieți, așa !... Deprindeți-vă cu osteneala drumului și nu vă lăsați furați somnului... Țineți-vă mintea trează și ochii deschiși. Dacă s-o lumina bine, o să hodinim și noi pe unde o da Dumnezeu... Cred că isprăvnicia a și tocmit poterele care să calce Fălcoiul la ziuă... Noaptea știu că nu li să îndemîna să dea ochii cu noi...

— Poate au și scoborît ceva iscoade, ca să ne simtă urma...

— Și eu cred asta ; de-aia este bine ca ziua să stăm la fereală și să ținem numai potecile de picior... Dar, dacă o fi să-i calce păcatul și să dea orbiș, aci sîntem !... Șuşanelele nu le avem ca să mestecăm mămăliga în ceaun !... Așa este, bă Tatomire ?... Așa este, bă Pantelimoane ?...

— Așa este !

— Așa este...

— Uitați-vă că sîntem pe de lătura Cîndenilor... Satul postelnicului Ștefan Cîdea și al lui Ioniță Cîdea, care s-au ostenit pentru credință, și cu ajutorul unuia Achim, călugăr, au zidit mănăstirea Sfinților Voievozi... Oameni care s-au ținut îndatorați pămîntului... Mai sus se deschide braniștea, prefăcută în vatră de sat a Preajbei, cu mănăstirea ridicată de călugărul Broboană, dimpreună, după cîte țin minte, cu popa Dinu, cu unul Ion Lungu, cu popa Drăcea și cu ieromonahul Visarion... Creștini nevoiași, care n-au pregetat să colinde și să strîngă milostenii, bătînd la porțile sărace pînă peste Dunăre, la Țarigrad...

Volbura apelor le-a purtat satul de pe un loc pe altul, pînă i-a statornicit aci...

— Neamul, bă !!! Sîngele care nu se preface în apă și se pricepe la năcazul fraților nevoiți, căutînd să-i bucure după putere !...

— Adevărat !... Neamul !... Unde este mila străinului și a păgînului ?... Satele se rod de sărăcie, iar curțile boierilor sporesc și se înalță !...

— Dacă ne-o ajuta Dumnezeu, le-om mai scurta noi, Apostole !... Ți-aduci aminte de noaptea cînd m-a prins vijelia pe malul Oltețului și m-am dat în taină cu tine despre rosturile care au să vină ?... A venit ceasul, măi băieți, de ne-am înhăitat ca lupii și am răznit-o prin tîrla cotropitorilor, ca să le împușinăm săul și năravul...

— Aoleu, arză-i focul și toate năcazurile !...

Ieșind în marginea de miazăzi a Cîndenilor, Iancu își îndreptă calul spre șoseaua Oltului, socotind că drumul nu mai poate fi de primejdie...

Trecură prin Scărișoara, satul în care se păstra urma conacului doamnei Stanca, cu mănăstirea zidită de vel vornicul Preda, ajungînd în Rusăneștii lui Ștefan Jianu, unchiul șetrarului. Cumpănind oboseala cailor și a oamenilor, Iancu intră



din nou în desişul pădurii, luînd în piept pînza ramurilor care se împreunau, închizîndu-le drumul.

Începuse să se crape bine de ziuă... Privighetorile ridicau în slavă cuprinsul de sălbătăciune şi verdeată, amuţind ţipele de buhă şi de ciuhurezi... Roua dimineţii picura pe frunze, în boabe mari şi strălucitoare, umezind pămîntul ars de secetă şi crăpat... Pe aproape se simţea Oltul, îndrugînd somnoros zumzet de ape, alungind aroma de răchită şi de jilăveală.

Într-un luminiş aproape de malul Oltului, Iancu descălecă. Cetaşii săriră şi ei de pe cai, întinzîndu-şi picioarele chircite, frecîndu-se la ochi îngreunaşi de nesomn. Uşuraţi, caii îşi lungiră gîturile, pascănd iarbă sau nechezînd însetaţi...

— Să adăpaţi caii... Pe urmă să-i priponiţi sau să-i împiedicaţi în curmeie, ca să pască şi să ne vedem şi de noi... Oană cu doi dintre voi să se ducă în sat şi să tîrguie de-ale gurii... Că pînă unde avem să mergem, mai este drum şi nu se face să ajungem lîhniţi şi fără putere...

Cetaşii scoaseră funiile din gura cailor, trăgîndu-i spre apa Oltului ca să-i adape... Iancu rămase locului, întins pe cerga de sub şa, purtîndu-şi turma gîndurilor, în fluieratul unei doine oltenesti... Deşi făcuse aproape două poşte de drum, îşi simţea trupul odihnit şi gata să se înhame din nou la greu. Simţea însă puterile hăcuite ale cetaşilor şi rămînea să-i vadă odihniţi şi întremaţi.

Mersese pe înconjur, spre a-şi nu da oamenii de vreo smin-teală, întîlnind puterile isprăvniciei... Ar fi putut s-o taie de-a dreptul, fără să se mai abată către linia Oltului; pe aici, însă, locurile îi erau mai cunoscute şi mai sigure... Şleaul apei cuprîndea, neschimbat, şi la Chiliz ca şi la scursul ei de la schela Islazului, acelaşi potop de pădure de stejar, aceleaşi sălcii bătrîne şi scorburoase, aceleaşi semne de vad prin care puteau trece dincolo, pe pămîntul prietenos al Munteniei... Şi-apoi urmele trecutului, de necazuri şi voinicie, se păreau pe aci mai viu grăitoare, mai pline de îndemn pentru lucrul la care pornise...

Avea să treacă prin Cilieni, sat întemeiat încă de pe vremea lui Mihai Viteazul, în pămîntul căruia odihneau domi-te de basm, unde trupa plugului se frîngea pe brazda din care răsăreau ruini de morminte, urme de temelii de cremene... Prin satul Vişineanului, unde prăpădul cotropirilor prefăcuse în ruină cula şi acareturile boiereşti, îngropînd sub mormanul

de moluz și scrum toată agonisita din bătrâni, grămadită înăuntrul acestei bogate gospodării.

Poposind cu gîndul pe gura afumată a temeliei curții boierești a Vișineanului, Iancu învie un surîs de amărăciune, amintindu-și cîntecul prins sub ruini :

*Cu trei sate bogate,  
În haraciu ne-nglodate...*

Povestea amăgitoare, ucisă fără cuvîntă, care zăbovea în cîntecele și basmele poporului... După atîta amar de vreme, oamenii tot mai scormoneau pe locul vechii așezări, clătîinînd din cap, căutînd să înțeleagă grozăvia unor timpuri rămase aceleași de veacuri...

Semnele urgiei se alungeau către Vădăstrița, care ținea în coasta dinspre răsărit siliștea pustie a vechiului sat, jefuit și dărîmat de cotropitori... Și aici, de sub brazda întoarsă răsăreau oseminte omenști, temelii de case și urme de gospodării...

Umbrele fără odihnă ale morților bîntuiau în preajma locurilor, întinzîndu-se pe coama prăbușită a ruinelor, jelindu-și agonisita și sufletul lor istovit cîinește...

Freacățul codrului le dădea glas, vuind sub clătînarea furtunilor, sau îndrugînd potolit în foșnetul frunzelor și apelor... Înfiorată, omenirea le învia amintirea în basme și cîntece, bătînd mătănii grele pentru îmbunarea vremurilor și a traiului lor obijduit...

Iancu da ocol acestor semne de prăpăd, întrerupîndu-și din cînd în cînd cîntecul spre a ofta din adînc... După care și-l pornea din nou, în neștire, ținînd pasul turmei de gînduri și de amintiri întunecate, scoborînd de vale, către malul Dunării, prin satele ce țineau pragul tuturor năvălirilor turcești...

În luminișul acela de pădure, rămas singur, putea să-și debăiereze sufletul, lăsîndu-l slobod să bată potecile vieții, pretutîndenii pe unde a colindat sau a poposit, s-a bucurat sau s-a scîrbit...

Dinspre malul Oltului, vorba cetașilor se auzea tot mai în pușînată. Caii, împiedicați de picioarele dinainte sau priponiți în țăruse, tocau iarba umezită de rouă, ridicînd miros de fîn și de floare... Oamenii, trîniți la umbra tufanilor, dormeau duși, obosiți și flămînzi, plîngînd în vis bordeiele lor cu furcile retezate sau prăpădite de foc... Tras mai deoparte, ceauș Dușă, ră-

zimat în cot, priveghea odihna voinicilor, gata să facă față în caz de primejdie. Pufăind dintr-o lulea de lut își alunga somnul și gândurile negre, cugetând după puterea lui, la folosul jertfei întru care erau plecați.

Neputind să dea geană de geană, Iancu rămânea călător, chinuit de necunoscutul spre care se afunda, de dorul de a vedea izbândit visul în care credea cu tărie...

Chipul Sultanei, venind din limpezimea zărilor, i se năzări în minte, încercându-l cu o ușoară tresărire... Venea ca o muștrare, sau ca un îndemn pentru drumul început? În frumusețea și seninătatea dimineții, în poenița aceea semănată în mijlocul codrului, icoana ei lumina sufletul frământat al șetrarului... Va fi înțelegând ea poruncile creștinătății și ale singelui, care-l puseseră pe drumul zgrunțuros al răzmiriței?...

În iatacele curții domnești, clătinați de fiorul groazei, liota străinilor va vui, aducând pînă la urechile ei blestemele și amenințările morții...

Îi vedea, în închipuirea lui, surîsul veșnic înflorit pe buze, adumbrit de grijă, fruntea încrețită ca pentru a descurca tainele viitorului, clocotind înmulțite și întunecate...

Îi făgăduise s-o petreacă peste Jii, pînă la hotarul Coșofenilor, cînd avea să se întoarcă acasă, la coptul viilor... Tufele de bozi începură să lege roadă și peste puțin ciorchinele aveau să dea în pîrguit... Ce nădejde mai putea avea să-și împlinească această poftă a inimii, acum cînd puterile cu toți ispravnicii și circ-sărdarii stăpînirii împînzeau drumurile, iar furcile ispășirii stau ridicate, gata să-și primească jertfa!...

Dădu o raită pe la conacele fraților săi, oameni potoliți și împăcați cu soarta... Vedea vraștea care le zăpăcise rînduie-lile, mîhnirea căzută, grea ca brazda jilăvită, peste sufletele lor... Și parcă le auzea tînguie-lile :

— Iancule, Iancule ! Te-ai întrecut cu zvăpăiala și nesocotința, și ne-ai necinstit obrazele, și ne-ai umplut casele de hulă și rușine !...

Credințe și presupusuri otova, izvorîte din îmbeznarea minților și păcătoșirea sufletelor !...

Candelele primenite des ardeau prin casele lor mai viu, iar sub icoanele ferecate în argint, frunțile atingeau scîndurile în metanii grele și prelungi...

Pentru cine cereau izbăvirea sufletului, pentru cine căutau lumina căilor adevărului și întoarcerea din ispită și păcat?...

Gîndul îi poposi, tîrziu, în plaiul Cloșanilor, la pragul căsuței de bîrne a vătafului Tudorin, prietenul său, cu care avusese, de atîtea ori, taifasuri și socoteli, privind începerea răzmiriței...

Îl vedea ridicîndu-se încruntat, cu căciula de noaten mișos, sprijinită pe stuful sprîncenelor, plimbîndu-se tăcut în lungul odăii... Mușchii feței, umflați de strînsura măselelor, deslușeau toată obida sufletului lui, toată pornirea împotriva rînduielilor nedrepte ale vremii... Mereu însă zăbavnice, prins sub greutatea unei prea adînci chibzuiei, hotărîrea începutului de faptă se îndărătnicea să scoată cap. Amîndoi erau într-un gînd, că omenirea stă sub teascu nedreptăților și năcazului, iar starea silnică a lucrurilor trebuiește schimbată...

Furtunatic și nedomolit, Iancu ținea să porceadă grăbit, spre a scurta cu un ceas mai devreme răul ; pe cînd Tudor, înglodat de socoteli, cerea răgazul unei pregătiri mai lungi și de nădejde...

În acest timp, țara se măcina sub povara blestemului de veacuri, strîmtorată de jaful cotropitorilor de prin cetățile Dunării și a celor din slujba stăpînirii, ale ciumei și secetei... Și toate pe capul bietei țărâni, ale gloatei care răbda cînește, cu pielea crăpată de muncă și oase fără înveliș...

Rămași fiecare la felul lui de a gîndi, Iancu, ieșit din cumpăna presupunerilor și a judecății, simțea cum din locul lui Tudorin îi noroce drumul și izbînda...

Soarele se ridica în sus, apropiînd vremea prînzișorului. Zgomotul de vreascuri călcate vestea că picior de om se abătuse prin partea locului. Iancu se ridică drept în sus, ascultînd atent... Se auzea taifas de drumeți, care vor să omoare timpul și să-și scurteze calea. Curînd, printre trunchiurile copacilor se arătară patru țărani, cu chipuri trase și desculți. Tăindu-le drumul, Iancu îi întrebă prietenos :

— Încotro îndemnați, bă creștinilor, și de unde veniți ?

Țăranii rămaseră locului fricoși, căutînd spre portul boieresc al șetrarului. Arătarea asta pe negîndite, în mijlocul codrului și cu briul încărcat de pistoale, numai semn a bine nu putea fi... Totuși, unul mai de curaj, după ce se scărpină în ceafă, cuteză să răspundă :

— Apoi de, boierule, iacă am plecat și noi după năcazuri, că de vreo bucurie nu ia omul drumul în picioare și nu-și sîngerează tălpile prin glodurile pădurii !...

— Păi dacă sînteți plecați după treburi, de ce nu țineți drumul carelor și ați apucat-o prin pădure ?...

Țăranii căutară spre pămînt, încolțiți și deznădăjduiți, oftînd din adînc...

— Nu ne mai ispiți, boierule, și lasă-ne să ne vedem de drum. Că sîntem destul de certați și bătuți de Dumnezeu, ca să mai pătimim și altfel...

— Bine, mă, o să vă las că nu m-am pus tagă pentru nevoile voastre !... Dar se cade să treceți așa, om lîngă om, fără să schimbați o vorbă, de bine, de rău, și fără să hodiniți amărățile alea de picioare ?...

— De, boierule, știm și noi cum s-o nimerim mai bine ?

— Stați, oameni buni, și vom vedea dacă ne-a fost de pagubă întîlnirea !...

Iancu se întinse din nou pe așternutul cergii ; țăranii se așezară mai departe, cu spinările rezemate de trunchiuri de copaci, ștergîndu-și frunțile de sudoare cu podul crăpat al palmelor...

— Și de unde spuneți că sînteți ?

— Din Grojdibod...

Auzind că sînt din satul lui frate-său Amza, Iancu îi întrebă prefăcut :

— Aha, sînteți de pe moșia hoțomanului ăla de boier Amza !... Și ați fi plecat în pricină cu vreo jalbă la pîrcălab sau mai departe...

— Ferit-a sfîntul, de ce să vorbim cu păcat !... La curtea lui ne-am ajutat și ne-am găsit crezămînt, în toate nevoile. Este om al pămîntului... Sînt ei alții care înnădușesc și ne fac să plătim păcatele pentru nouă neamuri !...

— Alții ?

— Alții, boierule !... Ne-au golit coșarile de vite și gropile de bucate... Casele noastre au rămas troacă, iar femeile și copiii de batjocură... Oamenii au răznit-o prin stufurile bălților și trăiesc de-a valma cu lupii și cu șerpii... Ne-au dat de mare năcaz, și-am ajuns să blestemăm ceasul în care ne-am născut !... S-au infipt în malul apei și caicele lor trec peste Dunăre rodul jafului, înapoindu-se cu galbeni grei de aur... Și oricît le-ai da, răboajele lor rămîn tot încărcate și satul îndatorat și rob pe viață... Nu știm cît i-o răbda Dumnezeu și cît o să mai țină așa !...

— Și ce fel de oameni sînt ăștia, fraților ?

— Iacă greci, boierule, ce vrei să fie !...

— Și sînt mulți ?

— Păi, statorniciți în sat numai patru ; dar au tovarăși de-ai lor de calcă satele, pînă departe de șanalul Dunării, și adună bucatele și scot podvezi, de le aduc la schela Grojdi-bodului... Chirăiturile muierilor și copiilor zbîrlesc părul din cap, iar harapnicele și sudălmile lor umplu văzduhul de groază... Dacă te împotrivești sau dosești ceva, dai ochii cu fumul de ardei, cu bătaia la tălpile picioarelor, sau pieri spînzurat de vreo creacă de copac... Sînt înțăleși cu ispravnicul, cu pîrcălabii și cu zapcii... Sîntem fără putere și la mîna lor...

Iancu ascultă încruntat, cu mîna înfipțată în brîul cu pistoale. Spovedania țăranilor ridicase în sufletul lui vijelie greu de potolit, hotărîri a căror răfuială nu putea întîrzia.

— Și încotro ați pornit-o acum ?

— Încotro ! Știm și noi ?... Încotro ne-a lumina Dumnezeu !... Poate că vom găsi și noi undeva dreptate și omenie !... Că în sat nu mai putem trăi și nu ne mai întoarcem.

— Bine, mă, stați și hodiniți, pînă o veni din sat cu ceva de-ale gurii, ca să puteți mîncă și voi... Că știu că trăistile vi-s goale și dinții strepeziți de buruieni !... Pe urmă vedem noi ce este de făcut !...

— Așa o să facem.

— Pînă atunci să-mi spuneți voi unde își au casa păcătoșii ăia ?

— Au un bordei făcut din grinzi de stejar, căptușit cu bolovani de piatră și brazde de pămînt... Ușa este de stejar gros, de nu-l răzbești cu săcurea, împopistrată cu cremene și bîrne aruncate de-a curmezișul... Coșul hoceacului este brăzdat cu cuțite, care să-i spintece pe-ăi de-ar cuteza să se sloboadă pe el... Sînt întăriți, de nu te poți apropia de ei !...

— Dar arme au ?

— Au și arme și zăvozi, de te rup cînd îi slobozesc din lanțuri...

— Și în care parte a satului își au vizuina ?

— Spre miazăzi, în marginea dinspre mal.

— Bine, mă, poate că n-are să fie osteneala fără folos...

Oamenii trimiși după mîncare veneau, aducînd trăistile încărcate. Unul dintre ei purta după gît un neaten cu coada cît tîrnul, iar altul două boate cu vin.

— Bine ați venit sănătoși... Acum grăbiți cu focul și mîncarea, că am flămînzit cu toții și ne-au picat oaspeții la masă... Ce se mai auzea pe ulița satului, băieți ?

— Nici o bucurie, boierule !... Ca pretutindenii, numai năcazuri și jălanii...

— Vremea lor, logofete !... Poate le-om mai cîrmi, așa ca să lăsăm loc și pentru ale bune... Uite, oamenii ăștia sînt din Grojdibod, fugiți de năduful cu care îi țin din scurt niște spurcăciuni de asupritori ; și tot așa povestesc că nu mai prîdidesc cu belelele, și c-au răznit-o prin grindurile bălții și trăiesc ca sălbăticiunile, și-i mănîncă tîntarii în desișul rogozului...

— Nu este de mirare, boierule Iancu !... Tîrlă fără cio-bani și fără zăvozi, la care s-au spurcat colții fiarelor !...

— Să vedem cît o mai ține și asta !...

Oană chibzui cum avea să pregătească mîncarea ; trimise să înjunghie noatenul, aprinse focul de vreascuri și se apucă să potrivească din cosor un țepoi pentru friptul cîrnii. Din trăiști scoaseră felii de brînză, învelite în peșchire de în înălbit, cîteva turte de orz coapte în spuză de țest, ceapă și o tiugă cu sare...

Cei patru țărani, slăbiți de foame și drum, adormiră cu capul pe buturugi, lăsîndu-și fețele pămîntii și scofîlcite în mîngîierea frunzelor de tufe, clătinate de adierea vîntului... Iancu continuă să șuiere doine, cu care simțea că-și leagă ră-nile sufletului, cugetînd la ceasul răfuieiilor.

★

La vremea nămiezelui, se adunară cu toții, ospătînd gos-podărește ; caii adăpați și sătui de iarbă așteptau închingați, gata de drum... Mîncarea, trecută prin dinți de oameni flă-minzi, se topise curînd, punînd pe fața tuturoră sănătate și voioșie. Cele două boate cu vin, purtate din mîna în mîna și răsuflăte pînă în fund, le înmulțiră neastîmpărul și curajul. Iancu se sculă în picioare și, întors cu fața către răsărit, se închină în semn de mulțumită pentru belșugul mesei ; după care încălecă, strunind scurt calul care prinsese vînă.

— Băieți, ne lăsăm pe malul Oltului, pînă la Fundul Vornicului ; acolo am o scîrbă de palicar pe care vreau să mi-l fac fin, după care o ținem către Grojdibod, să facem

judecată pentru tot ce au pățimit rumânii din partea locului, de la ai pe care o să-i punem față... Pînă la ziuă, lucrul trebuie să istovită, ca să ne tragem din nou la hodină și să ospătăm după cuviință... Și acum, cu Dumnezeu într-ajutor...

În urma lui Iancu, pe poteca pitulată sub frunze și iarbă, se înșirară cei douăzeci și unu de haiduci : ceauș Duță, logofătul Oană, Marin Vîntu, Ilie și Pantelimon, frați gemeni și copiii de călugăriță, Dincă Tiplu, Nicolae Rusu, Ștefan Stînguleasa, Apostol Grecu, Ioan Velea, Tatomir, Ion Turoitu, Banaban, Preda Lupu, Zaharia Robu, Ion Bițan, Matei Nica, Zlătaru, Pătrașcu, Duduvcică și Scarlat.

Țăranii din Grojdibod, după încuviințarea lui Iancu, o luară spre apus, scurtînd drumul prin Vișina și Vădastra.

Ținînd-o tot pe lătura satelor, pricepeau cînd au trecut de ele după lătratul cîinilor sau clopotele vitelor slobozite prin pădure la iarbă. Dacă se întîmpla să întîlnească vreun creștin plecat cu posfatul după oclei, luau deslușiri cît mai au de călcat, sau cum trebuie să aleagă potecile de mers... Din loc în loc, la cîte un cot de apă, unde poteca tăia muchea malului, întîlneau cîte un bătrîn încremenit cu undița în mînă, care le dădea binețe, petrecîndu-i cu priviri secate de lumină ; sau copii izîniți, care ciobăneau pîlcuri sărace de oi, trecîndu-și timpul creștînd nuiiele de alun, ce fereau fricoși, căutînd din adăposturi de trunchi sau scorburi, spre ceata de primejdie a călăreților...

Cînd ajunseră la marginea satului cu pricina, Iancu opri calul, chemînd tovarăși roată lîngă el.

— Ascultați, băieți !... Aci o să răfuim pe scurt păcatele sărdarului Iamandy, care venit din țara lui cu nădragii pe băț, a ajuns prin silnicie și jaf să-și umple lăzile cu bani, să-și sporească acareturile și folosind sineturi și înscrisuri măsluite, să cotopească pămînturi care niciodată nu au fost ale lui. Pentru toate nelegiuirile, i-a venit ceasul judecății, pe care noi o să i-o facem. Astăzi, cînd după știința pe care o am își va sărbători înălțarea la rangul de cîrc-sărdar, pus în capul potecilor care să răpună cetele de haiduci ivite pe pămîntul Romanatului.

— Asta știm și noi că-și merită osînda !

— Are să și-o primească din plin, așa ca să rămînă de pomînă ! Că parcă văd că-și are poftită la petrecere totă boierimea din partea locului, și din spaima și paguba de le-om



face-o are să hăuiască pînă departe vestea, și toți cei care se știu vinovați de prigoniri și jaf au să se smerească.

Haiducii, înfrigurați de gîndul loviturii care se pregătea, au început să-și încerce cocoașele puștilor, să-și pipăie fișicurile cu pulbere din brîie, ca nu cumva să se fi umezit din sudoare sau din roua dimineții care căzuse peste ei.

— Lovitura o dăm după miezul nopții, cînd cheful va fi în toi și veselia mai mare. Pînă atunci, Duduveică va da o goană la Fundul Vornicului ca să ia seama de felul cum stau lucrurile și să ne aducă vești dacă nu cumva sărdarul are la curte ceva poterași sau arnăuți care să-i facă paza, și cam cîți pot fi socotiți la număr. Și, bineînțeles, și despre altele care trebuie să ținem seamă.

Așa i-a trebuit lui Duduveică să audă, că s-a și aruncat în spinarea calului și a întins-o în goană către Fundul Vornicului.

— Dumneata, ceauș Duță, ca om mai în vîrstă și purtat prin hărțuielile răzbelului, ai să-ți alegi șase oameni cu care să ții piept la porțile conacului, ca să nu lași să se strecoare afară nici o butcă, nici un picior de boier. Moarte de om nu vom face, însă pătulele cu bucate i le vom lăsa troacă, și conacul îl vom preface în scrum. Stînguleasa și cu încă doi dintre voi au să-și facă șomoioage de paie și să se cațere pînă sub strașini și să aprindă coperișul conacului. Este de șindrilă, și o să ardă ca iasca, pînă la ziduri. Intrăm pe porți în goana cailor, chiuind și slobozind focuri de pușcă în sticlele ferestrelor. Să ochiți mai ales în policandrele cu lumînări, ca să-i facem să-și caute scăparea pe orbecăilele și să-și blesteme ceasul cînd au plecat la un astfel de drum. Și mai mult decît atît nu-i trebuie cîresărdarului, ca să se vadă căzut la dambla !

— Asta zic și eu că o să fie o treabă haiducească !

— Și cît o ține vraștea asta, să sloboziți oamenii satului care se vor grămădi pe la porți, și să-i îndemnați să rupă lacătele pătulelor și hambarelor, și să-și ia fiecare după cît îl ține spinarea bucatele care de ei sînt muncite. Dacă dovediți, cumva, poterași care să nu înțeleagă de vorbă, culcați-i la pămînt. Eu asta am avut de spus, și ce-o mai fi de făcut, vom vedea.

Pe la prima streajă a nopții s-a auzit ropotul de cal al lui Duduveică. Nu-l simțise nimeni, văzuse tot ce trebuia de văzut. Și s-a pornit să le înșire, pe nerăsuflăte,

— În odăile conacului, boierii și jupînițele s-au îndeșit și stau ca icrele. Cheful este în toiul lui, și din atîta băutură turnată pe gît își împleticesc picioarele cînd se prind în jocuri... Cîrc-sărdarul, mîndru de slujba cu care a fost miluit, pare în al șaptelea cer și rîde zguduit, grozăvindu-se că pînă acuma a fost cum a fost, dar de aci înainte, el va fi care să stîrpească tîlhăritul, înțelegînd prin vorba asta proastă că pe noi, haiducii. Nu l-aș fi auzit dacă n-aș fi stat sub ferestrele iatacului unde se cinsteau dumnealui ispravnicul, paharnicul Vlădianu, logofătul Ianache Murgășeanu și sărdarul Polihronie. Și alți mulți, dintre care pe unii nu i-am cunoscut, iar pe alții m-am ferit să mai zăbovesc pe ciubucăria zidului și să le iau seama, ca nu cumva dumnealor să prindă de veste și să mă dea pe mîinile slugilor. Curtea gema de mulțimea butcilor, și grajdurile mai că nu le încăpeau caii.

— Poterași avea ?

— Destui, însă ce scofală de ei ! Că-i prea adăpase che-larul cu băutură și erau făcuți cocă. Unii dormeau prin tufe, alții pe sub ieslea cailor, alții prin colibe la slugilor. Lucru parcă anume potrivit, ca să nu ne dea de prea mult necaz. Porțile nu erau ferecate, însă păzite de un arnăut care picotea de somn. Am trecut pe lîngă el și nici nu mi-a luat seama.

— Bine, mă Duduveică, ți-ai făcut slujba ca după carte.

Au încălecat cu toții și au pornit în pas iuțit. Cerul se înspuzise de stele, luna își strecura razele printre frunzișurile copacilor și le albea drumul. Fundul Vornicului nu era mai departe ca o fugă de cal.

Au găsit lucrurile aidoma spuselor lui Duduveică. Porțile neferecate, arnăutul de pază dormind lungit în iarbă. Se bucurase și el de bucuria lui stăpîne-său, și se prea întrecuse cu băutura. Oala de vin care-i sta alătura îi era măturie.

Au deschis larg porțile cele mari și au rămas o clipă să se întocmească după cum erau plănuiți. În fundul curții, înconjurat de plopi înalți, conacul se vedea cu ferestrele deschise și luminate de policandre, se auzeau rîsete și cîntec de lăutari. Iancu a mai zăbovit cît ar cinsti cu o înjurătură pentru tot dezmățul ăsta cu care căutau parcă să-l înfrunte, după care a poruncit, icnit :

— Pe ei, băieți !...

Haiducii și-au scos puștile dintre spete și și-au îndesat mai bine căciulile pe cap. Opincile au izbit vrăjmașește în burțile

cailor, pusându-i în geană. S-au auzit atunci chiote prelungi, înfricoșătoare, răpăitul puștilor și zornăitul geamurilor făcute țandări. Prin lumina ferestrelor se vedea cum boierii își caută briile cu pistoale, sau se învălmășesc năucii. Când un plumb de pușcă, bine ochit, a prăvălit policandrul și i-a lăsat în beznă, țipetele jupînițelor s-au făcut mai ascuțite, mai sfîșietoare.

Glasul cîrc-sărdarului s-a auzit ca un muget de bivoli :

— Legea lor de tîlhari, că bine m-au jucat pe degete ! Țineți-vă pe lingă pereți, jupînițelor și boieri dumneavoastră, și scoboriți către adăpostul pivnițelor. Eu am să ies în curte, să fac rînduiala poterașilor, așa ca să-i pot pune pe tîlhari pe geană. Păi, cu mine și-au făcut ei de lucru ? !

Limbile de foc ale acoperișului s-au ridicat trosnind și strîdilele, luminînd curtea conacului și, dincolo de el, bordeiele satului. Clăcașii le-au privit prin ferestrele astupate cu bășică de bou, înțelegînd că la mijloc este vorba de o lovitură haiducească. Și s-au grămădit în fața porților, bărăcîndu-se pe garduri ca să privească și să se bucure de isprava care le răcorea sufletele. Ceauș Duță i-a dezlegat ca să spargă pătulele și hambarele, și pînă la luminatul de ziuă să care atît cît să se simtă îndestulați.

Înfricoșați de moarte, boierii își dîrdăiau dinții în pivniți, mîngîindu-se la gîndul că ele sînt boltite cu piatră și că nu au să-i ajungă vîlvătaiele focului.

În felul ăsta a înțeles Iancu Jianu să-l cinstească pe cîinele de cîrc-sărdar, cu prilejul înălțării lui într-o slujbă anume ca să stîrpească haiducia.

Cînd geana dinspre răsărit a cerului s-a însemnat sîngerie, Iancu și-a adunat haiducii și s-a pregătit de drum. De nicăieri, din cuprinsul conacului nu se auzea nici un răsuflet. Slugile și poterașii stau potoliți, care pe unde apucaseră, boierii, prididiți de umezeala pivnițelor, așteptau cu sufletul închircit să li se sfîrșească osînda, făcînd rugăciuni să nu le fie și mai rău.

Odată încălecat, Iancu și-a întors fața către conacul înnegrit de pîrjol și a strigat din răputeri :

— Uhuhuu, bă, cîine de ciocoi, să știi și tu că bucuria asta ți-am făcut-o eu, Iancu Jianu !... Și dacă nu ți-a fost de-ajuns, să mai știi că am să-ți mai bat și altă dată în poartă, și că atunci n-ai să mai scapi atît de ieftin !

Glasul lui a pătruns pînă între bolțile pivnițelor, a arcuit peste pîlcurile de bordeie ale satului, a vuit peste undele Oltului.

În urma lui, clăcașii au rămas să urzească povești și cîntece despre Iancu Jianu, ridicat într-o haiducie care să le ușureze obida.

Fețele boierești au plecat pleoștite, amintindu-și că și ei se găsesc încărcăți de păcate, năzarindu-li-se că de după trunchii de copaci sau din coastele de deal sînt întîmpinați de haiduci care să le facă scaun de judecată.

De sub polătele hanurilor pe lîngă care treceau, cîntecele scripcarilor le țiuiau în urechi, asprindu-le pielea pe trupuri. Prea la iușeală fuseseră scornite și prea sîrneau chiuiturile oamenilor, ca să nu-i însăimînte ca de moarte :

Iancule, haiducule,  
Uite că vin poterile  
Să-ți răpună zilele...  
Lasă-i, neicule, să vie,  
Calea lină să le fie,  
Că și maica le-a gătit  
Ciorbă de alice fripte  
Și de gloanțe pîrjolate.  
Foaie verde de trifoi,  
Să ici pielea de ciocol,  
S-o faci foale la cimpoi,  
Să cînți noaptea după oi  
Și pielea după picioare  
S-o faci brîie de pistoale.

## DRUMURI HAIDUCEȘTI

Se lumina de ziuă... Stuful unduia la bătaia vîntului, iar fața apei se încrețea învinețită, pînă în geana zării, acolo unde negreața sălcilor însemna malul Dunării. Grindurile și ostroavele Stejeroviței, împînzite de sălcii scorburoase, se trezeau, slobozind în văzduh pescăruși și stîrci, zgomot înfundat și nedeslușit de vietăți cuibărite pe creștetele lor mocirloase. Cîte o luntre, întoarsă de la căutatul vîrșilor, se tîra greoaie spre mal, minată cu opacini înfipite des în apă. Dinspre satele bulgărești și cetatea Ostrovului se innădeau, ajutate de vînt, cîntec de cocoș și nechezat de cai. Caicele încărcate cu bucate se lăsau la vale, ridicînd peste șirul sălcilor vîrfurile cartargelor, dormitînd în legănarea versetelor de coran sau a melodiilor plîngărețe, aduse de pe țarmurile îndepărtate ale Asiei sau Sтамбулului...

În zăvoiul Potelului, prididit de osteneală, Iancu dormea dus, învelit în ipîngeaua de dinie albă, avînd așternut pămîntul zgrunțuros și sărac de iarbă. Mai departe, cetașii odihneau lungiți într-o rînă, adunați în jurul unui foc de uscături, ascultînd povestea tărăseniei de peste noapte. Strîns în oblojeli, Zlătaru își întretăia somnul cu gemete și strîmbături de durere.

- Ce ziceți, fraților, moare ?
- E voinic și poate răbda...
- Ar trebui să plece unul din noi în sat, după o babă sau ceva buruieni.
- S-auzim întîi porunca boierului Iancu...
- Așa este ; el să hotărască... Acoperiți-l mai bine cu tolul, ca să nu-l sufle vîntul și să obrintescă...

Povestea, spusă cu dichis de Apostol, încondeia cele petrecute la bordeiul grecilor, unde Iancu, stînd în scaun de judecată, îi osîndise la spînzurătoare pe toți patru, împlinind hotărîrea pe loc. Ascultînd-o, fiecare dintre ei parcă vedea trupurile agățate de crăngile sălcilor, mișcate de bătaia vîntului și duhnind a hoit.

Iancu, însoțit numai de Zlătaru și Apostol, picase în bătaura grecilor tocmai cînd soarele da în scapăt, înroșind zarea sprijinită în apă... Restul cetei rămăsese ascunsă în marginea satului, spre a nu da de bănuit.

Se prefăcuseră în negustori de pește, porniți să cumpere sărătură, spre a o vinde prin Caracal și tîrgurile de sub munte... Lucrul era de crezut, oamenii care umblau după negoate fiind întîlniți des pe drumurile oltenesti, ca și pe aiurea. Zăvozii, prinși în lanțuri, mușceau neputincioși țărîna, simțind cuget de oameni vrăjmași.

Cînd unul dintre greci apărură în ușorul ușii, Iancu, plîngăreț și fricos, îi spuse păsul, bătînd chimirul din care răsăreau băierile pungilor cu galbeni.

— Sîntem niște bieți negustori dinspre partea Hurezului și căutăm pește sărat. Plătim în galbeni cu zimți și nu căutăm la preț. Am auzit că înălțimea voastră aveți și că vă este de dat. Ne-ar face mare trebuință să putem cîștiga și noi un ban cu care să ne ținem zilele noastre și ale copiilor noștri. Că am auzit că sînteți creștini și aveți inimă bună pentru cei nevoiți, și pe unde puteți face milostenii și hatîruri...

Grecul, privind mai mult spre pungile din chimirul lui Iancu decît la chipul și portul lui prefăcut, crezu că i-a picat un chilipir la drum de seară.

— Bine, mă, dar cu ce duci tu peștele ?...

— Am care, boierule !... Avem lăsate în sat trei care, încărcate cu lînă și brînză de munte, pe care tragem nădejde să vi le putem vinde tot înălțimii voastre...

Vorba asta frînse de-a dreptul inima grecului, împingîndu-l pe calea pieirii.

— Vino, mă, în casă, să facem tîrgul... Kirie Iani, kirie Pichiță, kirie Kalerki, veniți să stăm puțin de vorbă cu negustorul ăsta !...

Și intrară în casă, unde Iancu, după datina negustorească, rupse prețul și bătu palma pentru aldămaș. Aruncă pe masă pungile cu galbeni, rămânând înțeleși ca a doua zi să-și descarce carele cu marfă adusă, să-și ia prețul, o nimica toată, și să încarce butoaiile cu pește sărat.

În tot acest timp, ochii îi jucase în cap ca la veveriță, căutînd să iscodească felul casei. Marginea căciulii, lăsată în jos, îi ascundea strălucirea ochilor, îmbucurați de tot ce vedeau, nelăsînd să alunece în sufletul grecilor vreun strop de bănuială.

Ieșind, Iancu auzi în urma lui căzînd greu grinda de stejar, trasă de-a curmezișul ușii. O luă pe drumul către sat, căutînd astfel să înșele ochiul care l-ar fi urmărit. Cînd moțul casei grecilor nu se mai văzu, se întoarse către cei doi cetași, care îl urmaseră tăcuți.

— Măi băieți, o să fiți în stare să-mi dați o mîna de ajutor, sau mă las păgubaș de voi și-mi fac singur treaba ?

— Se poate să ne crezi oameni atît de pieriți ?

— Bine, mă, dacă este așa, cu Dumnezeu într-ajutor... Socoteala este că grecii dorm cu puștile la căpătîi, și trebuie să-i luăm din așternut, înainte de a prinde de veste... Odaia lor este alătura de vatră ; unul din voi se lasă binișor pe hogeac și dă la o parte grinda ușii, ca să putem intra înăuntru... Care din voi se încumetă să-mi facă treaba asta ?

— Eu !...

— Tu să fii, Zlătarule !... Să bagi de seamă că în coastele coșului sînt înfipte cuțite, și-ți spintecă burta... Să le îndoi și să le răsucești bine, ca să nu dăm de vreun negaz... Cînd ne-om vedea înăuntru, îi legăm cobză și-i judecăm după cuviință...

— Dar cu cîinii ce facem ?

— Cîinilor le aruncăm mestecătură de său cu cîlți și le închidem gura pentru totdeauna....

Iancu se trînti după un tufiș, lungit, umplîndu-și ciubucul cu tutun ; Apostol și Zlătaru făcură la fel, așezîndu-se înapoia lui.

— Cînd vor cînta cocoșii prima dată, o luăm din loc... Îi găsim tocmai în dulceața somnului, cînd poți să crăpi bușteni la capul lor și nu te simt...

— Dacă nu ni s-o prinde în felul ăsta, dăm foc bordeiului, și ard ca șoarecii...

Iancu își întoarse capul, dojenind pe cel ce gîndise astfel.

— Feliuri de a le face de petrecanie sînt ele multe, Apostole !... Noi am ales unul prin care să putem face judecată, așa ca să știe, măcar în ceasul morții, care le-au fost păcatele și pentru ce le-a fost osînda !...

Cetașii ascultară, tăcînd chitic... Așezați pe-o rîină, pu-făiau din lulelele de lut, zăbovind printre dinți fumul iute al frunzelor de tutun nedospit. Iancu se uita spre cer, cău-tînd la rînduiala stelelor și la semnele vremii... Din pămîntul crăpat și tare, greierii țîrîiau a secetă, prelung și monoton... Scăpată din troienii norilor, luna lumina întinsul bălții, înne-grind ostroavele îmbrăcate în răchită și sălcii, cîte o luntre care se ducea la întinsul cîrligelor...

Înspre partea satului, bezna se lăsase temeinic ; feștilele, așezate în taere cu seu, se stinseseră pe rînd, ștergînd semnele de licurici, care străluceau printre trunchiurile pomilor... Oblojiți în vălurile nopții, tustrei rămîneau tăcuți, călători cu gîndul spre unde îi tăia capul sau îi strîngea necazul... Vatra ciubucelor se lumina arar, ca niște ochi drăcești, des-chiși în beznă...

Cu toată osteneala de care erau cuprinși, nici unul nu năzuia să se dea odihnei ; zgrunțurii tari ai pămîntului li se înfigea în piele, purtînd grija să-i țină treji.

Cînd primul cîntat de cocoși se auzi, Iancu se ridică în sus, deodată cu cei doi cetași. După ce-și potrivi brîul cu pistoale, porniră la treabă. Bordaieul grecilor, bătut de lună pe coamă, rămînea tăcut. Zăvozii, prididiți de somn dar sim-țînd totuși om străin, mîrîiau înfundat. Iancu se apropie de ei încet, aruncîndu-le cîte un dumaticat de bogdaproste... Cîinii, aduimecînd miros de seu, se lăcomiră, înghițindu-l. După care se traseră spre cuștile lor, spre a nu se mai scula nici-odată...

Ridicat pe umerii lui Apostol, Zlătaru sări pe streășina bordieiului, uîrîndu-se ca o pisică, pînă la coșul hodgeacului. Voinic cum era, începu să îndoaie fiarele cuștelor, atît cît îl ajuta mîna pînă la umăr, după care intră în el, lăsîndu-se în jos, pînă la vatră.



În liniștea nopții, Iancu prinsese zvon de geamăt înfundat ; crezuse însă că este părere, sau rătăcit de aiurea... Grinda de stejar căzu cu zgomot, lăsându-le drumul liber. Iancu izbi în ușa odăii unde dormeau grecii, dînd-o la o parte. Buimăciți de somn, aceștia săriră în sus, căutînd să pună mîna pe arme. Razele lunii, luminînd fețele celor trei străini, le înlemniră curajul și nădejdea de scăpare.

— Scapără în iască, Apostole, și aprinde feștila, ca să ne vedem și să ne cunoaștem mai bine... Bună seara, cinstiți palicari !... De ce dîrdiți, boieri dumneavoastră ?... Au nu sînteți învățați să aveți oaspeți la casă și nu știți ce li se cade după obiceiul omenici ?... Nu trebuie să vă înveninați și să aveți supărare pentru așa lucru !... Sculați în sus și luați-vă nădragii în vine ; că este mai mare rușinea să intrăm în taifas, care cum ni se năzare și fără pic de cuviință !...

Grecii ieșiră de sub țoluri, orbecăind să-și caute nădragii. Chipul lui Iancu le ședea înfipt în ceafă, spre a nu-i lăsa să se înnădească la vreo prostie, care să-i întoarcă socotelile...

— Acum să ne spuneți, cinstit și fără ocol, unde vă țineți sipetul și pungile cu aur ?... Că am auzit că aveți pe ales, și numai stamboliu și funduciu turcesc ; și caragroși nemțești, de-ți iau ochii, turnați și prefăcuți la Beciu, strînși în pungi de astar, cu băieri de găitan !...

În acest timp, Apostol ciocănea așternutul de pămînt al bordeiului, spre a auzi unde sună a gol... Dînd la o parte o ladă cu așternuturi, văzu toarta sipetului îngropat în pămînt.

— Nu-i mai năduși, boierule Iancu ; că dinspre partea banilor lucrul s-a descurcat... Uite-le agonisita, atîta cît le-a rămas nedusă peste apa Dunării, în țara și la neamurile lor.

Unul dintre greci, înfrîngînd spaima, izbuti să mîrîie :

— Banii noștri !...

Iancu îl privi în ochi, plesnindu-l cu înțelesul scîrbei de care era cuprins.

— Banii voștri ?!... Snaga și nenorocirea neamului ăsta, păcătoșilor !... Lăcomia și nelegiuirile voastre, pe care o să vi le plătiți acum !... Unde ați opintit voi la coarnele plugului și ați aruncat sămînță de rod, înnălbindu-vă ochii, ui-

tîndu-vă pe cer după mila stropului de ploaie?... Unde v-ați fărîmat șalele secerînd, ca să puteți lega snopul de grîu pentru turtă și colivă?... Pe ce parte de loc ați stat în bătaia ploii și arșița soarelui, pascănd vițișoarele cu care să-ți ții zilele?... Cînd a fost ziua în care ați nădușit trăgînd la opacimi, sau ați rebeșit căutînd cîrligele pentru peștele de hrana voastră și a copiilor?... Și dacă n-ați tras nici unul din năcazurile astea și n-ați innădușit în nici un fel, de unde atunci banii și agonisita voastră?... Din jaf și fărădelegi, nemernicilor!... Scoateți-i afară și împliniți voia dreptății!... Spînzurați-i în ștreang, ca să îdestuleze cu hoiturile lor ulii și ciorile... Iar banii să fie întorși oamenilor, dimpreună cu ce s-o mai găsi la ei...

Hotărîrea nu întîrzie să fie pusă în fapt. Cele patru trupuri atîrnau de crengile sălcilor, ispășind păcatele, multe și grele, făptuite pe spatele unui neam de nevolnici.

Cînd lucrul fusese sfîrșit, Zlătaru se lăsă moale, lungindu-se la pămînt.

— Să știi, boierule, că mă prăpădesc... Apostole, scoate-mi cămașa și înfășură-mă cu ea peste creștătura de cuțit din spate... Cuțitul spurcăciunilor ăstora, care a rămas nerupt, mi-a sfișiat carnea...

Căzut în leșin, fu luat de Apostol în spinare și adus în tabăra cetașilor. De aci, înapoindu-se cu oameni de ajutor, luaseră pungile cu bani, spre a le împărți oamenilor de prin satele de pe linia Dunării și a bălților.

Soarele se ridicase sus, furișîndu-se printre crengile copacilor, jucîndu-se pe fețele cetașilor. Prididind de osteneală și de slăbiciune, Zlătaru dormea dus, în clădura țăoalelor cu care îl înveliseră, ușurîndu-și patima în respirații adînci și repezi.

Povestea lui Apostol țintuise locului pe cetași, făcîndu-i să uite să mai zgîndăre focul, care înnegrise de tot.

Iancu, ridicîndu-se într-un cot, strigă voinicilor:

— Cum o duce Zlătaru, măi băieți?...

— Nu știm nici noi... Acum doarme...

— Dacă doarme, este bine; somnul face mai mult decît toate leacurile și babele din lume... Să încalece pe cai careva din voi și să dea de veste oamenilor din Grojdibod, din Orlea

și din Potel, să vină la mine, să le întorc dreptul cuvenit fiecăruia, din banii cu care au fost jecmăniți. După ce-or aduna ce-a rămas prin bordei și magazii, să le pună foc și să astupe groapa, ca să li se șteargă urma...

Apoi, ridicându-se în picioare și închinându-se cu fața spre răsărit :

— Mulțumesc lui Dumnezeu că, după cugetul și puterea mea, m-am învrednicit să alung astăzi un păcat al vremii noastre și să împlinesc o dreptate a ălor năpăstuiți !...

Haiducii au urcat în sus, spre Caracal, fără ca cineva dintre oamenii zapciilor sau vătafilor să le taie calea și să le caute pricină. Știau cu toții că cetașii lui Iancu Jianu le colindă locurile și, pe cât puteau, se țineau feriși din calea lor. Când au ajuns în dreptul satului Comanca, se înnoptase. La hanul din răscrucea drumului, ferestrele se vedeau luminate, se auzea cîntec despre haiducia lui. Suflul lui Iancu s-a tulburat, gîndindu-se că acest cîntec era ascultat și de Craia, hangița, de care-l lega amintirea unei dragoste pe care o credea uitată. Și-a îndemnat calul, ca să-și iuțească pasul, și s-a bucurat că scăpase de o ispită. Chipul hangiței a rămas în urmă și s-a șters, cîntecul lăutarului l-a petrecut pînă departe.

Luminile fînaelor din Caracal se însemnau rare, roșietice, parcă făcîndu-și slujba în silă. Nu din teamă, ci ca să nu stîrnească spaima printre răspîntiașii care făceau paza orașului, Iancu a trecut pe de-a lătura lui. În zăvoaiele Telsuilui s-a oprit, hotărînd să facă popas de noapte. Ca în vreme de vară, pămîntul era încitat într-atît, încît să le fie un bun așternut și să-i mai scoată din umezeala nopților cu rouă. Au aprins foc de uscături de salcie și și-au spînzurat ceaunul pe crăcan. După ce s-au îndestulat cu cocoloașele de mămăligă rotunjite în palmă, și-au împiedicat caii și i-au dat la iarbă, au așternut ipîngelele, ca să nu se prea simtă împunși în coaste de zgrunțurii de pămînt. După care au adormit, frînți de osteneală, legănați de susurul apei, de cîntecele

privighetorilor cu care se împânzea zăvoiul, cu ochii la clătirea stелеlor care-i privigheau din înălțimi.



Se isprăvise slujba utreniei și se luminase de ziuă, când în poarta mănăstirii Căluului s-a oprit un călăreț. Mănăstirea micuță, a cărei clopotniță se înălța parcă înadins să-i facă streajă, sau s-o ferească de vederea oamenilor, cu împrejmuire de zid de bolovani de piatră, pe care să n-o poți dărâma nici cu tunul. Printre copacii care înviau în zumzetul stupilor de albine se piteau chiliile călugărilor, cu peretii înnegriți de ploi, arhondaricul și stăreția. Prin firida chiliei de sub clopotniță se vedea un călugăr gîrbovit de vîrstă, moșmonind să-și cîrpăcească opincile, îndrugînd psalmi și, din cînd în cînd, ocărînd undreaua care împungea tot pe unde nu trebuia. Călărețul s-a aplecat în șa și a bătut cu pumnul în poartă. Călugărul de sub clopotniță și-a săltat capul, părăd că vrea să-și dea seama dacă s-a auzit ceva sau a fost o năzărire a lui. La a doua bătaie în poartă, dumirindu-se, și-a arătat chipul bărbos în rama firidei. L-a privit pe călăreț atent, în tăcere. Răsuflarea calului, pare-se venit în goană, i-a încetoșat ochii.

— Bună dimineța, părinte.

— Cu Domnul... Ce poștești dumneata ?

— Am treabă cu părintele stareț, așa că dă-mi drumul.

— La ceas așa de cu dimineță ? S-ar putea ca și cuvioșia sa să fie ostenit, și să hodinească.

— Sînt călător, părinte, și timp de așteptat nu am.

Călugărul și-a tîrșit mersul, zornăindu-și legătura cu chei pe care o avea agățată de brîu și i-a deschis poarta cea mare. Cînd l-a văzut intrat și a vrut s-o zăvorască din nou, călărețul l-a povățuit de bine.

— N-o mai încuia, părinte, că în drum m-am întîlnit cu o butcă boierească venind spre mănăstire. Și de ce să te ostonești cuvioșia ta de două ori pentru o astfel de treabă ? Ține mai bine galbenul ăsta, ca să-ți cumperi o pereche de opinci noi, și du-te și te hodinește.

— Să știi că dumneata ai dreptate și am să te ascult.

A luat galbenul în palmă și a oftat de la inimă.

— Dumnezeu să-ți ajute. Că dinspre partea părintelui stareț, slabă nădejde. Se îngrijește numai de călugării greci, iar pe noi, câțiva pămînteni, ne ține drept slugi ticăloase.

Călărețul s-a îndreptat, cu calul ținut la pas spre stăreție. În urma lui, bătrînul l-a privit cîtva, fără să-și dea seama dacă într-adevăr trebuia să-i mulțumească, sau să fie supărat că fusese întrerupt dintr-o treabă pe care o socotea de căpetenie. Cînd a reintrat în chilie și-a scos din picioare și cealaltă opincă și, mormăind psalmul, a pornit s-o cîrpească, socotind că, așa găurită cum era, mai putea fi purtată.

Călărețul, care nu era altul decît Iancu Jianu, parcă ar fi vrut să-și zăbovească drumul cît mai mult. Cerceta din priviri așezarea mănăstirii și, dincolo de ea, valea Călușului care se proptea în codri cu copaci deși, neatinși de ascuțișurile securilor. În liniștea în care se îngropa mănăstirea, chipurile din legende auzite în popor i s-au părut că învie și dau ocol zidurilor. Aci, zice-se, a poposit Mihai, Banul, care avea să urce mai tîrziu în scaunul domnesc al Țării Românești și după atîtea lupte vitejești să-și dobîndească renumele de Mihai Viteazul. A poposit în drumul spre București, unde era chemat la o judecată din care nu știa dacă are să-și scape sau nu viața. Însetat, calul viteazului a scormonit pămîntul cu copita, făcîndu-l mai întii să mustească, apoi să țîșnească din el un izvor cu apă limpede. Semn că i se va vedea dreptatea și va fi scăpat de osîndă, pentru care, spre aducere aminte, a pus să se refacă schitul cel vechi de birne, care ajunsese putrezit și pustiu. Trăsnetul dărimase pronaosul mănăstirii și mormintele unora din frații Buzeștilor rămăseseră afară, ca ploile să le spele oasele și să le înnegrească crucile de căpătii.

Iancu le știa pe toate și le înșira numele în gînd : mormîntul lui Radu Buzescu și al fiului său, a lui frate-său Preda, al biv vel armașului Radu, tatăl Buzeștilor și al jupînesei Stanca, al unui neam de al lor, Constantin. Ceilalți Buzești nu se putuseră aduna la un loc și odihneau sub lespezile mănăstirilor din Stănești, din Străjești și Cepturoaia, zidite sau înfrumusețate de ei. Foșnetul dămol al copacilor le tămîia și acum odihna și zădărnicia vieții lor zbuciumate, ca să-și agonisească averi și ranguri. Mănăstire bogată prin daniile Buzeștilor, din care egumenii, toți ca unul, se zgîrciseră să cheltuiască un ban ca s-o dreagă, păstrînd totul pentru pungile lor. Stăpînea satele și

codrii Căluului, Broștenilor, Bîrbunului și Vîrtinei și luncile Olteului. Și sutele de țigani robi care colcăiau prin bordeiele sărăcăcioase de dincolo de zidurile mănăstirii și formau o bună parte din sat.

Oamenii veneau să se închine la icoanele acoperite de fumul lumînărilor, se uitau însă la chipurile călugărilor ca la satane. Aveau cruci cu care să-i binecuvînteze sau să-i afurisească, dar mai înfricoșătoare le erau bicele cu care-i croiau pe spinări, chilia zăbrelită de sub acoperișul clopotniței unde cei zăbavnici la muncă erau închiși și supuși la cazne. Era vremea lor, și nimeni nu se găsea care să li se împotrivească.

În fața pridvorului stăreției, Iancu și-a oprit calul. La una dintre ferestre, brăzdată cu drugi de fier, se vedea lumina unui sfeșnic, statura părintelui stareț care se apleca deasupra unei mese încărcate cu pungile de bani. Se părea că le socotește și zîmbea în barba-i roșcată, văzîndu-le că-i ies la număr. Nu auzise pasul calului și nici nu se aștepta ca la o astfel de oră să fie cineva pe aproape care să-l vadă. Nemulțumit de statul pe loc, Haiduc și-a lungit gîtul și a nechezat. Speriat, egumenul și-a cuprins cu brațele pungile cu bani, vrînd parcă să le apere. Și și-a boldit privirile spre fereastră, să vadă cine putea fi, Chipul și statura lui Iancu părăindu-i-se de primejdie, s-a îndreptat pînă la perina patului, de sub care a scos două pistoale. Rîsul lui Iancu s-a auzit scurt, uscat.

— Păi bine, părinte stareț, în loc să mă blagoslovești, pui mîna pe pistoale ? Unde s-a mai pomenit așa ceva ? Să vezi și să nu crezi ochilor !

Rușinat, egumenul și-a lăsat pistoalele deoparte, și și-a acoperit pungile cu o poală de macat găsită la întîmplare.

— Și ce poștești dumneata ?

— M-am gîndit la o facere de bine și am venit la cuvioșia ta să-ți cer sfat de felul cum trebuie s-o fac. Că în judecata mea și a pămîntenilor de rînd nu am încredere.

Auzind că este vorba de o danie, ochii egumenului au prins sticliri drăcești. Nu-l mai vedea pe străin înfricoșător la înfățișare ; se gîndea numai că s-ar putea ca în numele mănăstirii să pună el mîna pe avutul pe care vrea să-l dăruiască. Atîția oameni cu stare căutau să-și mîntuiască sufletul în acest fel, și rugămintea omului care-i venise la ușă nu i se părea de loc neobișnuită. A tras zăvoarele ușii și l-a poftit cu glas dulceag înă-

untru. Iancu a legat friul de un stîlp al pridvorului și a intrat pe ușă cu pas ostenit.

— Sezi și mărturisește-te.

— Părinte stareț, în viața de pînă acum m-am încărcat de păcate grele. În întunecarea mea de minte am căutat să-mi adun cît mai multe comori pămîntești, fără să mai țin socoteală că va veni o judecată de apoi, care mă va osîndi să-mi ispășesc păcatele. Am fost pus să strîng birurile, și satele pe care le-am călcat îmi aduc aminte cu groază de mine. Că le-am zorbit oasele în bățai, i-am înăbușit cu fum de ardei și le-am golit casele pînă și de cerga de așternut, pînă și văcuța văduvei, cu care să-și îndestuleze copiii, i-am luat-o.

Egumenul a părut cutremurat de așa nelegiuiri.

— Rău destul, fiule, și mai că nu știu cum ai să-ți poți răscumpăra păcatele !

— Și tîlhar am fost, părinte. Îmi spoiam fața cu funingine, și noapte de noapte ațineam calea călătorilor și îi jefuiam, intram în ocoalele conacelor boierești și furam caii. Ba într-o noapte am jefuit și o cinstită față bisericească și, pentru că a căutat să mi se împotrivească, l-am ucis.

— Păcate strigătoare la cer, pentru care cu greu le vei putea ispăși !

— La una ca asta m-am gîndit și eu, părinte stareț, și nu știu cum aș face să-mi ușurez osînda. Pînă la urmă m-am hotărît să împart toți banii pe care i-am agonisit din nelegiuirile mele la bătrîni, la văduvele neajutorate, la săracii care flămînzesc și se întîlnesc pretutindenea. Să iau cîtiva copii orfani și să-i cresc, să înzestrez cîteva fete sărace.

Egumenul nu s-a putut stăpîni și s-a arătat de-a dreptul înfuriat.

— Și pentru ce hotărîrea asta ? Sărăcia este rînduită de Dumnezeu, care în înțelepciunea lui a știut ce face ! Față de sărac și de diavol nu trebuie să te arăți milostiv, că păcătuiești...

— Atunci în ce fel mă sfătuiești, părinte stareț ?

— Să dăruiești tot avutul dumitale sfintei noastre mănăstiri, ca să-ți ai pomenire în veac. Cuvioșii noștri părinți te vor pomeni la toate slujbele, și judecata lui Dumnezeu se va îmbuna.

S-a apropiat mai strîns de Iancu, cu priviri care să-l pătrundă pînă în adînc, și l-a întrebat cu glas șuierat :



— Și cam câți bani ai, fiule ?

— Păi, ăștia care se văd pe masa cuvioșici tale. Și poate și alții pe care-i ai dosiți prin lăzi...

Egumenul a sărit de pe scaun, speriat, și a dat să se re-  
peadă să-și scoată pistoalele de sub perină. Iancu i-o luase însă  
înainte și-și ținea pe ale lui întinse, gata să le sloboadă.

— Nu te prea pripi, părinte, că nu mi-am isprăvit spo-  
vedania. N-am pe sufletul meu nici un păcat de hoție, însă  
pentru milosteniile de care ți-am vorbit, am să mă țin de cu-  
vint. Ie voi face cu banii agonisiți de cuvioșia ta de pe urma  
nelegiuirilor pe spinarea săracilor. Și pentru cugetul meu bun,  
să mă pomenești pînă în veac pe numele meu de Iancu Jianu,  
haiducul. Pentru cetașii mei, care mă așteaptă în poarta mă-  
năstirii, am să-ți dau osebit pomelnic.

Atît i-a spus, și nici că trebuia mai mult. Egumenul se  
lăsase moale pe scaun și, după păcatele pe care și le știa, aș-  
tepta să i se îngreuneze osînda. Iancu a izbit cu prăselele pis-  
tolului în sticla ferestrei și a șuierat prelung. S-a auzit atunci  
poarta clopotnitei scîrțîind pe țîțîni, și ropotul cailor haidu-  
cilor care se apropiau în goană. În urma lor, călugărul care  
slujea ca portar s-a închinat ca după o vedenie, venită să-l  
certe pentru cine știe ce păcat neștiut de el. Haiducii au sărit  
din spinările cailor și au năvălit pe ușă. Pantelimon al călugă-  
rului a întrebat, rîzînd :

— Ei, l-ai spovedit pe dumnealui, cuviosul stareț ?

— Gata... S-a arătat însă zgîrcit și nu mi-a plătit pentru  
slujbă decît cu ce se vede pe masă. Căutați-i prin lăzi și îm-  
pliniți cît mi se cuvine.

Haiducii au golit lăzile, au luat pungile de pe masă și cu  
trăiștile îndesate s-au topit în negurile codrului. Satele prin  
care treceau se prindeau în hore și chiuiau în urma lor, bucu-  
rîndu-se de milosteniile pe care Iancu le împărțea cu dege-  
tele rășchirate, așa ca să le mai ușureze sărăcia.

La curtea lui Caragea, veselia și petrecerile conteniseră, buimăcite de veștile picate de la drumurile ce duceau spre Olt. Jălbile ispravnicilor de țară și ale pîrcălabului de județ aduceau la treptele scaunului domnesc fapte și pîrîciuni, care umpleau de îngrijorare sufletul hîrșit în rele al domnului și ale celor oploșiți în jurul lui. Ele vorbeau de omoruri fără judecată și cuvîntă, de punere de foc conacelor, de neostenita goană de a jecmăni agonisita boierilor de prin sate, și împărțeau ei țărănilor...

Auzind de cele împlinite la curțile gospodăriei lui din Fundul Vornicului, sărdarul Iamandy nu zăbovisese să cadă la picioarele domnului și să se jeluie de petrecania de pe urma căreia rămăsese calic de bani.

Vodă Caragea, cumpănind faptele, care numai a bine nu erau, hotărîse măsuri grabnice de prinderea boierului răzvrătit din Fălcoiul Romanatului și potolirea răului căsunat. Oamenii din olăc, sloboziți cu porunci către ispravnici și pîrcălab, se înapoiau la București cu mintea împuiată de basmele și cîntecele scornite pe seama șetrarului Iancu, trecîndu-le mai departe lăutarilor și oamenilor de rînd. Astfel că, nu după multă vreme, în București și peste tot cuprinsul țării se auzea cîntecul :

*Auzit-ați de-un Jian,  
De-un Jian, de-un căpitan...*

De dincolo de apa Dunării, din țara sîrbească, răzmerița lui Cara-Gheorghe întinsese duh și molimă peste pămîntul oltenesc. Vodă Caragea știa prea bine că acest Cara-Gheorghe

pornise la început cu o ceată mică de voinici, aprinzînd hanul de bellic unde tăbărise oaste turcească, omorînd pe toți turcii și cîrjalii, cu bimbașii și odobașii lor, luîndu-le armele și banii jefuiți de pe urma poporului : și că în curînd s-a ridicat ca stăpînitor, făcînd să tremure de teama lui puternicele pașale ale Bosniei, ale Nișului și Diulului și însuși împăratul turcesc... Și nu l-au putut întoarce din haimă, pînă nu s-au așezat țara sirbilor în șleaul dreptății și omeniei, scoțîndu-se de sub puterea asupritorilor.

Aceste mărturii și semne ale vremii îl puneau pe gînduri ; poporul apăsător și flămînzit aștepta omul mîntuirii și n-ar fi pregetat să se ridice pentru osînda stăpînirii nedrepte. Înmulțite de închipuirea și spaima ciocilor, care se simțeau loviți, faptele lui Iancu dobîndeau întinderi mari și înfricoșătoare.

Vodă Caragea era omul păcatului ; pentru el, totul era cîntărit în bani și plăcere lumească. Boieriile și slujbele se vindeau la tocmeală, cu bani grei. Dreptatea se cuvenea celor ce deschideau larg băierile pungilor. Cîntărea caselor și averea oamenilor erau de bătaie de joc. Negustorii își țineau socotelile strîns, fiindu-le teamă de oamenii agiei, care-i călcau des pentru cîte o dare de japcă.

Fără să aibă rădăcini de sînge înfipte în pămîntul țării, știind că termenul domniei era de mult trecut și că de la o zi la alta avea să-i vină mazîlia, firea lui prădalnică și fără rușine îl ținea pe drumul tuturor fărădelegilor... Peste tot locul se presăraseră slujbași care căutau să-și împlinească socotelile lor, lipsiți de omenie...

Cînd vreunul dintre boierii pămînteni care răbda anevoie domnia de pagubă a lui Caragea răbufnea, cerînd să se pună tagă și opreliște jafului, vodă găsea mijlocul de a-l trimite în surghiun, la vreun conac răzlețit și înfundat în vreo hoagă stearpă, unde să nu mai aibă cu cine schimba o vorbă... Astfel a pătimit banul Constantin Filipescu, care și-a dovedit dragostea de neam, dăruindu-și averea pentru binefacerile obștii, vornicul Bălăceanu și banul Grigorie Ghica...

Se șoptea de către acești boieri că s-ar fi depus stăruințe și s-ar fi îndreptat arzuri la Poartă, pentru înscăunarea unui domn pămîntean, care să spele obrazul rușinat al țării.

Blestemul căta să se apropie de sfîrșit... Răzmerița lui Iancu venea ca stropul de ploaie pe pămînt bătut de secetă.

Așa stînd lucrurile, de care istețimea minții lui Caragea nu putea să nu țină socoteală, poruncile de potolirea ei și intrarea în ascultare a lui Iancu picau des și grele. Se cerea ispravnicilor și căpitanilor de putere să pună mîna pe el și să-l trimită la scaunul domnesc, pentru judecată ; să-i fie luată în folosul visteriei averea ; prin grija postelnicului să fie șters de la pitac, despuindu-se de rangul boieriei ; puterile întărite cu arnăuți de-ai ispravnicilor, comandate de sărdari deprinși cu meșteșugul de a tăia drumurile și întinde capcane pentru haiducii timpului...

Și pe cîtă vreme ciocoi și toți grecii oploșiți în țară hrăneau bucuria prinderii lui, poporul de țărani îl ridica în slavă, cîntînd și povestind faptele lui de voinicie și creștinătate. În jurul vetrelor sărace se adunau ciopor, înviind, în toate cîte se vorbeau a bine, flacăra nădejdiilor unor vremuri mai bune.

Poterașii bîntuiau bezmetici, răscolind desigurile codrilor, hanurile așezate la răscruciuri sau margini de drum, satele pe unde bănuiau că ar avea gazde ; iar cînd ziua începea să dea în scapăt, se trăgeau cu teamă la azăvaduri, spre a nu-și primejdui pielea și viața.

Iancu se găsea pretutindeni și nicăieri... Acolo unde se dovedea o nevoie de obște, un năcaz de om năpăstuit, o drep-tate de cerut, se împlineau prin el, cînd și cum nici nu gîndeai. Satele erau în forfotă și așteptau semnul care să le dezlege drumurile, pentru a porni alătura de el.

În beciul agiei, furca în care avea să fie spînzurat Iancu se învelea cu mucegai, spre necazul celor ce nădușeau zadarnic ca să-l dea plocon liniștei ciocoiești...

Toată această tulburare și poftă de răzbunare ce frămînta cuprinsul curții domnești, se lipea, vrăjmașă, de auzul Sultanei. În afară de Gligorașcu, prea puțini erau împrejurul ei care să nu aștepte cu plăcere ceasul ridicării în furci a șetrarului Iancu Jianu...

Alungată de groaza vorbelor lor se retrăgea în iatacul ei, plîngînd nenorocirea abătută peste capul ei și al lui Iancu, de care o lega prietenia începută în popasul de la Corlăteștii medelnicerului Dumitrache și drumul de basm pînă peste Olt.

Într-o zi, fiind văzută cu ochii plînși, domnița Ralu se apropie de ea cu dragoste, căutînd să afle motivul întristării ei.

— Știu, te încearcă grija de mama ta, care stă aproape de locurile călcate de tâlharul Iancu Jianu...

Sultana, deși rănită în suflet, îi răspunse cu seninătate și curaj

— Drumurile vieții, domniță, sînt deschise după rînduiala lui Dumnezeu ; iar faptele oamenilor, înglodați cum sîntem de păcate, nu le putem noi judeca... Sînt unele taine pe care este bine să așteptăm să se dezghioace, spre a le putea înțelege deplin...

Nedumerită, domnița ridică din umeri.

— Ești, de la o vreme, mereu îngîndurată și parcă fugi de lume... Uite, se apropie toamna și, după făgăduială, ai să te duci acasă la Coțofeni... Știu că te atrage poezia pămîntului oltenesc, apele și codrii voștri... Pînă atunci cred că nu va mai fi primejdia lui Iancu Jianu, și că drumurile vor fi slobode, așa că n-o să ai de ce te teme...

— Eu nu mă tem nici așa, domniță !... Dacă basmele și cîntecele de se aud nu-s cumva mincinoase, acest boier, plecat pe drumul răzmeriței, ocrotește viața celor ce n-au păcătuit cu nimic... Și n-ar avea ce vină să-mi aducă mie, ca să-mi facă vreun rău !...

— Oamenii curții îl cred însă tâlhar...

— Oamenii curții ar putea greși, domniță !...

Domnița Ralu simți în ea îndemnul de a-și iscodi prietena asupra acestui om pe care părea că-l cunoaște și-l apără. Nu i-ar fi fost neplăcut să afle că, departe de a fi un tâlhar de rînd, era o figură de cavaler, cu îndeletniciri și apucături ce-i făceau cinste. Romantică din fire, acest fapt nou i-ar fi dat prilej de discuții și desfătare sufletească.

— Ascultă, Sultana, ai cunoscut, cumva, pe acest boier ieșit din ascultarea poruncilor domnești ?

Fără pic de ezitare, Sultana răspunse senină :

— Da, domniță... L-am cunoscut și mi-a fost dat să-i înțeleg toată neînțeleasa lui frămîntare și zdroabă, puse în slujba obștii... Ca și oamenii curții, m-am simțit la început înspăimîntată de apropierea lui, ca de a unui om de primejdie... Cu încetul am putut vedea și pretui ceea ce trăia înapoia chipului său aspru, dincolo de traiul lui sălbatic, peste vorba lipsită de dulceața prefăcătoriei... Sufletul lui, domniță !... Răvășit de toate furtunile și întunecimile traiului omenesc, scîrbit de samavolniciile care nu-și mai află sfîrșitul, s-a înseninat în nă-

dejdea mare și sfîntă a unei îndreptări cu puțină... Nu a plecat în tîlhărit, așa cum se bîrfește aci... Boieria și starea lui bănească nu-l puteau nevoi să ia calea tîlhăritului... De ce să ne mințim, domniță, și să căutăm temeieri șubrede spre a îndreptăți osîndirea lui !... Gîndurile îi sînt numai de bine și spre folosul neamului lui... Căutînd să aleagă însă spicul griului, trebuie să smulgă pălămida și s-o arunce... Și de aci, vraștea și nemulțumirea... Trebuiește judecat după dreptate, iar osînda dată după cuviință !... Dar, domniță, cum să-i poți înțelege această dreptate, cînd ea se ridică tocmă împotriva judecătorilor care-i vor pieirea !...

Văzînd-o atît de aplecată întru apărarea unui om privit ca dușman al domniei, Ralu caută s-o domolească.

— Liniștește-te, Sultana, dreptatea stă de partea cui o are, și nimeni nu este pus să calce ceea ce este cuprins în pravili... Cînd va fi prins și adus la judecată, șetrarul Iancu se va dezvinui divanului...

Sultana zîmbi cu amărăciune, petrecînd gîndul întunecat spre judecata și dreptatea divanului lui Caragea, despre care, tîrziu, aflase cît îl ținea cîntea și curajul...

— Este voinic ?

— Ca bradul muntelui !...

— Curajos, desigur...

— Pînă la înfricare ; spintecă și trece apele Olului, călare...

— Poate fi și duios ?

— Ca un copil... Cînd mintea îi odihnește și nu mai aleargă prin mărăcinișul vieții omenești, vorba lui este cîntec ce leagănă și adoarme...

Domnița Ralu rămase îngîndurată...

— Ce păcat !... Ți-ar fi fost un soț fericit !... Faptele lui, însă, retează puterea și nădejdiile noastre...

Și plecă, lăsînd pe Sultana locului, spre a se purta în amin-tirea șetrarului, care urca drumul spinos al Golgotei neamului românesc...

În aceeași zi, domnița Ralu căută să întâlnească pe Gligorașcu, spre a-l ispiți și pe el asupra stării faptelor ce priveau pe Iancu Jianu. Curiozitatea femeiască și simțita aplecare în a crede spusele Sultanei o îndemnau să cerceteze adevărul asupra acestui boier răzvrătit. Avea încredere în judecata lui Gligorașcu, și-l știa prea cîstit ca să-l bănuiască de părtinire,

chiar atunci cînd era la mijloc interesul unei rude atît de apropiate.

Răspunsul acestuia veni simplu, lunatic, uluitor.

— Despre om am cea mai bună părere și-l prețuiesc încă ; iar fapta trebuie să-i stea alături, fiind asemenea omului... Va veni cred timpul cînd, înapoia faptei pentru care vrem să-l osîndim, vom vedea păcatele noastre și cînd prigoana care o ducem împotriva lui nu va însemna decît așchia din trupul osîndei ce ni se cuvine nouă...

Înfrișat, ca după un blestem, Gligorașcu își adună poalele caftanului, grăbit să se depărteze de domniță... Întrebarea ei picase la timp nepotrivit, cînd clocotea în el toată scîrba pentru acea curte coruptă și străină, care încerca să batjocorească jertfa unui om, al cărui înțeles nu și-l putea apropia... Vorbise descurcat, olteneste și, desigur, greșise... pentru un curtean al unui domn fanariot, nestăpînirea aceasta a cugețului și a vorbei nu putea trece ușor. Caragea, omul fioros și spurcat sufletește, nu i-ar fi iertat păcatul făptuit... Drept care, pe bună judecată, se credea pierdut...

Mîna domniței Ralu se lăsă pe umărul lui, clătîindu-l ușor, spre a-i alunga puhoiul gîndurilor negre care-l năpădiseră...

— Paharnice Gligorașcu, am văzut în clipele astea pe vărul dumitale, pe șetrarul Iancu Jianu... Trebuie să fie mîndru, viteaz și cinstit... Sînteți ramurile aceluiași trunchi ; el a rămas împlîntat în pămîntul în care s-a născut, răsfirîndu-se pretutindenea unde este soare și apă... Tu ai fost adus să-ți ofilești podoabele firii tale aici, în cămările curții domnești... Nu te întrista pentru toate cîte mi le-ai spus !... Te prețuiesc mai mult pentru această nouă mărturie de cinste și curaj... Pentru nevoile de minciună și fățărnice sînt destui care să le poată împlini !...

— Domniță, poate sînt bolnav, poate numai chinuit de presupuneri și scîrbit !... Îmi cer îngăduiala să pot pleca...

Ralu înclină din cap, dezlegîndu-l. Paharnicul se depărta încet, cu trupul ținut dreavă, închipuind mîndria omului care are conștiința spiței lui neîntinată de spurcăciunea vremii...

Vodă Caragea, ca unul ce fusese caimacam în scaunul Craiovei, cunoștea sufletul oltenesc, astfel că temerea îi era întemeiată. Pornită din nimic, răzmirița lui Iancu putea dobîndi întinderi de prăpăd. Oamenii care trăiau pe aceste locuri,

deprinși cu urgia revărsărilor turcești, cunoșteau mijlocul de a se trage la adăpost și a lovi pe vrăjmaș la timp potrivit. Coasa ciumii nu-și putuse face prea mult de lucru, decît prin părțile Craiovei, așa că numărul lor nu scăzuse cu mai nimic... Ostrovenii, năvălind după jaf pe pămîntul oltenesc, nu cuprinseseră decît Gorjul și Mehedințul, fiindu-le îngreunat drumul de cetele de panduri scoboriți de sub munte, care-i încolțeau pe la dosuri, omorîndu-i...

Erau, pe aceste locuri, puteri sănătoase și vii, păstrate pentru ceasul de care vodă se temea atît, simțindu-l apropiat.

Mai avea el, Caragea, un cui înfipt în coasta țării, pe care-l răbda de nevoie, fiind om de cîinste al împăratului Alexandru al Rusiei : pe slugerul Tudor Vladimirescu, vataf peste plaiurile Cloșanilor. Părînd domolit și împăcat cu slujba stăpînirii, Tudor trăia vechea lui patimă pentru luptă, hrănită și înmulțită în cei șase ani cît comandase cetele de panduri, alăturarea de oastea rusească, împotriva turcilor.

Legat de Tarigrad, Caragea hotărîse prinderea slugerului și trimiterea lui plocon turcilor, cărora numai necaz și pagubă le făcuse în timpul războiului...

Era răsplata, pe înțelesul lui, a luptei pe care Tudor o dusese împotriva turcilor, a jertfei sîngelui vărsat de pandurii români în timpul atîtor ani de război...

Prevestit, Tudor i-o luase înainte, scăpînd cu fuga la Viena, de unde nu s-a întors în țară decît sub puternica protecție a împăratului rusesc.

Împăcarea dintre vodă și Tudor nu era decît în silă și de ochii lumii. Oltean neaoș, Tudor înțelegea și lămurea fătîș că pămîntul țării trebuie curățit de străini, lăsîndu-l slobod, pentru folosința pămîntenilor... Or, vodă Caragea și curtenii lui știau că locul lor de baștină era în altă parte și că slugerul nu putea privi cu ochi buni așezarea lor în țară și, cu atît mai mult, silniciile lor. \*

Întîlnirile dintre Tudor și Iancu, petrecute în conacul de la Fălcoi și pe malul Motrului, în căsuța de birne a vătăfiei, erau cunoscute de Caragea, prin iscoadele sale. Această prietenie și înțelegere numai a bine nu putea fi pentru el.

Oarecare liniște și ușurare îi aducea faptul prietășugului lui Tudor cu căpitanii Eteriei grecești, care osteneau să-l atragă de partea lor, ceea ce părea că le reușește.



Buna credință a lui Tudor era înșelată. I se făgăduia că lupta pentru eliberarea Greciei de sub jugul turcesc se va da acolo, pe pământul lor, în țările românești nefăcându-se decât strângerea și înjghebarea oștirilor și armelor. Tudor își apropiase această idee, consimțind să stea alături de Eterie, spre a o ajuta la eliberarea de sub crotopirea turcească...

Dintr-un început, însă, și pînă în ceasul prîstăvirii lui din viață, inima și gîndurile lui au tremurat numai pentru cîră-țirea de străini a pămîntului românesc...

Cunoscînd în adînc cugetul lui Tudor, Caragea nu-l putea socoti decît tot ca vrăjmaș. Pentru el, pămîntul oltenesc rămînea loc de primejdie, ceea ce îl hotăra la măsuri cît mai aspre, care să înfricoșeze pe cutezătorii ridicați împotriva puterii lui și pe toți crîcnitorii care s-ar fi dovedit.

Slobozînd cete de arnăuți cu porunci aspre, socotea că a dat lucrul pe drumul cel bun și că, pe cîrînd, Iancu va fi prins, liniștindu-se forfota și tulburarea.

În această credință și nădejde, rupîndu-se îngrijorării, își ducea mai departe viața de desfrîu și samavolnicie, ostenind pentru sațiul lăcomiei lui de bani.

Chefurile ținute șir ameteau amintirea de groază a ciumpăvirei mumbașîrului domnesc, a călcării de la Fundul Vornicului, a grecilor spînzurați în sălciile Grojdibodului.

Lăutarii, însă, întăreau cu cîntecele lor faptele lui Iancu, purtîndu-le pretutindenea pe unde se adunau pîlcuri de români...

Curînd, peste tot pămîntul țării plutea, înviorător, duhul lui Iancu, împărtășindu-se celor flămînzîți de dreptate.

De la fereastra palatului domnesc, Sultana prindea cîntecul de îmbărbătare și prevestire a vremurilor ce începeau să mijească, și din care își trăgea întremarea sufletului ei zbu-  
ciumat :

„Auzit-ați de-un Jian  
De-un Jian, de-un căpitan...  
Care-a speriat conacele,  
Codrul și olacele...  
Foaie verde siminoc,  
Iancu se trage la Olt...  
Cînd la Olt, Oltul vărsat.  
Podărașu s-a-mbătat

Și-a uitat podu-legat,  
Și și-a luat drumul spre sat...  
Strigă Iancu-n gura mare :  
„Măi bădiță, măi podare,  
Vin cu podu' să trec Oltu',  
Că aici mă calcă focu'  
Și mă prăpădesc cu totu'...”  
Murgul, iute și nărod,  
Trecu Oltul fără pod...  
Sufletu-i cu milele,  
Doamne, ține-i zilele...

Dincolo de apa Oltului, în marginea Drăgăneștilor, Iancu ședea la masa unui han, ascultînd șocotelile crestate pe răboj și ținerea de minte ale logofătului Oană. Voinicii poposeau pe aproape, feriți de ochii oamenilor, așteptînd înapoierea boierului, plecat după tîrguiești. Oană, dîndu-și seama de banii încredințați, întoarse pe dos ultima pungă pe care o mai avea, scuturînd-o, semn că era fără sfaț.

— Atunci sîntem calici în toată regula, logofete !...

— De, știu și eu ce să mai spun !... Prea ții degetele răs-firate și ți se strecoară galbenii printre ele ușor...

Iancu îl privi încruntat.

— Cheltuit-ai vreo para pentru poștele mele ?... Sau am pus eu în chimir un sfaț din cîți i-am dobîndit ?

— Ba, să ferească Dumnezeu, la așa bănuială nu am intrat !... Inima dumitale însă deschide prea larg băierile milosteniei !... Ar trebui să mai cumpănim lucrul și să ținem șocoteala că începe să ruginească frunza codrului și că trebuie să adunăm ceva pentru iernatic...

— Astea sînt griji de prisos, logofete !... A îngălbenit ea frunza codrului, dar mai este mult pînă în iarnă... Mie îmi sîngerează inima nu pentru ce am făcut, dar pentru ce n-am avut timp și putere să împlinesc !

— Vremea este înainte, și cu ajutorul lui Dumnezeu le-om face pe toate !...

— Ai trimis popii Dobre banii pentru amărîșii ăia din Fălcoi ?

— Am trimis... Popa mulțumește și ne blagoslovește... Vai de capul lor cum își trag sufletul ; poterile îi calcă în fiecare zi, scotocindu-le pînă și paiele de sub așternut... Tot

cred că ne-om abate pe la casele noastre, și că o să ne aibă la mână...

— De la Comanca a venit răspunsul ?

— N-a venit !... E dus Pantelimon ; că tot este el fecior de călugăriță și-i place să bîntuie pe la pragurile mănăstirilor... Cred că are să pice pe curînd...

Aruncîndu-și ochii spre hangiu îl văzu dereticînd lavița odăii, potrivind pe ea așternut de velințe și căpătie umplute cu fîn. La hogeac, femeia încingea țastul, pentru pîine proaspătă.

— Au trece vreo față boierească pe aci, de vă gătiți atît, jupîne ? Dacă vrei, mai adă-ne și nouă cîte o ulcică de vin, ca să putem pleca și să nu mai încurcăm locul degeaba...

Hangiul aduse vinul, lămurind tainic :

— Am primit vorbă prin olac, că diseară trece un staroste de taxidari și că vrea să mîie la noi... Așa că facem rost de așternuturi și de-ale mîncării...

După ce trase cu ochiul către Oană, Iancu își dădu cu părerea, prefăcut :

— O fi vreun prăpădit de împlinitor, fără sfaț și plin de ifose !... Sau vreun calemgîiu, plecat pe pricopseală la vreo isprăvnicie de țară...

— De unde, creștine !... Are și pază de arnăuți, și umblă singur în butcă... Cred că duce husmetul, ca să-l verse în haznaua domnească...

Iancu se răsuci pe scaun, dînd peste cap oala cu vin.

— Pentru mine este tot una ; parcă, dacă are bani, o să-i împartă cu mine !...

— Chiar așa, fiecare cu al lui !...

— Uite, să-ți plătesc vinul, ca să pot pleca. Te las sănătos și s-auzim de bine... Vreau să nu mă apuce noaptea pe drum.

— Umblă sănătos... Cred că sînteți negustori și vă duceți spre Caracal...

— Spre Caracal... Au este vreo primejdie pe drum ? Am auzit că sînt tîlhari care ies înaintea oamenilor și-i pradă !...

— Fleacuri... Este unul, boierul Iancu Jianu, dar ăla nu este tîlhar și nu se dă la oameni care ostenesec pentru o bucată de pîine... Are socoteala lui cu asupritorii... Și-apoi, după cîte am aflat de la niște poterași, este și el fugit peste Dunăre, la niște neamuri, ca să scape de juvăț...

— Mai bine, putem să umblăm siguri... Rămîi sănătos...

Iancu sări pe cal, luînd-o la galop, urmat de aproape de Oană. Cînd se depărtă de han, struni zăbala și lăsă calul la pas...

— Oană, ia băieții și du-te cu ei la Comani... Să-mi împiedicați drumul cu curpeni groși, după primul colț dinspre Olt... Pe urmă trageți-vă în pădure și păziți capetele drumului, ca să nu dea vreun amărît de rumân peste plasă și să rupă picioarele vitelor... Să te mai plîngi că n-are Dumnezeu grijă să ne întoarcă milosteniile !...

— Vorbă nesocotită !...

— Să grăbiți, căci luminăția sa nu se încumetă să înnop-teze pe drum și trebuie să pice în curînd... Slavă Domnului că mă țin fugit peste Dunăre, altfel n-aveau curajul să plimbe banii visteriei...

— Rînduială de sus !...

Despărțindu-se, Iancu o porni din nou în galop, către podul umblător al Oltului, unde găsi un podar năclăind scribe-tul cu seu de oaie.

— Sărutăm mîna, boierule Iancu !... Care vă este porunca ?

— Are să vină o butcă s-o treci apa, spre Drăgănești... Poate că are și arnăuți care s-o însoțească.. Să nu-i slobozi decît pe rînd și cu zăbavă... Și să nu te muște șarpele să scapi vreo vorbă că aș fi pe aproape, că-ți scurtez zilele...

— Vai de mine !... Doar din mila dumitale îmi țin viața, nu din bicele și sudălmile ciocoiești !...

Grăbit, Iancu întoarse calul, pornind către cotul unde avea să taie drumul de-a curmezișul, în pripoane de curpeni și pari înfipți în pămînt. Cetașii, călări pe deșelatele, ajunseseră la locul hotărît, așternîndu-se trebii... Soarele se lăsase deoparte a cerului, scăpătînd după coama pădurii, mărit și plin de vîlvătaie... De din susul drumului, dinspre Drăgănești, străjuiau doi voinici, care să facă față necazului, dacă s-ar fi iscat din întîmplare...

— Grăbiți, băieți, că acum se lasă negura și ne pică finul cu plocon...

Gardul de împletitură groasă, tras pe trei rînduri și prop-ut în trunchi groși de copaci, înfunda drumul de nu-l mai

putea trece decât în zbor... Iancu o porni spre drumul dinspre care își aștepta oaspetele, ascultînd atent zgomotul care se prefira prin văzduh și printre crengile copacilor... Curînd, deslușind uruit de roți, se înapoie la cetași, poruncindu-le să intre în pădure, de-o parte și de alta a drumului, înapoia pripoanelor... Cu ei se strecură și el printre copaci, așteptînd liniștit apropierea butcii.

Chiuind ca spre a-și alunga urîtul, surugiii goneau pe drumul cu hîrtoape, năzuind să ajungă, înainte de înnoptat, la Drăgănești... Înapoia lor, patru arnăuți mustăcioși, cu șușanele și pistoale, țineau pasul butcii, bucuroși de apropierea olacului și odihnei.

Cînd fu să dea după cotul drumului, înaintașii butcii poticniră, dînd surugiul peste cap. Arnăuții, presimțind primejdia, scoaseră pistoalele din brîu, slobozindu-le înaintea lor, în întunericul în care bănuiau că s-ar afla vrăjmașii... După care, ascuțindu-și privirile, căutară să vadă ce se mai petrece și ce mai este de făcut. Dinapoia lor, glasul lui Iancu răsună puternic, umplînd drumul de spaimă :

— Ho, bă voinicilor, că doar nu sînteți la nuntă să sloboziți pistoalele a bucurie !... Ia dați-vă jos de pe cai, să vă vedem mai bine fața... Și coboriți din butcă mireasa aia, care o fi leșinat de spaimă !... Arnăuții, dînd să-și scoată șușanele dintre spete, se pomemiră trîntiți de pe cai de voinicii lui Iancu, care le săriseră în spinări.

— Păi așa ne-a fost vorba, oaspeți fără credință ?... Veniți și ne călcați locurile și, în loc să ne omemim cum se cuvine, dați cu pistoalele și umblați la șușanele ?... Asta vă este cinstea și înțelegerea ? Legați-i țapăn, băieți, și om vedea ce facem cu ei !... Oană, dă coconul jos din butcă, bimișor să nu-l fărîmi, și ia-i pungile cu gălbiori... Mă, voi, surugiilor, căutați-vă de cai și de șleauri, că n-are nimeni nimic cu voi... Spre ziuă, după ce ați hodini și voi și caii, să vă înapoiați la Caracal... Dinspre partea mîncării și a băuturii, o să vă îndes-tulăm noi, ca să vă treacă fărîmătura oaselor... Dar să-mi spuneți cîstit, mai sînt arnăuți netrecuți podul, care să vă ajungă din urmă ?...

Unul dintre surugii, flăcău dezghețat și chipeș, se grăbi să răspundă :

- Mai sînt patru, dar s-a stricat podul și nu poate să-l dreagă pînă la ziuă, cînd s-o lumina... Așa că au să înnopteze dincolo, la vreo casă de rumînă...
- Meșteșugul lui Tudorache, podarul, cugetă Iancu. Este băiat de nădejde și merită să-i reped un pumn de galbeni, de cîinste...
- Ce facem cu păcătosul ăsta de taxidar?... Că i s-au încheștat dinții și-i tremură trupul de-o să dea în gălbînare...
- Ar trebui vîrît în Olt, ca să-și vină în fire...
- Cîte parale are?
- Multe!... Sînt pungi întregi, de mă mir cum le-a ținut osiile butcii!...
- Atunci purtați-vă cu el cu omenie și mulțumiți-i de osteneala că i-a adus pînă aci!... Încărcați banii pe cai și dați omului hîrtie la mînă, ca să se poată descurca cu visteria!... Scrie tu, Apostole, un zapis ca să nu stea de rușine în fața lui vodă și să nu-și poată da socoteala de rostul banilor...
- De unde să știu eu carte?...
- Nu știi?... Atunci crestează-i și tu un semn, după care să înțeleagă cum a fost tărășenia...
- Apostol trase cuțitul din brîu și, cît te-ai șterge la ochi, îi scurtă taxidarului vîrful nasului, cît un lat de unghie.
- Ho, mă, nu te mai chirăi atît, că sperii dihăniile din pădure!... Să știi și tu că ai avut cîinstea să dai ochii cu voinicii boierului Iancu Jianu!...
- Auzind în mîna cui încăpuse, taxidarul dădu ochii peste cap și leșină... Cînd se trezi, era tot în butcă, oblojit la nas; arnăuții, fără arme și fără cai, așteptau, tremurînd de spaimă, revărsatul zorilor, ca să poată înhăma căluții de poștă și să treacă Oltul, înapoi spre casă. Trași mai deoparte, pe lîngă foc, cei trei surugii fumau din lulele de pămînt, povestind, liniștiți și sătui, minuni de-ale boierului Iancu...
- Și or fi fost mulți bani, fraților?...
- Peste o sută de pungi, numai aur!... Cîștiul de dajdie, pentru care au înnădușit creștinii!... S-au dus pe copcă bunătate de huzineturi domnești!...
- Încaltea știu că au să se întoarcă în milostenii și ajutoări!
- Că doar pentru el n-are să-i țină!...

La ziuă, cu înaintașii juliți la chișite și schiopătînd, butea se înapoia la pas, către podul Oltului... Surugiul cel tînăr cînta, înfundat, cu coderia lulelei strînsă între dinți :

*Foaie verde ca lipanu,  
A ieșit Iancu Jianu  
Și a-nfricoșat Divanu...*

Cînd podul se urni din loc, trăgînd voinicește la prăjină, Tudorache, cu suflet îmbucurat și slobod, porni să cînte și el, pentru codru, pentru apele care se scurgeau învoluburate și repezi, pentru omenirea care prindea inimă și se însenina :

*Trage podul, mă mai drept,  
Că-ți trîntesc un glonț în piept,  
Trage podul mai la vale,  
Că-ți trîntesc un glonț în șale...  
Că mi-e murgul cam nebul,  
Trecc Oltul ca pe drum...*

La hanul din marginea Drăgăneștilor, Iancu, împreună cu întreaga ceată de voinici, ospăta din bucatele pregătite pentru oamenii stăpînirii. Hangiul îi slujea bucuros, deschizînd larg ușile celarului și ale beciului cu buți de vin, știind că totul avea să fie plătit pînă la ban... Din cînd în cînd, înviuindu-se de uluială și prostie, se mai ruga de iertăciune :

— Zău, boierule Iancu, să mă ierți că nu te-am cunoscut ! De unde să-mi dea mie prin gînd că puteai fi dumneata, cînd erai cu barbă și antireu de negustor, cîtă vreme te știam îmbrăcat ca prin partea locului și ras...

— Nu face nimic... Vezi de îngrijește să nu-mi rămînă voinicii flămînzi !... Mîncăți și beți cu nădejde, copii, că trebuie s-o luăm peste Jii, și avem drum de mers !... Parcă văd c-o să pice poterașii și n-aș vrea să rămînă pentru sațiul sărdarului nici o fărîmă de brînză !...

Cînd terminară de ospătat, strînsură bine chingile sub burțile cailor, pregătindu-se de plecare.

— Băieți, ne ridicăm în susul Oltului, pe urmă trecem către Jii... Pe drumul ăla bat acuma puterile și n-aș vrea să ne punem în pricină cu ele !... Viriți-vă praful de pușcă și iasca în căciuli, să nu ia reveneală !... C-o să trecem Oltul înot... Aveți grijă de vă țineți de cozile cailor, nu de gîturi.



că vă dați la fund și vă înecați cu cai cu tot. Când ajungem în malul Jiului, am să reped pe unul dintre voi la Craiova, ca să ducă banului Dumitrache carte din partea mea ; că parcă simt că-și scurtează zilele ascultînd minciunile și bîrfeala ciocoilor împotriva-mi !... Duță, tu să-ți faci vînt la București, să duci jupîniței Sultana, la curtea domnească, vești și carte despre umblările mele. Slujba este grea și de primejdie ; știu însă că nu-ți stă mintea să te ridice agia în furci, și că o să potrivești lucrurile ca să scapi teafăr !... Aștilalți rămîneși să mă așteptați pînă m-oi întoarce de unde îmi am socoteala... După care, vom face ce ne-o mai lumina Dumnezeu !...

Ajungînd la un cot al Oltului, unde malul cobora teșit, iar apa se scurgea mai domol, Iancu împinse calul, luînd în coastă undele. Murgul sforăia pe nările deschise larg, spărgînd cu pieptul masa apei, icnind să iasă la mal... Iancu îl liniștea cu vorba, bătîndu-l cu palma pe greabăn... Cînd simți din nou piatră sub copite, o întinse spre prundul malului, scuturîndu-se puternic... Necheză apoi prelung, ciulind din urechi și întorcînd gîtul, neliniștit, să-și vadă tovarășii.

De pe celălalt mal, cetașii așteptau descălecați semnul ca să intre și ei în apă. Iancu vîrî degetele în gură, pornind un fluierat scurt. Cetașii, avînd Țoalele făcute legături și așezate pe cap, traseră caii de dîrlogi, scoborînd în apă. Ceauș Duță și logofătul Oană îi sprijinea cu sîatul

— Să nu vă pună sfîntul să vă atîrnați de gîtul cailor, că ieșiți la mal taman la trei zile, umflați... Și vă prijește sardarul Iamandy la Fundul Vornicului, și vă dă de mîncare cîinilor...

Caii intraseră cu toți în apă ; pe mal, Duță plesnea din biciul cu sfîrc, îndemnîndu-i să nu îngenaze mersul. Prinși de cozi, voinicii pluteau liniștit, cumpănind sarcinile de pe cap, ca să nu se rostogolească în apă... Cînd ajunseră cu toții la mal, Duță chiui, cît să îndestuleze de viață tot șleaul Oltului, trecînd de-a călare apa.

— Încaltea știu că m-ai învățat lucru bun, boierule Iancu !... De acum n-am să mai stau la mîna podarului, cînd am de trecut apa !...

După ce-și potriviră din nou lucrurile, porniră, mințind drumul către Zănoaga, satul medelnicerului Ștefan Jianu. Tîrziu, noaptea, ocolind Craiova pe margini, ajunseră la malul Jiului, poposind sub o poală de deal a Bucovățului.

Poterile, orbecăind drumurile, nu le putuseră da de urmă. Scotocind satele și necăjind lumea, rămăseseră prin partea Drăgăneștilor, nedezlipiți de nădejdea că vor putea îmbucura pe piroșlab și domnia, prinzându-i...

Înădăucii, după ce dădură caii la iarbă și se hrăniră cu merinde din desagi, adormiră butuc, fără pic de grijă.

Când se lumineă de ziuă, Iancu strică somnul lui Duță, trezindu-l.

— Mă Duță, eu mă reped pînă la Craiova, să mă înfățișez banului Dumitrache, ca să-mi dau socoteala faptelor, după care mă înapoiez... Că ce face omul singur este bun făcut !... De ce să umblu cu cărți și cu prepuși !... Îl știu om de cinste și nu cred să-și murdărească obrazul și bătrînețele, dîndu-mă pe mîna amăuților... Voi să mă așteptați pe loc...

— De, cum socotești mai bine... Dar parcă prea dai mare crezămînt omeniei banului Dumitrache !... S-ar putea să nu prețuiască dragostea în care te înfățișezi și să dea poruncă amăuților să te pună în obezi !

Repezind mîna spre pistoale, Iancu încredință hotărît :

— Dacă își strică omenia, apoi am și eu cu ce să i-o întorc !... Dar de înapoiatul meu să nu duceți nici o grijă ; că n-am să zăbovesc mai mult decît va trebui și cît voi crede eu !... Uite, ține cărțile astea două ; să pornești cu ele la București și să le dai cui se cuvine. Sînt pentru văru-meu Gligorașcu și pentru jupînița Sultana, fata Gălăseascăi de la Cotofeni... Ca să-ți fie mai lesne, le dai pe amîndouă lui văru-meu, și le-o descurca el... Îl cauți pe Podul Calicilor, la casa Fărcașeanului... Să nu zăbovești prea mult, și pe cît poți să ocolești hanurile și cîrciumile... Să iei de la Oana bani de cheltuială... Cînd te întorci, să ne cauți tot prin părțile astea. O să-ți lăsăm noi semne sau om, care să te îndrepte încotro om fi... Acum rămîneți sănătoși și s-auzim de bine !...

— Să vii sănătos, boierule Iancu !...

## COLINDĂRI PENTRU LINIȘTEA SUFLETULUI

Drumul de la Bucovăț la Craiova nu era mai lung ca o fugă de cal. Cînd zorii zilei începură a se limpezi, Iancu intră în oraș. Printre pîlcuri de case așezate fără socoteală, se presărau des ziduri înnegrite de fum, semn al călcării Ostrovenilor, și casele rămase pustii ale oamenilor pieriți de ciumă.

Orașul Băniei oltene, răsfirat pe șesul Jiului, înfruntînd toate relele timpului, rămăsese chirnăv din temelie. Turlele bisericilor scăpate tefere răsăreau deasupra acoperișurilor de case. Oamenii, ieșiți din case fără împrejmuire, se strecurau pe la treburile lor, păstrînd în priviri spaima zilelor trăite. Nu trecuse mult de cînd cei din cetatea Ostrovului, lăcomind după zaherele, năvăliseră pe pămîntul oltenesc, ajungînd pînă la mănăstirea Strehaiei, cu gîndul să cuprindă Craiova, ca s-o prade și apoi s-o dea focului.. Boierii și negustorii, la îndemnul stăpînirii, o răzniseră peste Olt și Jii, pe drumurile dinspre munte, lăsîndu-și casele pe seama calicimii.

Și iarăși, de cînd haianul turcesc, trimis pentru apărarea orașului își trăsese oștile peste Dunăre, după ce un an de zile încheiat necăjise orășenii cu zaherea și cvartir, pentru sațiul și adăpostul cailor și oamenilor.

Buimăciți de atîtea pacoști, bieții oameni stau tot cu frica în sîn, gata să-și încarce marfa sau calabalîcul și s-o taie pe drumul pribegiei.

Intrat pe podul negustorilor, Iancu lăsă calul la pas, privind spre prăvăliile care-și deschideau cîte un ochi de oblon, cu teama jecmănelii ce le putea cășuna de peste tot locul.. Caldărimul, așternut cu podine de lemn, suna izbit de copite,

înviind firea uliții, care părea că dormitează. În fața prăvăliilor, isnafii îmbrăcați în anterie și islice își dădeau binețe, bătînd temenele turcești, dichisind pentru rînduielile negoșului sau numărînd mătanii de hăgiu.

Trăgînd cu coada ochiului spre ei, îi recunosc pe toți, din timpul călătoriei petrecute la curtea Băniei și de mai tîrziu, cînd îi cerceta pentru tîrguieli : jupîn Hagi Crăciun, Crîstea, Hagi Zamfir Gheorghe, Dumitrache Chiurciubașa, Tudoran Mihai, Ion Albulescu, Hristea Belivacă, Proicea, Sava Ioanovici... Negustori de anterie, jocari, abagii, cavafi, astaragii și bacali...

Printre ei avea și prieteni oameni de credință, cărora le vindea rodul vici, seu, lînă și piei de oaie ; și care îi îndestulau casa cu toate cele de lipsă, ținînd socotelile deverului pe creștături de răboj sau însemnări la catastif.

De la Tudoran Mihai și Hagi Crăciun Crîstea își tîrguia țevi de pistoale englezești, praf și plumb pentru puști, mărfuri aduse cu caznă de la Hagi Constantin Pop din Sibiu. Și tot ei îi aduceau, la trebuință, sfeșnice pentru biserici, cafea, piper și stofe mai alese... Oameni cinstiți care-și rînduiau viața după pravilele sfinte, bucuroși să ostenească pentru ridicarea locașurilor de închinăciune, la care cuvîntul și obrazul prețuiesc mai mult decît toate bunurile pămîntești...

Cu Tudoran avea prieteșug temeinic, înlesnindu-i în taină, să-și aibă la timp săculeții de pulbere, în ciuda anaforalelor domnești care opreau să vîndă „ieșitului din ascultare“ asemenea mărfuri... Oamenii lui Iancu veneau aci în chip dosnic, tîrguind toate cîte le erau de lipsă, fără ca beșlii și neferii agiei să prindă de veste.

Tudoran, ca orice om pătimit și cu judecată, înțelegea că în faptele lui Iancu se amestecă numai gînduri de bine ; și îl sprijinea cu credință și suflet bucuros, ca pentru un lucru de ispravă. Și-apoi, Iancu nu era omul pentru care să se încapă tocmai sau cîrcotă la plată !

Curînd, lume de toată mîna începu să colinde podul, tîrguind pentru nevoile casei, sau căscînd gura pentru pierdere de vreme ; țărani în ipîngele roșii sau albe, simple sau cu găitane, după partea de loc dincotro erau ; tîrgoveți în antiree sau misăzi ; popi și călugări păroși, încălțați cu cizme de iuș sau postali de blanc ; țigani robi, jigodiți și murdari, trimiși după tîrguieli, dieci și slujbași de tot felul, cu călimări îndes-

tulate cu zeamă de bozi înfipite în brîu, călcînd cu ifos și cu nasul în vînt...

Iancu, socotind că ar putea fi recunoscut de careva, își lăsa căciula pe ochi, strîngînd călcîiele în coastele calului...

Cînd ieși de pe podul isnafilor, o cîrmi la stînga, către dealul pe care erau așezate casele Băniei. Ajuns în poartă, fără să bage de seamă pe baș-beșleagă care molfăia coderia unui ciubuc, rînduind cui i se cuvine să intre în canțileriiile Băniei, se duse trap pînă în fundul curții, unde era grajdul, legîndu-și calul de iesle și aruncîndu-i dinainte o sarcină bună de fin.

Arnăuții și baș-beșleagă, socotind că trebuie să fie vreun om de olac de-al stăpînirii, îl lăsară slobod, nepunîndu-i tagă.

După ce-și scutură praful veșmintelor, urcînd pe scara din dos, trecu pe lingă cămările ticsite de hîrtoage și prin care abia își trăgeau sufletul diecii, croindu-și drum de-a dreptul spre iatacul Banului. Arnăutul care sta de pază, dînd să-l oprească, se simți împins puternic și rezemat de zid. Dădu să sloboadă pistolul după cutezător : oaspetele era însă intrat în iatacul Banului, iar ușa i se închisese în nas. Neavînd ce face, se mulțumi să scrișnească din dinți, așteptînd să se răfuiască cu el la ieșire.

Așezat turcește pe sofaua căptușită cu șahmarand, bătrînul Ban își sorbea tîhnit cafeaua ; ca totdeauna se sculase de dimineață, și privea peste fereastra deschisă, pogodindu-se cu gîndurile și cugetul său, îndreptate spre judecățile ce avea să facă și treburile de obște ale băniei, ce era îndatorat să împlinească.

Rupt din meditațiunile sale, Banul Dumitrache își întoarse capul liniștit, privind spre omul care trîntise ușa. Dînd cu ochii de Iancu, se însenină mai mult, întîmpinîndu-l cu zîmbet mulțumit.

— Bine ai venit, Iancule !... Așteptam ceasul ăsta, în care să-mi calci pragul, și mă bucur că n-am rămas de rușine nădăjduind într-însul !... Stai jos... Știu că drumurile nu ți-au fost a hodină și c-ai să zăbovești cîtva, povestindu-mi toate cîte le vreau, cîstit și descurcat știute !...

— Sărut dreapta, cîstite Ban Dumitrache ! Mă bucur că n-ai pierdut credința în dragostea mea și că mă primești așa cum se cere unui părinte sufletesc, după cum întotdeauna te-am socotit. Lasă-mă să stau în picioare, ca în fața scaunului de judecată, și dacă după duhovniceasca mea mărturisire n-ai să-mi bagi nici o vină, atunci am să hodinesc și eu cît ai scăpăra în

cremene... Ca să mă îmbucur că am tras la casă de creștin și să pomenesc de omenia cu care am fost întâmpinat...

— Spune-mi, Iancule, fără înconjur, tot ce-ai legat în năframa faptelor tale !... Vreau să te ascult, ca să-mi pot lua piatra veștilor de groază, pe care oamenii mei mi-au așezat-o pe suflet... Căpitanii de poteră, zapcii și sărdarii mi-au trimis plângeri că ai jefuit puținul bun al săracului, că ai omorât femei și copii, că ai dat foc pătulelor cu bucate, că îți duci viața în blestemății, pe la hanuri și gazde plătite cu belșug de aur... Și că ți-ai agomisit averi și le-ai îngropat prin locuri numai de tine știute, pentru pricopseala ta !...

Iancu ascultă senin, neocolind privirile Banului, fără să se mire de cele auzite...

— Cinstite Ban Dumitrache, căpitanii de poteră, zapcii și sărdarii mi-au adus pîre mincinoase, ca să-ți amărască sufletul și să te silească să slobozi împotriva-mi blestemul și urgia... Am dat foc curții sărdarului Tamandy și i-am lăsat sipetele troacă ; am spînzurat patru spurcăciuni de greci la Grojdibod și le-am golit lada de galbeni ; am întâmpinat mumbașîrul domnesc și i-am luat huzmetul adunat din pămîntul Romanatului, prețuit la o sută de pungi de aur... Și am necinstit obrazul unui taxaldu, creștîndu-i urechea, pentru rușinea pe care năzuia să mi-o facă în fața oamenilor din Fălcoi. Asta am făcut și asta recunosc, boierule !...

N-am jefuit banul săracului, n-am dat foc bucatelor din pătule și n-am ucis femei și copii !... Dumnezeu îmi este martor, și ca în fața lui mă mărturisesc !...

N-am dus viață de blestemății și n-am îngropat nimic pentru folosul meu sau alor mei... Tot ce-am luat din sipetele ciocieiști și huzmet, le-am întors, acolo unde am găsit nevoia, bieților oameni, care nu mai aveau încotro căuta milă și crezare, și cădeau pe lat de boală și foame !... Și copiii i-am înțolit și femeile le-am dat să vadă alb în căpisterele în care de mult nu mai dospiseră aluat de pîine...

Cît privește traiul meu și al oamenilor mei, n-avem de ce ne plînge, boierule !... Fiindcă nu pentru belșug și îmbuibare ne-am lăsat satul și amărîtele noastre de case !... Dar dacă este vorba să ne scoată ponos și bănuială, trebuie să fim crezuți că nu puține au fost zilele cînd am răbdat de foame, ducînd dorul ciorbei de urzici cu tirighie și a codrului de mămăligă... Iar hodina

noptii, prin desişuri de cecru, învălmăşiţi cu fiarele, pe aşternuturi de cioturi şi de bulgări de pământ, bătuţi de vânturi şi ploii, nu pe la hanuri şi gazde !... Au minţit cu toţii, cinstite Ban Dumitrache !... Pentru noi, ciopor sărac de rumâni, a rămas să ne mîie pasul tot vechiul cîntec al nevoilor neamului, cu care de la început am pornit... Iar în drumul pe care-l călcăm, opinca noastră caută şi zdrobeşte capetele de năpîrcă, prăsite pe pămîntul ţării. Aşteptam o zi a judecăţii tuturor fărădelegilor, şi ea a venit ! Nu sîntem o mîna de oameni, ci sufletul unui neam întreg care-şi caută dreptatea şi mîntuirea !... Nu smintim nimic din ce este aşezat după cuviinţă, ci sîngerăm pentru o rînduială care să nu hăcuiască şi să frîngă sufletul celor nevoiaşi !...

Asta îmi este mărturia faptelor, de care nu mă tem şi nu mă ruşinez !... Şi am venit nesilit, scoţînd cap din negura codrului, spre a alunga bănuiala care să-mi ruşineze cinstea faţă de Măria-Ta...

Banul Dumitrache ascultă spovedania, nemişcat, cu ochii pironiţi pe chipul de arhanghel al lui Iancu... Boier pămîntean, legat puternic de nevoile celor mulţi şi apăsăţi, hrănea în el nădejdea unor îndreptări înspre bine... Bătrîneţea însă îl ajunsesese, fără să poată împlini cît de puţin din acest vis... Ca mulţi alţi boieri asemenea, se măcina în suflet văzînd starea de jale a ţării, cu domni de neam străin, cu slujbaşi care ţineau hangul stăpînilor, cu un popor prididit tot mai mult de belele şi ne-cazuri... Şi nu putea să nu se bucure, văzînd că unul de-al lor a apucat, cu jertfa vieţii, pe drumul îndreptărilor şi mîntuirii de rău...

Îi fusese rînduit să împlinească această nevoie şetrarului Iancu Jianu din Fălcoiul Romanatului... Pentru el era dezlegat de osîndă şi aşezat cu cinste în sufluteasca lui dragoste.

Cînd mărturisirea lui Iancu fu sfîrşită, Banul îşi trase batică de mătase, ştergîndu-şi colţul înlăcrimat al genelor.

— Iancule, vino să te îmbrăţişez !... Eşti un fiu nepreţuit al neamului şi prin jertfa ta poate să ne încropim o stare mai bună ţării. Mi-ai liniştit sufletul, iar în ceasul ăsta de bătrîneţe, mi-a fost rînduit să mai nădăjduiesc a bine...

Iancu sărută mîna Banului, retrăgîndu-se plin de respect la locul lui.

— Stai şi hodineşte puţin...

— Mulțumesc de cînte : știu însă că este timpul cînd boierii trebuie să se adune în divan, și parcă văd că trebuie să pice....

— Te-a recunoscut careva dintre oamenii mei ?

— Nici unul...

— Atunci, cu atît mai bine ; du-te și caută de te păstrează pe drumul apucat...

După ce bătu temenelele de cuvenit respect, Iancu deschise ușa și ieși. Dînd cu ochii de arnăut, îl amorți cu un zîmbet prietenesc și cu cîțiva galbeni aruncați în palmă.

Grăbi apoi la grajd, unde dezlegă calul, pornind-o spre poartă. Aci, lumea venită după judecăți și pricini se înghețuia așteptînd să i se sloboadă drumul spre divan și canțile-riile Băniei. Conținînd taifasul și ferind într-o parte, oamenii se uitară la el, minunați de frumusețea murgului și de curajul călărețului ; cînd calul icni pe sub poartă, așternîndu-se drumului, neted și descurcat, din mijlocul mulțimii se auzi glasul unui om de prin partea Cioroiului

— Fraților, ăsta a fost boierul Iancu Jianu ! Spăimîntați de așa veste, arnăuții traseră pistoalele de la brîu, slobozindu-le în neșire spre norul de praf scornit de copitele calului, care părea că zboară... Femeile începură să chiraie, răznind-o prin curțile vecinilor, tîrînd după ele copiii care plîngeau înfricați... Baș-beșleagă scăpă ciubucul din gură, dezmeticindu-se după un grajd, unde apucase să se adăpostească. Cînd își veni bine în fire și socoti că Jianu ajunsese departe, trase hangerul de la brîu, răcnind ca un viteaz :

— Puneți mîna pe el, păcătoșilor, ce stați inlemniți !... Dați cu pistoalele și ucideți-l !...

La care unul dintre oameni cuteză să răspundă, a bătaie de joc :

— Lasă-l, nu-l mai omorî, boierule, că-ți pică el altă dată la mîină... Și dacă n-ai mai da dosul pe după grajd, îl dai gata sigur...

Auzind pocnete de pistoale și gălăgie, Banul Dumitrache, îngrijat, rezezi un calemgîu ca să afle ce s-a întîmplat... Cînd acesta se înapoie cu răspunsul, era galben ca ceara și tremura tot.

— Măria-Ta, spun cu toții că ar fi fost tîlharul Iancu Jianul, și că au slobozit pistoalele ca să-l omoare, dar că n-au avut noroc...



Mulțumit că nu i se întâmplase nimic rău, Banul își netezi barba, poruncind să spună oamenilor că li s-a năzărit de spaimă și că n-avea ce căuta Jianu la curtea Băniei...

Prin toată Craiova, pînă noaptea târziu, ciopore de oameni povesteau minuni despre Iancu Jianu, pe care-l vedeau aidoma cîntecelor purtate pe buzele tuturor...



Cînd pică înapoi în tabără, cetașii tocmai potriveau în frigări, carnea unui berbec cumpărat din Bucovăț. Simțindu-i mirosul, Iancu chiui puternic, strigîndu-le voios :

— Opriți, bă, și pentru drumeți cîte un duminat de poftă, că se stirpesc de mirosul frigării !...

Auzindu-i glasul săriră cu toții în sus, bucuroși de a-l vedea înapoiat printre ei.

— Să trăiești, boier Iancule !... Este, slavă Domnului, și pentru noi și pentru drumeți !... Bine că vă mai văzurăm teafăr !...

— Dar ce, au duceți grijă că n-am să mai viu ?...

— Nu chiar așa !... Dar, vezi bine că poteriile s-au îndesit și parcă tot pe urmele noastre se țin... Ca să te mai însumeți să intri pe poarta Băniei, nesilit de careva, asta este ca și cum te-ai lăsa înghițit de lup !...

— Să nu vă mirați și să nu vă temeți, băieți !... Toate sînt după rînduită, nu după vrerea omului !... Ehe, vor fi vrînd ei poterașii să mă aibă prins, dar dacă nu le-a cîntat lor cucul a noroc din asta, geaba se mai frămîntă pe drumuri, fără socoteală !... Am intrat în iatacul Banului Dumitrache, ca la mine acasă... Cînd ieșisem însă pe poartă, parcă am auzit niște focuri de pistol pe urma mea... Cred însă că erau slobozite pentru vreun zaiafet boieresc, nu pentru pielea mea !... Sau adormiseră arnăuții în poartă și au avut vreun vis de spaimă ! Acum așezați ce aveți de mîncare și lăsați-mă să-mi potolesc foamea și să hodinesc puțin... Căci spre scăpătat o pornesc din nou la drum, pentru vreo patru zile... A plecat Duță ?...

— Plecat...

— Cum îți merg treburile, logofete Oană ?

— Iaca bine !... Nu mă prea împac cu logofeții ăștia, care cer simbrii mari, iar la treabă se proptesc în coadă...

Bine dispus, Iancu se porni să rîdă de la inimă, auzind gluma lui Oană.

— Bată-te norocul, Oană !... Te-ai deschis la glume ca răsadul de varză după ploaie... Se vede că-ți priește viața de-a călare !...

— Îmi priește !... Știu, încoalta, că n-o să iaie nimeni furcile cerului, ca să-l prăbușească peste mine !... Acasă, în bordei, eram tot cu inima în mînă și cu sufletul pierit...

— Așa este, mă, ai dreptate !... Iaca, ne facem acum o glumă dintr-un necaz al vieții !... Cum îți place apa Jiului, Apostole ?...

— Frumoasă !... Lucește ca argintul și-i domoală ca un cîtec de troacă !... Oamenii o trec mai mult prin vad și nu se tem să nu dea în volbură, sau să le înece bordeiele !... Și se risipește parcă înapoi pe albie, ca s-o bată soarele !...

— Ai dreptate ; Oltul este mai adunat, mai adînc și mai repede... Mă, da un gît de băutură, au de vin, au de apă, nu aveți pe la voi ?...

— Este și de-aia !... Adu bota, Duduveică !... Niște vin din plaiul Craiovei, pe care l-am găsit la un hoț de cîrciumar din Bucovăț !...

— Lasă-l că este om al lui Dumnezeu, dacă v-a prizonit cu leacuri pentru zăduf !... Vedeți de cal să aibă potcoave bune la copitele dinainte, că am drumul mai mult în coastă, și i-o trebui să se cațere...

— Le potrivim noi...

După ce mîncă bine, Iancu se trase deoparte, învîlindu-se cu un țol, spre a se odihni. Cetașii se lungiră și ei pe la locuri mai îmbrăcate cu iarbă, dîndu-se odihnei, curățind șusanele și pistoalele sau dregîndu-și găurile opincilor.

Iancu era mulțumit și împăcat ; ducea cu el sarcini grele de galbeni, cu care putea să lege cîte o rană de român pătimit ; pe Ban îl liniștise, lămurindu-i adevărul asupra faptelor lui ; iar Duță gonia în drum spre București, de unde avea să-i aducă vești de la Sultana și Gligorașcu...

Dosoftei îi trimisese răspuns prin Pantelimon, arătîndu-i cît se simte de înviorat poporul țărănesc, pomenindu-i numele și isprăvile... Daniile lui, răspîndite peste tot locul, adusesese bucuria caselor sărace, căzînd ca din mila lui Dumnezeu... Sfirșind scrisoarea, Dosoftei își arăta mîngîierea pe care i-o da gîndul că binecuvîntarea lui fusese de spor... Și-l ruga

să se abată, atunci cînd i-o veni bine, pe la pragul stăreției lui.

În aceste gînduri odihnitoare, Iancu adormi,.. Cînd soarele începu să dea în scăpătat, Oană veni la el, clătîindu-l bineșor.

— Să nu-ți fie cu supărare, dar spuneai că ai socoteală pe la vremea asfințitului.

Trezit, Iancu sări drept în picioare, frecîndu-se cu mîna la ochi.

— Ai dreptate, Oană... Bine ai făcut că m-ai trezit ! Apucaseam a somn greu și-mi uitasem de treburi... Ați potrivit potcoavele calului ?

— Pe de-a rîndul...

— Puneți șaua pe el și aduceți-l aici... Să fiți cu băgare de seamă, să nu mă dați de rușine... Nu se știe dacă agia n-o fi repezit o poteră după mine ; dacă au apucat să tragă cu pistoalele, trebuie să mă fi cunoscut careva.. Ar fi bine să vă mutați mai înăuntru pădurii și să nu lăsați în malul Jiului decît un om, doi, de strajă...

— Așa o să facem...

— Eu mă reped să dau ochii cu un frate de cruce, care m-o fi tot așteptînd și crede că l-am uitat...

★

Drumul lui Iancu ducea pe Jii în sus, pînă aproape sub poala muntelui. De acolo, trecînd peste hotarul Gorjului, o ținea de-a dreptul spre Motru, la Cloșanii din Mehedinți.

Fără să fi fost frămîntat de vreo îndoială asupra folosului ostinelilor lui, ținea, după primele lui fapte, să afle din gura lui Tudor cum vedea el acest început de drum. Știa că este așteptat, așa după cum așteptat era de toți cei cărora le rămăseseră sufletul necuprins de rugină cotropitorilor... Peste tot locul, boierii pămînteni, mari și mici, adunîndu-se, se arătau bucuroși de mișcarea lui Iancu. Deși modestă ca întîndere, roadele ei se simțeau totuși... De la curtea domnească și pînă la taftul zapciului, toți slujbașii stăpînirii erau în clăcoț... Prin satele Romanatului, taxaldii nu se mai abăteau ca să necăjească lumea, temîndu-se ca dașdea odată strînsă să nu cadă plocon în mîna lui Iancu... Insuflețiți, oamenii își slăbeau ascultarea față de poruncile stăpînirii, înghesuind, atunci

cînd le venea bine, cîte un grec plecat pentru pricopseală prin satele locului... Prin Gorj, cetele de panduri, iar prin Dolj și Romanați, haiducii tăiau drumul trăsurilor de poștă, jefuiau lăzile cu bani ale ciocoilor, puneau foc conacelor grecilor cu caftan cumpărat la mezatul domnesc...

Peste tot cuprinsul țării se simțea o clătinare a vechilor rosturi, primenirea sufletească a poporului... În această schimbare a stărilor de lucruri, faptele lui Iancu aduceau o mare contribuție...

Mergînd cînd pe malul apei, cînd pe drumul de cară, Iancu îndemna să pice cam pe la miezul nopții, la o gazdă a lui, dinspre partea Cărbuneștilor. Socotea că a doua zi, pe la prînzul cel mare, să fie ajuns la Cloșani, ca să-și poată termina treaba și să se întoarcă la ai lui...

Negura nopții se lăsase deasă, ștergînd urma potecii și îngreunînd mersul calului. Norii lăsați jos stau a ploaie, frămîntîndu-se în bubuituri și fulgere scurte, care umpleau de urît pustiu drumului... Vîntul rece al începutului de toamnă clătina frunza codrului, înviind zgomote și șoapte ce înfricau sufletul călătorului întîrziat. Calul, ținînd capul în piept, mergea la pas, pipăind cu copita așternutul potecii, sforăind pe nări, speriat de soșnete și umbre... Iancu sfredelea bezna, descîrcînd în lumina fulgerelor locurile și drumul, încercat de gîndul de a se trage la vreun adăpost, pînă se va îmbuna vremea.

Ploaia începuse că cadă repede și deasă; ramurile copacilor se îndoaiau bătute de furtună, făcînd să vuiască codrul, întinzînd clocot de iad peste tot pămîntul... Trăsnete spin-tecau cerul tot mai des, plesnind văzduhul de smoală, căzînd peste peria vîrfurilor de copaci...

Învelit în ipîngeaua de aba groasă, Iancu își vedea de drum. Ținînd-o numai pe drumul de poștă, voia să ușureze calului greutatea mersului și să-și aibă mai descurcată socoteala locului pe unde era... Printre urletele furtunii asculta, doar de o desprinde vreun lătrat de cîine sau cîntat de cocoși, care să-i vestească apropierea vreunei așezări omenești... Din bezna nopții, fulgerele desprindeau forme de trunchiuri strîmbe sau trăsnete, cioturi cu rădăcini ca balaurii, cruci și cumpeni de fîntîni, care-ți dau fiori reci de moarte.

Ajungînd într-un loc unde pădurea părea că se rărește, calul se opri și, înălțînd capul, necheză prelung... Își dădu

căciula pe ceafă, spre a nu-i face streășină ochilor, privind prin beznă ; nu putu vedea însă nimic și nici nu auzi vreun zgomot altul decât al furtunii. Strânse călcîiele înciudat și o porni mai departe, ținînd dîrlogii scurt, spre a nu poticni în vreunul din hîrtoapele drumului. Pasul calului se simțea cum se înviorază și se îndeamnă... Iancu bănuia că nările lui vor fi adulmecat miros de iesle, așa că își adună din nou sprîncenele, ca să străbată negura și să vadă cam pe unde ar fi putut să fie... Curînd, dintr-o parte a braniștei auzi un nechezat sitevit ; opri din nou calul și după o scurtă gîndire îl cîrmi către locul unde bănuia să fie o casă, sau măcar un om. La cîtiva pași numai, abia ferit de drum, dădu de un zăplaz înalt de mărăcini, care închidea un han cu ferestre oblonite și cu zăvozi puși pe pricină. Dinăuntru lui, nici o luminiță care să străbată printre scîndurile obloanelor, însemnînd, după obicei, că era locuit.

În lungul drumului și prin sate se presărau des hanuri călcate de hoți sau date focului, rămase pustii... Nimeni nu mai căuta adăpost în ele, ferindu-le ca pe locuri blestemate. În jurul lor creșteau bălării înalte, iar oamenii prinși de miezul nopții sau vreme rea se înspăimîntau, năzărind că aud cîntec de cucuvaie și taifas de strigoi... Suflatele oamenilor uciși și jefuiți aci dau ocol zidurilor, neodihnite, ispășind păcate pe care, la rîndu-le, le vor fi avut, jelind ceasul cînesc al săvîrșirii lor din viață... Doar cîte un tîlhar, fără teamă și suflet, își odihnea oasele fărîmate sub astfel de acoperișuri, știindu-se fugărit sau căutat de putere.

Iancu se trase înapoia unui oblon și bătu cu pumnul, spre a trezi pe cei dinăuntru. Zăvozii nu-l slăbeau de loc, sărind în jurul calului și lătrînd furioși ; nu primi însă nici un fel de răspuns. Intrat la bănuială și nevoit de urgia vremii, ocoli fața hanului, ducîndu-se către unde credea că ar fi coșarea, după care avea să vadă ce mai are de făcut. Ciinii ostenind, îngenară lătratul, mulțumindu-se să mîrîie cu botul înfundat în paie.

Iancu descălecă, apucînd dîrlogii pe după mînă ; trase cremenea și iasca din brîu și scăpărînd în amnar aprinse un muc de luminare, luat ca pentru drum de noapte și conăcit pe cine știe unde... Ferind de ploaie și vijelie, lumină locul pînă la ușa coșarei, pe care o împinse în lături. Din pervazul ei văzu două trupuri de bărbați plini de sînge și legați fe-

deleș... Bănuielile lui dobândeau temei. Agăță dârlogii de cioaca ușii și scoase junghiul din teacă, tăind legăturile oamenilor, desrupându-le gurile de călușe. Amândoi erau leșinați și păreau morți. Se întoarse la țuturoiul streășinii și umplînd pumnii cu apă, îi stropi, trezindu-i.

— Ce este cu voi, oameni buni?

Slăbiți din pricina singelui pierdut și înfricoșați, abia putură răspunde :

— Ne-au călcat hoții și ne-au fărîmat oasele cu patul puștilor... Ferește-te că sînt mulți și te omoară !...

Iancu îi sprijini de subsuori, ajutîndu-le să se ridice în capul oaselor. Află că era hangiul și băiatul lui. Tîlharii, oameni de adunătură, arnăuți și țigani fugiți din slujbele lor, turci răzlețiți de oaste și români năvăliți în rele, erau în han, prididiți de băutură și dormind buștean. Duceau cu ei sarcini cu lucruri și pungi cu bani, dobîndite prin jaf... Cei nu aveau neputînd intra cu ei prin desigurii atunci cînd i-ar fi încolțit poturile.

Pricepînd cu ce i-ar fi putut împicioroga și întări curajul, luă din desagii de pe cal boata cu rachiu, dîndu-le pe gît cîte o înghițitură țeapănă.

— Măi oamenilor... Ați auzit voi de Iancu Jianu ?... Eu sînt ăla !

Oamenii, ca împinși de putere dumnezeiască, săriră în sus, legați la curaj și plini de încredere.

— Boierule, Dumnezeu te-a trimis ; ai milă de noi și nu ne lăsa de pagubă și rușine... De-am ști că dărimăm casa pe ei, dar să nu-i lăsăm vii !

— De-asta să n-aveți voi grijă !... Luați furcile din capul ieslei și să mergem... Să stați înapoia mea, la ușă, pînă vă chem eu... Și să dați cu latul furcii, numai la cap, ca să-i ameteți...

Pe orbecăite, cei trei o luară spre han, urcînd scările din dosul lui. Intrară într-o mică sală, unde se deschidea gîrliciul pivniții ; hangiul lăsă oblonul jos, încet, după care o luară înainte. Trecură pe lingă celarul lăsat troacă, oprindu-se în fața unei uși.

— Aci sînt, boierule... Auzi-i cum sforăiesc...

— Treci înapoia mea și să-mi luminezi din pervazuul ușii... Să stați cu furcile gata, ca să nu se strecoare vreunul și să fugă...

Iancu împinse ușa în lături, încet... Tîlharii dormeau care pe unde apucaseră, avînd în jurul lor oale de vin golite și resturi de mîncare... Armele, pistoalele și cuțitele le aveau la brîie; cîteva puști prost ținute stau rezemate de un zid. Erau cu toții paisprezece tîlhari; paisprezece namile cu fețe pămîntii și urîte, îndobitocite de viață trăită în rele...

Adună puștile și le dădu înapoi băiatului; goli apoi brîiele de pistoale și cuțite. Cînd vreunul din ei se trezea și încerca să se ridice, pumnul lui Iancu îi închidea gura, trîntindu-l din nou la odihnă.

Terminînd cu strîngerea armelor, ceru băiatului să-i aducă o funie țepăună, cu care să-i lege.

— Te pricepi, mă, la treabă din asta ?...

— Îi leg, boierule, să nu-i mai dezlege nici cu iarba fiarelor !...

— Haide, începe... Sculați, bă păcătoșilor, că a picat potera peste voi !... Ridică-te, balaure !... Sări în sus, lefegiu la-com și fără credință !... Crapă-ți ochii, rumân lăptat de cățele !... Treziți-vă, că v-a picat ploconul la drum și vă așteaptă cald !...

Trecînd pe lîngă fiecare din ei, îi izbea cu botul cizmei, pe unde mîmerea... Buimăciți de somn, tîlharii săreau în sus, ducînd mîna la brîul golit de arme... Pumnul greu cădea des, amețind pe cei ce cutezau să se împotrivească... În ușa, colții de furcă ai hangiului așteptau ascuțiți, tăind orice poftă de fugă...

— Leagă-i, mă !... Lipiți-vă de zid și stați potoliți, pînă vă vine rîndul la fiecare...

Băiatul hangiului, bucuros și îndemînat, începuse să-și facă meșteșugul, întepenind în funii trainice, trupurile tîlhariilor. Cînd veni rîndul unui albanez voinic și fioros, se pomeni izbit puternic în piept și trîntit pe dușumea... Și tot în același timp se auzi o detunătură de pistol, care sîngeră capul tîlhărului, adormindu-i pentru totdeauna voinicia și curajul...

Iancu îi măsură pe rînd, cu ochii crunți.

— Păi de-ăștia îmi sînteți, tîlharilor ?... Ați încăput pe mîna poterilor de năzuți să vă mai scăpați capul ?... Sau seamăn eu a cîrc-sărdar fricos și cocoșat, ca să credeți că vă merg meremeturi de-alde-astea ?... Vă spînzur pe toți și vă las hoi-turile ciinilor și fiarelor; dacă mai cutezați să vă împotriviți !

Venindu-și în fire, băiatul își văzu de treabă, adunând ochelii funiei mai strâns, trîntindu-i ferecați la pămînt.

Cînd lucrul fu terminat, Iancu adună pungile cu bani, hotărînd asupra lucrurilor de jaf :

— Să opriți ce este al vostru, iar restul să-l dați nevoiașilor din sat ; ca să știe și ei că pe ulițele lor a trecut Iancu Jianu, și să pomenească de numele lui a bine... Luați-vă și banii pe care vi i-a furat, că să nu rămîneți de pagubă... Și plata jafului de mîncare și băutură, să vă mulțumiți viața care v-o fărîmați muncind, în mama pustiei și în gura fiarelor și a hoților... Restul banilor își au socoteala lor.

La ziuă, pe poarta isprăvniceii din Cărbunești, unde forfota poterașilor nu-și mai afla margine, Iancu intra pe jos, jeluindu-se cui avea timp să-l asculte, cu căciula ținută în mînă :

— M-au jefuit tîlharii, oameni buni !... Mi-au luat bruma de parale pe care-i aveam pentru negoț, și calul, și armele... Și mi-au fărîmat oasele în bătaie, de abia mă mai țin pe picioare...

— În ce loc te-au călcat hoții, mă ?

— La hanul de din vale de sat, boierule !... Trăsesem ca să nu mai stau în bătaia ploii și a vijeliei și să-mi hodinesc oasele și calul !... M-au lăsat sărac și beteag, boierule !...

Ispravnicul ridică din umeri, neputincios.

— Ce să-ți fac, om al lui Dumnezeu !... Dacă i-am putea prinde, poate că ți-am mai putea întoarce ceva din bani... Unde vrei să-i găsim ?

— La han, boierule !... Că erau beți și nu-și mai știau de cap... Cred că o să scapete soarele peste ei dormind...

Ispravnicul chemă căpitanul de poteră, povestindu-i cele auzite și sfătuindu-se ce aveau de făcut... Isprăvind taifasul, hotărî :

— Uite, mă, reped arnăuții călări să vedem dacă avem norocul să-i prindem !... Poate să fii tu mai al lui Dumnezeu, că noi pătimim de-o vară întreagă și nu putem pune mîna pe ei !...

Iancu mulțumi plîngăreț, plecînd pe poartă, îndoit de șale și schiopătînd... În urma lui, arnăuții călări și înarmați ridicau stropii băltoacelor, gonind să pună mîna pe tîlhari.



La înapoierea lor, peste bucuria de a-i fi prins, legați gata, căpitanul puterii arăta semne de nemulțumire și îngrijorare.

— Ei, ce te ții plouat, căpitane ? În loc să fii vesel că are să-ți vină răsplată și cinste de la pircălab, parcă tot mai mult te posomorăști !...

— Apoi de, știi și eu !... Poate că are și asta o socoteală !...

— Care ? Ți-a scăpat vreunul din mână ?

— Mai știi !...

— Nu te mîhni degeaba !... Aștia erau toți !... Unde o fi negustorul ăla cu paguba, să ne spună el cîți erau !... Mă, căutați-l pe amăritul ăla de l-au călcat hoții și aduceți-l încoace !... Vedeți că trebuie să fie prin sat !...

Căpitanul puterii se uită la ispravnic, zîmbind acru.

— Nu mai fărîma oamenii pe drumuri, că n-are să-l găsească niciodată !...

— Cum să nu-l găsească ? Am găsit noi pe alții, dar pe el !...

— Cu ăsta o să fie mai greu, fiindcă îl cheamă Iancu Jianu.

Auzind, ispravnicul simți că i se ridică un nod în gît și că-i vine a leșin.

— Iancu ?... Asta este minciună ; dacă ar fi fost el, nu-l puteau jefui și stîlci în bătaie niște hoți de teapa ăstora !...

— Păi nici nu s-a întîmplat așa !... Află că pe toți i-am găsit ferecați în funii, iar prada lor de bani zburată în desagi de pe calul lui Iancu !...

Ispravnicul își dădu căciula pe ceafă, fluierînd prelung a pagubă...

— Aoleu, dar proști mai sîntem, băiatule !... Am scăpat ploconul ăl mare din mână !... Să nu se audă vorbă la pircălab, că ocna ne mănîncă !...

La care căpitanul răspunse, oftînd :

— Și eu zic tot așa ; dar poate că a fost mai bine că l-am scăpat... Cu Iancu Jianu nu știi niciodată cum o să iasă lucrurile !...

În puterea nopții, răzbit de umezeala și frigul toamnei pe sfârșite, Iancu trecea apa Motrului, apropiind de Cloșani. Calul, neliniștit de zgomotul apei, sforăia pe nări, călcînd frișcos peste pietrele presărate în albie... Cerul se spălase de nori, luminîndu-se în mulțimea stelelor mărite și strălucitoare. Carul mare sta cu proșapul întors spre miazăzi, iar cloța cu pui venise în dreptul unde se cuibărea la vremea prînzișorului.

Cumpănind timpul de mers, Iancu își dădu cu socoteala că înainte de răsăritul zorilor să fie ajuns la casa vătafului din Cloșani... Înfrigoșat, strîngea mai mult marginile abalei și călcîiele în coastele calului. Prin negurile care prindeau să se alunge, se simțea umezeala rece a brumei de toamnă pătrunzînd pînă la piele... Poteca, tăiată printre colțuri de piatră, îi îngreuna mersul, ca și ramurile copacilor crescute fără socoteală.

Cînd auzi lătrat de cîine, înțelese că era ajuns și că va avea unde odihni calul și-și usca țoalele.

Casa lui Tudor, făcută din bîrne încheiate și acoperită cu șită, sta pitită în mijlocul unei livezi de pomi, bărcată pe un piept de deal. Iancu urcă poteca spre ea, oprind în dreptul stîlpilor care-i sprijineau streășina. Înăuntru, în firidă, ardea lumină, semn că vătaful se trezise din somn. Înainte de a da gură ca să iese careva să-i deschidă, tropotul copitelor scosese în pervazul ușii chipul lui Tudor.

— Bine ai venit, frate Iancule !...

— Bine te-am găsit, frate Tudore !...

— Descalecă și dă calul să ți-l ducă la coșare... Bă Nișcolaie, dă-te jos din pod și ia calul boierului și pune-l cu botul

la iesle !... Intră în casă, Iancule, și scoate-ți rogojina la uscat, că te văd făcut ciuciulete !...

Iancu, uitînd de osteneală, sări de pe cal, lăsîndu-l pe seama unui vișan de român, somnoros și cu chica plină de pleava așternutului. Dădu mîna voinicește cu Tudor și intră în odăița scundacă, cu pereți lipiți cu balegă și spoți proaspăt cu var.

— Mai întîi să te supăr cu un gît de rachiu... Știu că la osteneală este bun și-ți ia cu mîna durerile de șale și fărîmătura de oase...

— Nu strică ; dinspre partea asta am cam pătimit pe drum. Că pe unde îmi era aminte să hodinesc, numai de năcaz am dat... Și ploaia, ca vrăjmașul, s-a ținut de capul meu...

— Drum lung, Iancule...

— Nu este mai lung ca de la tine la Fălcoi ; și dacă n-ai pregetat tu să-l faci și nu te-ai văitat de osteneală, de ce să rămîn eu mai prejos...

Tudor ridică ușor stuful sprîncenelor, înseninîndu-se a voie bună.

— Ei, bată-te norocul, Iancule !...

După ce-și legară burțile și curajul cu cîte-o înghițitură de rachiu, băut din boată, se așezară pe marginea lăviței, năvălind la pînza vechiului lor taifas.

— Frate Tudore, am venit să te întreb care-ți mai este gîndul și dacă ai hotărît s-o alegi într-un fel... Că, după cum știi bine, drumurile mele s-au luminat și, slavă Domnului, pînă acum numai a bine aduc...

Tudor rămase tăcut, cu ochii îndreptați spre o grindă a tavanului... Iancu, cunoscîndu-i felul, continuă fără a mai aștepta răspunsul.

— Nu înțeleg prieteșugul tău cu Sava și Olimpii, și nu cred că ai jurat credință Eteriei, de care nu se leagă nici unul din păsurile neamului nostru... Vrăjmaș al fanarioților, prigonit de Caragea, care să fie rostul frăției tale de arme cu acești oameni, care numai de pagubă ne-au fost, de pe urma cărora am pătimit mai rău ca după turci ? Ai crezut că, odată liberată țara lor de sub turci, se vor urni de aici, spre a se așeza în pămîntul lor ?... Te-au amăgit !... Nu știu dacă protecția împăratului rusesc nu este tot o înșelătorie a palicarilor, pentru a înfierbînta mințile oamenilor și a-i trage de partea lor... Pînă acum, însă, nu s-a arătat nici un semn după care să înțelegem că lucrul poate fi adevărat !... Și grecul, ca și turcul sînt gunoaiele caselor noas-

tre și trebuiesc măturate... Poate că tu știi altceva, pe care în pustietatea Fălcoiului eu nu l-am putut afla ; cred însă că mintea ți-a fost amăgită și sufletul ți-a stat aplecat greșit către o sămânță de oameni care nu merită nici mila și nici îngăduiala noastră.

Pentru dovedirea acestui adevăr am luat în spinare oste-neala drumului, lăsându-mi treburile și oamenii, înfruntînd pri-mejdia poterilor puse pe urmele mele. Căci, fără supărare, pri-tenia ta cu Eteria aduce o vrăjmășie faptelor mele...

Auzind această presupunere, Tudor, icnind de pe laviță, pi-roni ochii încruntați către Iancu.

— De ce mă asuprești cu bănuiala, frate Iancule ?... Mă crezi atît de fățarnic, încît să ocolesc o vrăjmășie, atît de slab că n-aș îndrăzni să retez duhul unui rău cu care nu mă pot împăca ? Treburile stau însă altfel !... Grecii au și ei nevoie de ajutor ; și de ce să-i bănuim înainte de a le vedea cinstea și obrazul !... Își cer libertatea și pămîntul ; m-am legat să fiu alături de ei, pînă la izbîndă... Or, pămîntul lor este dincolo de mare, iar așezarea aci vremelnică și silită... Învingînd pe turci, vor pleca la vetrele lor, lăsîndu-ne pămîntul slobod... Izbînda lor va fi și a noastră, înțelegînd turcii că a trecut vre-mea robilor și că ni se cuvine și nouă libertatea, la care au drept toate spițele de oameni...

Iancu clătină din cap neîncrezător și mîhnit.

— Frate Tudore, vād că mi-a fost drumul fără folos ; mă înapoiez cu vechile mele credinți, din care nu vorba meșteșugită a omului, ci fapta cea văzută mă poate scoate... Eu nu mă las amăgit de dulceața și minciuna cu care își îmbracă ei șiretenia... Peste cugetul nostru, atît de deosebit, va veni judecata vremu-rilor ; și atunci se va vedea care din noi doi a avut dreptate !... Păgubă însă de bietul popor, care așteptînd să mîntuim pe străini, rămîne să se istovească, depărtat de sprijinul ălor pe care punea temei.

Plin de amărăciune, Iancu se ridică de pe laviță, măsurînd lungul odăii, cu tălpile ca pe jărăgai.

— Lucrurile trebuiesc pornite cu socoteală, frate Iancule !...

— Socoteala este una : cea pe care o răfuiesc eu acuma...

— Cu timpul, vei vedea că nici cu a mea n-am să rămîn de rușine...

— Să-ți ajute Dumnezeu... A mea însă este ținută din scurt, și încheiată la timp...

— Frate Iancule, cred că ai să mîi az-noapte la mine... Odihnește-te și, după ce ți-oi drege oasele, o să stăm de vorbă mai pe-ndelete... Și pînă la urmă să facem să fim înțeleși, așa după cum în cugetul meu am vroit totdeauna...

Iancu se opri locului, privind-l îmbunat.

— Frate Tudore, nu mi-am pierdut mintea ca să pornesc vreun gînd de vrăjmășie împotriva-ți... Pătinesc însă în strînssoarea răului pe care-l întîmpin pretutindenea, și nu știu cum să grăbesc să pot fi de ajutor ălor nevoiți... Nu se mai poate aștepta ; drumul tău este zăbavnic și prea pe înconjur... Dacă făgăduielile grecești vor fi curate, îmi voi lua în suflet păcatul bănuielilor cu care i-am osîndit...

Nemulțumirea lui Iancu zgîrîia sufletul vătafului ; hotărît să-l împace, îl apucă de umeri prietenește, silindu-l să se așeze pe laviță.

— Ehe, frate Iancule, văd că nu este chip să-ți dea în de-a bună... Te-au oțărît rău oșistiile de oameni și mi-au scurtat cîntea față de tine... Ți-or fi spus ei că m-am dat cu Eteria ; dar dacă-ți este a supărare și nu vrei să stai mai mult la mine, atunci am să te deslușesc pe de-a-ntregul... Mă crezi atît de îmbrobodit, încît să nu fi văzut toate cîte le tragem de pe urma stăpînirii străine?... Am uitat, crezi, junghiul lui Caragea care m-a ținut departe de casă și după care era să-mi pierd viața?... Minciuna asidosii și întreprinderea dăjdiilor ; lăcomia slujbașilor pentru adunarea huzmeturilor și pricopsirea lor ; necîntea cu care spurcă obrazele pămîntenilor ; dezmațul vieții de la curtea domnească, în ciuda pacostelor care s-au lipit de pămîntul țării?... Și crezi că m-am înțepenit locului, și mi-am pus brațele cruciș, mulțumindu-mă să fluier a nepuțință și pagubă ?...

— Asta este ceea ce vroiam să știu...

— De la Poala muntelui, pînă sus la Novaci și Tîsmana, pandurii mei cu care am ținut piept turcilor șase ani de zile, colindă și leagă cete de voinici, gata să lupte alături de mine... Așteptăm numai ceasul prielnic al începutului... Și care, spre deznădejdea mea, întîrzie... Pînă atunci, însă, tot ce ai început să faci tu este binevenit și sfîșit... Omenirea se mișcă mai viu, simțind că vremea mîntuirii este aproape... De cum am auzit că ai pornit răzmerița, m-am bucurat din inimă, știind că lu-

crul, înnădindu-se, are să-mi ușureze mult munca mea... N-are să întârzie prea mult pînă cînd am să-ți dau veste că nemulțumirea a scos cap și prin părțile Gorjului și că puhoiul a pornit de vale, spre a se împreuna cu cel din șesurile Romanatului... Asta mi-este gîndul, frate Iancule, pe care zoresc să-l văd împlinit !...

Iancu se ridică de pe laviță, înseninat și mulțumit.

— Frate Tudore, vorbele tale mi-au făcut mai ușoară calea de întors... Mă bucur că nu mi-au fost înșelate cu nimic nădejdiile...

Amîndoi își petrecură timpul vorbind pînă sub scăpătat, în livada vîtafului, trîniți pe așternutul de frunze ruginite de brumă. Cînd soarele ajunse sub geana dealurilor, Iancu se ridică, gata de plecare.

— S-auzim de bine, frate Iancule !... Să-ți dea Dumnezeu noroc și izbîndă !... Și să nu fie pe voia vrăjmașilor, pe care de-a valma îi avem...

Șetrarul încălecă, scoborînd la pas poteca însemnată peste bulgării de piatră cotropiți de mușchi... După ce trecu înapoi Motrul și ajunse în drumul de poștă, slobози frîul, îndemnînd calul cu un chiuit care arcuia dincolo de crestele codrului, pînă către locul de vatră al vulturului din Cloșani.

În marginea Jiului, într-un loc unde pădurea Bucovățului se rărea, însemnînd o braniște acoperită cu iarbă, un cioban căptușit în cojoc mișos sta trîntit la rădăcina unui ciot cu fața către miazănoapte, cîntînd lunatic apelor care curgeau domoale :

*Ciobănaș plecat la vale,  
Cînti cu fluierul a jale,  
C-au pornit iar ploile,  
Risipindu-ți oile...*

Auzind zgomotul de copite, ciobanul sări în sus, ducînd mîna către briul în care, în loc de fluier, avea pistoale și junghi.

— Mai domol, Duduveică !... Așa este cînd o iei ca după oi, pe valea Oltețului ; și se năzare a spaimă din te miri ce !...

— Să trăiești, boier Iancule !... Ai dreptate, mă luasem cu gîndul și-mi uitasem de mine... Dar pentru asta nu rămîneam de rușine cu slujba...

— Ce a mai fost pe la voi ?...

— Bine. Prin marginea Bucovățului au bîntuit arnăuți de-ai agiei și au înmoptat în două rînduri la curtea mănăstirii... Oamenii noștri nu i-au slăbit din ochi și ne-au adus veste că nu li se-ndemînă să urce pe Jii în sus... Ieri au pus șeile pe cai și au luat-o de din jos, spre Livezile...

— Duță s-a întors ?

— Da... Hodinește și el, că era frînt de șale.

— Mi-a adus vreun răspuns de undeva ?

— Două ; le are în chimir...

— Vreun năcaz n-a pățit la drum ?

— De-ăla mai mărunțel... Dar a scăpat; slavă Domnului, teafăr... Numai c-a risipit din plumbi, ca să reteze drumul pricinașilor !...

— Acuma unde sînteți trași ?

— Mai la deal, spre Leamna...

Calul mergea la pas, pe poteca din marginea apei ; prin mărginile pădurii, lăsată pînă în mal, se presărau siliști mărunte, însemnînd locuri pe unde șezuseră, fugiți de frica ciumii, boiernașii și negustorii Craiovei. Bordeiele de adăpost, ridicate fără îndeminare și pripit, stau scufundate în gropi, prăbușite de greutatea brazdelor de pe acoperișuri. Stoluri de ciori se ridicau în văzduh, cîrîind a iarnă.

Cînd ajunseră în marginea satului, cotiră spre deal, urcînd pe drumul brăzdat de apele ploilor și așternut cu pămînt lutos. Ramurile de alun, sărace de frunză, se încrucișau dese, crescute otova printre trunchii de stejar, îngreunîndu-le mersul. Duduveică trecu înainte, ferindu-le cu mîinile și descurcînd drumul. Iancu, grăbit să ajungă în tabăra cetașilor, înfrunta plesniturile smicelelor, scăpînd des cîte o sudalmă fără folos... În capul dealului dădu de ai lui, prinși de treburi, cu care să le mai treacă timpul. Sînguleasa icni de la rădăcina unui copac, prinzînd calul de dîrlogi și ducîndu-l la iarbă, alătura cu ceilalți.

Auzind glasul lui Iancu, Duță își trase cerga de pe ochi, venind să-și dea socoteala drumului. Scotocindu-se prin chimir, scoase două scrisori, pe care le întinse lui Iancu, lămurind :

— De la Găleşasca și de la boier Gligorașcu...

— Bravo, Duță, dar din gură nu ți-au spus nimic ?

— Ba mi-au spus și din gură ; dar tot ferit și pe fugă, ca să nu-i simtă careva din iscoadele așiei sau ale curții domnești... Că acolo stau cu presura în colivie și tot cu inima ticăind... Urîță viață, n-am ce zice... Eu, unul, n-aș putea răbda să stau în pripon și să pățimesc, trăind ca neoamenii, după tipic... Cînd ți-este de jupînița, s-o bată vîntul și te miri în ce i se mai ține sufletul... Boierul Gligorașcu, ca rumînul, de... Se mai ia cu ciubucul și cu plosca, fie-mi iertată necuviința, ca după obiceiul neamului... Sau încalecă bidiviii domnești și o răznește pe la margini, ca să-și amintească de Svorsca...

Nerăbdător, Iancu îi scurtă pofta de vorbă lungă și de clacă.



— Nu te mai dăra în povești și spune-mi vorba de mi-a trimis-o vărui-meu sau jupînița. Și pe urmă om avea vreme și de povești...

— Ai dreptate... Dumnealui, boier Gligorașcu, mi-a spus că ți-au pus preț capului și că domnia a repezit alte cete de arnăuți, cu sârdari și căpitani de poteră, ca să te prindă și să te înfățișeze divanului, viu sau mort... În capul lor au pus pe cîcșărdarul Iamandy, care a făgăduit să te dea gata pe curînd, avînd să se răcorească pentru socoteala aia veche, pentru care i-ai rămas dator... Zice că este oțărît și pornit nevoie mare !... Dumnealui, boier Gligorașcu, îți dă sfatul frădesc să-ți ferești pielea și să nu faci pe voia vrăjmașului... Crede că n-ar fi rău să te tragi spre munte, la vreun adăpost sigur de iarnă...

Iancu își dădu căciula pe ceafă, căutînd spre vîrfurile goale ale copacilor.

— Asta o s-o judecăm noi mai pe-ndelete și o să vedem ce este de făcut...

— Dumneaei, jupînița Sultana, îți trimite multă sănătate și gînduri numai de bine... Și te roagă să crezi în dreptatea și puterea lui Dumnezeu, care n-o să întîrzie să-ți dea semne.

Auzînd, Iancu apucă umerii lui Duță, zguduindu-l puternic.

— Asta a fost vorba jupîniței, Duță ?

— Asta, boierule... Și cînd mi-a spus-o, se îmbujorase la față și-i străluceau ochii, de parcă își înzecise sufletul și curajul... Și-și ținea mîna pe inimă, căutînd să pună zăpor bătailor, uitîndu-se către icoana Maicii Precista... Ce să-ți spun, boierule ! Cît sînt eu de rătan și de cruce-ntreagă de rumân, dar sta să mă podidească lacrimile, uitîndu-mă la trupul ăla de trestie, care ducea atîta curaj...

— Așa este, mă ?...

— Așa este !

— Ei, atunci să știți cu toții că iernaticul n-o să-l facem prin găurile muntelui, ci prin părțile noastre, pe pămîntul Romanatului... Să stăm tot alătura și la-ndemîna oamenilor, așa cum ne-a fost gîndul de la început... O să trecem Jiul înapoi, spre bordeiele noastre, și după ce ne-om risipi prin sate și om împărți banii ce-i avem oamenilor nevoiași, să căutăm și noi un loc unde să putem ierna. Din cînd în cînd, dacă nevoia o

cere, mai picăm la câte-o uşă ciocoiască, așa ca să ne împăcăm năraul și lipsurile de le-om mai avea...

— Așa să facem...

— În pământul Romanatului ne putem feri mai bine ; îi cunoaștem și negurile și luminișurile, pe-ai buni și pe-ai răi.

— Bine ai judecat...

— Ne mai putem bucura din când în când să ne vedem casele și pe-ai de ne-or aștepta.

— La primăvară trag nădejde să avem mai mult spor și să auzim coborînd și de prin partea muntelui zvon de răzmiriță...

— Ar fi bine să se întîmple așa !...

— De ce te îndoiști, Tiplă ?... Arunci o piatră într-o gură de ocnă părăsită și tot ți se întoarce hăuitul afundului !... Tu nu simți că în jurul nostru se adună sufletul înmulțit al ălor pentru care ostenim și ne fărîmăm ?... Și nu înțelegi că de basmele și cîntecele lor se leagă dragostea cu care sînt întîmpinate faptele noastre ?...

— Așa. o fi... Mintea noastră însă nu pricepe pe de-a rîndul...

— Cînd s-o imprimăvăra și o porni iar volbura apelor, o să ne găsim înmulțiți cu cetele ălor de la munte, pe la care mi-am abătut acum drumurile, cu oamenii satelor de pe tot cuprinsul țării...

— De le-ar da Dumnezeu gîndul ăl bun !

Iancu se trase apoi deoparte, spre a citi scrisorile pe care le băgase în sîn, spre a nu cădea, față de cetași, sub bănuiala vreunei ingenuncheri sau slăbiciuni muieresti, prin zorul de a ști ce-i sorisese jupînița...

## DE OLAC SPRE BUCUREȘTI

„Drumu' împărătesc  
Și calul boieresc...”

Căutînd spre cerul învinețit de toamnă, Duță văzu că a trecut de miezul nopții... Stelele clipeau mărite, iar carul mare scobora dejugat, spărgînd cu vîrful proțapului geana dinspre miazăzi. Zaharia trecea de strajă, stînd pe un buștean, privind spre scînteiele care zburdau în văzduh, țîșnite din focul de vreascuri... Învelit în cojocul întors pe dos și ținînd cu amîndouă mîinile țeava puștii, asculta murmurul Jiului, zgomotul pădurii peste care cădea spic de chiciură, gata să-și trezească cetașii la cel mai mic semn de primejdie...

Duță trase calul în dreptul focului, cercetîndu-i din nou potcoavele, strîngîndu-i chinga. Agăță la oblînc o pereche de desagi cu merinde, își pipăi pungile cu plumbi din sîn și pistoalele din briu. După care, îndesîndu-și căciula pe urechi, sări în șa, scoborînd către malul Jiului...

— Să nu vii cu cojocul hărtănit de careva, frate Duță !...

— Atîta năcaz să ai tu în viață !... Vezi mai bine să nu moțai și să cazi cu nasul peste jeregai !...

— Multă sănătate cîrc-sărdarului Iamandy ! Poate că dai ochi cu el prin București, și te poștește la refenea...

Drumul lui Duță, trecînd prin Craiova, se încărca chiar de la început de primejdii. Spre a le putea feri, împinse calul la trap, vroid să ajungă în viile de dincolo de oraș, înainte de a se lumina de ziuă. Săltînd în scări, cu căciula trasă spre nas, străbătu ulițele adormite, ocolind podul negustorilor, pe care ar fi putut întîlni vreo caraulă, ieșind pe la mănăstirea Postelnicului Firu, afară din oraș.

Cînd se văzu ajuns la piciorul dealului cu vii, o întinse liniștit la drum, socotind că are de făcut mai bine de zece poște... Își înălță căciula pe cap și începu să fluiera un cîntec de pe

malul Oltețului... Judecat după înseninarea feței, părea că împărătește drumul și codrul, că orice primejdie omenească este pulbere așternută sub copitele calului... Din când în când, spre a goni uritul singurătății, înviora văzduhul cu câte un chiuit haiducesc, sau da gură puilor de vulpe și iepurilor care-i tăiau calea.

Cînd soarele apunea, reveneala și mirosul de salcie ruginită îi vesti că se apropie de zăvoaiele Oltului. Odihni puțin, întins pe așternutul de frunze, cu dîrlogii lungiți și petrecuți pe după mîna, după care trecu apa pe pămîntul muntenesc. Noaptea îl prinse în marginea Plopilor-Slăvești, în viile rămase păragină ale boierului Amza Jianu, vărul lui Iancu. Cula, altădată îngriită și plină de viață, înnegrea, singuratică și pustie, pe pieptul de deal de deasupra Oltului mic, cu șindrilă răvășită și știrbă. Din coperișul ei beteag se ridicau țipete de cucuvaie... Înglodat în năcazuri și scîrbit, boierul Amza o lăsase în plata Domnului, mulțumindu-se cu ce-i aducea plocon, pe răboaje mășluite, un logofăt pus anume...

Întinzînd-o pe drumul codrului Vlăsici, i se luminează în Drăgănești de Vlașca, în jurul căruia se descurgeau tarlale de porumb și locuri de vie. Ochi o cramă, pusă pe tălpi de salcîm, unde după toate semnele nu putea fi țipenie de om; și se îndreaptă spre ea, gospodărindu-se printre butucii pridi-diți de ierburi, îmbătrîniți și noduroși... Desfăcu funia din jurul gîtului calului, prionindu-i capătul de un ciot... Avea de odihnit pînă către seară și, după socoteala lui, nu putea fi tulburat de careva...

Nu se opri să odihnească într-un tîrg, știind să pe la hanurile de gazdă se cuibăreau tot felul de hoți; de altfel și hoții ca și oamenii agiei tot ale gînduri le aveau cu drumeții... Căci dacă întîmplarea l-ar fi dat pe mîna vreunui agă sau căpitan de poteră rînduit să-l aperse, jupuiala era mai sigură și pînă la os... Dormind iepurește, urechile îi prindeau zgomotul păscutului, foșnetul de frunze și joarde, fișîitul șoarecilor de cîmp care rodeau resturile uscate de ciorchini...

Către seară o porni din nou; zorile dimineții desprinzîndu-se din cerul cenușiu și scoborît îl aduse în marginea Bucureștilor, la capătul Podului Calicilor.

Bucuros de tot ce putuse izbîndi, își făcu cruce descurcată, mulțumind în gînd sfîntului Spiridon că-l mîntuise de primej-

dia vreunui năcaz hoțesc... Trase în dreptul unei cișmele, unde luptînd cu mocirla și gloata cărăușilor poposiți peste noapte în jurul ei, ajunse la jgheab, adăpîndu-și calul... Apoi se aciuă lîngă focul unor călători de prin părțile Argeșului, înapoiți cu carele goale de la schela Olteniței, unde fuseseră în podvezi. Simțea nevoia să-și dezmoțască picioarele rebegite în scări și să mai asculte vorbă omenească.

Carele, adunate în cerc, cu proțapele înăuntru, făceau adăpost vitelor, care se zburlișeră de vremea rea... Călătorii își aveau ceaunul de mămăligă pus pe crăcan de corn și se chiverniseau pentru mîncare. În găvane scobite în lemn de plută, grămădeau ceapă tăiată cu cosorul, amestecată cu poșirică trasă de la gura vranci...

Robind la viile egumenului Damaschin, din Gura Văii și din Coasta Cîmpului, abia se puteau ajunge și ei de borhotul și scursorile de drojdie prinse în preț de jaf, cu care închipuiau o mîncare de drumeț nevoiaș, ce nu lega la burtă.

Viile, altădată Brîncovenești, presărate cu foișoare frumoase, întreținute prin grija cea nehotînită a agăi Radu Golescu, căzuse în stăpînirea prădalnică a străinilor, care nu cunoșteau mila sau creștinătatea...

Văzînd că este între oameni necăjiți și de credință, Duță își legă calul de șusletele unui car, plătînd cinstit mîna de fîn pe care i-o aruncă dinainte... Se împrieteni ră curînd, apucînd-o pe calea taifasului, dînd răgaz vitelor să rumege nutrețul și să-și odihnească picioarele. Cum nu știa seama Bucureștiului, Duță se bucură de tovărășia cărăușilor, al căror drum ducea pe Podul Calicilor, pe unde își avea și el treaba.

Auzi din gura lor de viața silnică a oamenilor din partea locului, încărcată de robie și nedreptate, de toată osînda sărăciei și a jafului nemilos... Birurile, căzute la timp nepotrivit, îi lăsase fără bucate de hrană și le rărise vitele din bătătură; iar cele rămase se hăcuiau pe drumul podvezilor, scoborînd la schela Dunării tot bunul de hrană adunat cu sila și pe nimic de capantiii și de scăunașii străini.

Aceeași viață ca prin părțile Romanațului, ca de pretutindenea...

Sfioși, oamenii vorbeau de răzmirița lui Iancu Jianu, care le răcorea zăduful căsunat de stăpînire...

Cînd soarele ajunse în creștetul cerului, înjugară boii, luînd-o la drum către casă. Duță porni și el pe jos, ținîndu-se

alătura de unul dintre cărauși, flăcău mai dezghețat și umblat prin lume...

Podul Calicilor era așternut cu podine groase, prinse în urși, toate din lemn tăiat din codrii Vlăsiei, pe alocurea putrezite, cu gropi mocirloase sau umplute cu gunoai care dau de pagubă sănătatea omenirii și picioarele vitelor. Epitropia, în grija căreia era dată îngrijirea podului, nu se trecea cu firea, văzînd starea rea în care se găsea.

Deși purta un nume de ocară, cuprindea mulțimea de case de-ale boierilor de frunte ai țării, ca armașul Manu, stolnicul Orneanu, Bălteanu, Costache Crețulescu, paharnicul Iancu Arion, clucerul Urlățeanu, vistierul Nicolae Lahovari, Argentoianu, Fărcășanu, Fălcoianu și alții, de aceeași stare...

Trecură prin dreptul mănăstirii Bărbătescu, ridicată de boierii Bărbătești din mahalaua Scorțarului, încreștinîndu-se mai mult, văzînd-o pe dumneaei, Manda Șelăreasa, bîrcată pe schele și priveghind singură reparația zidurilor, făcută din cugetul ei creștin și pe a sa cheltuială.

Flăcăul cu care legase prietenie îi desluși că lucru de văzut era podul Deilicului, pe unde-și făceau intrarea în București domnii și alaiurile lor, clăcarii împărătești, capigii și pașalele... Că pentru curățenia și buna lui îngrijire se slobozeau des pitace, prin care se hotărau podini de schimb și oameni de ajutor, spre a nu se da de năcaz cinstitele fețe ale oaspeților...

Ajuns în dreptul caselor Fărcășanului, tovarășul de drum îi arată cu mîna spre sacnasia în care-și luau cafeaua doi boieri tineri, cu bărbi tăiate după cuvîntă, între care Duță recunosc pe unul a fi boierul Gligorașcu. Se despărți de flăcău, mulțumindu-i de ajutor și urîndu-i cale bună... Dădu apoi gură unui țigan care robotea adunînd niște haraci uitați prin grădina boierească, spunîndu-i că vrea să stea față cu boierul de peste Olt, ca să-i dea cărți și vești de la neamuri...

Gligorașcu, văzînd chipul de vișan zburlit al călătorului, își dădu numaidecît seama că trebuie să fie vreun voinic de-al lui văru-său Iancu, și se grăbi să sloboadă porunca să-l aducă înăuntru.

Duță se îndreaptă spre grajdul din fundul curții, legîndu-și calul la iesle. Apoi se întoarse în dreptul balconului, scoțîndu-și căciula din cap :

— Vă sărut mîna, boier Gligorașcu... M-au fost mînat neamurile dumneavoastră, să fac olac și vă vă aduc cărți și vești ;

și cum, slavă Domnului, am putut ajunge zdravăn, v-aș ruga să mă primiți, ca să vi le pot da...

Gligorașcu se uită la el, se uită și peste uliță, să vadă dacă nu cumva bîntuiesc ceva ogari de-ai agiei, care să fi mirosit urmă de sălbăticiune.

— Intră, mă, înăuntru și nu mai răcni așa, că trezești boierii și jupînițele din somn...

Duță urcă scările strîmte, făcute din bucăți de stejar gros, ajungînd într-o sală scundă, căptușită mai toată cu piei de urși și de lupi. Și aci, ca și la Fălcoi, la boierul Iancu, stau spînzurate tot felul de puști, de iatagane și de pistoale, icoane îmbrăcate în aur și ploști pîntecoase, vopsite nepriceput.

Boierul Gligorașcu apăru numaidecît, cu fața ușor tulburată.

— Cum îți zice ție ?

— Ceaș Duță, boierule...

— Și cine te-a trimis ?

— Boierul Iancu Jianu, vărul dumneavoastră.

— Adu cărțile încoace...

Duță răsuci șerparul pe față, scoțînd cele două scrisori.

— Una este pentru jupînița de la Coțofeni, și vă rog să faceți mijloc ca s-o poată primi...

— Bine ; spune-mi ce face vărul Iancu ?

— Numai de-ăle bune, boierule !... Dinspre partea sănătății, este ca trunchiul... L-am lăsat pe drum către Craiova, unde se ducea să se înfățișeze măriei sale banul Dumitrache, ca să-și spele obrazul de ocara vorbelor de i-au ieșit...

Auzind de așa îndrăzneală, Gligorașcu tresări înspăimîntat !

— Se vede că i s-a făcut de ștreang !...

Rupse nervos învelitoarea scrisorii, citind-o în lumina care cădea pîlnie prin una din ocnite.

— Bine, Duță, ți-ai făcut slujba cîstit ; are să te ducă un vataf de-al gazdei să hodinești, iar mai îndeseară te chem la mine, ca să-mi povestești despre vărul Iancu... Scrisoarea jupîniței am s-o duc eu, și vom vedea ce răspuns are să-ți dea... Ferește-te să ieși din tîrg, ca să nu dai de vreun năcaz... Oamenilor din curte să le spui că ești de la moșia mea, din Svorsca... Bagă mai afund pistoalele ălea, să nu te dai de gol... Că pe aici, ca și pe la voi, tărășenia cu văru-meu a pus oamenii pe jeregai...

Dat pe seama unui logofăt de-al Fărcășanului, Duță fu dus într-o odaie din fundul curții, îmbucătărit și așezat la odihnă.

Înainte de a intra pe ușa adăpostului, privirea lui jucăușă și ageră ochi o spărtură a zidului de piatră, cu care era împrejmuită curtea, prin care ar fi putut da dosul, în cazul că era simțit de neferii sau beșliii agiei... Trebuind să se odihnească, se trînti pe pat, îmbrăcat, după deprinderea din codru, după ce mai întii trase cioaca ușii și-și cercetă pistoalele. Pentru el, cinstea oamenilor era lucru greu de crezut, iar primejdia putea răsări de unde nici nu gîndeai.

După atîta drum călcat cîinește, trupul fărîmat căzu ca bușteanul, dormind nepomenit... Tîrziu, cînd auzi bătăi în ușă, sări drept în picioare, dezmeticindu-se cu greu... În odaie, întinericul nopții se lăsase des... Prin ochiul ferestrei cădea lumina roșiatică a unui fanar...

— Care ești acolo, mă ?

— Eu, Stancu logofătu... Deschide, frate, și haideea sus la boier !... Te-ai ferecat de parcă ar fi să te calce haiducii lui Iancu Jianu !...

Dușă apucă pistolul într-o mîină și trase zăvorul.

— Cui te-ai hodinit, frate-meu ?

— Slavă Domnului, bine... Să aruncăm calului ceva dinainte și paie pentru așternut...

— De-ar putea dovedi ce i-am dat !... Dinspre partea așternutului, i-am grămădit pînă la piept...

Podul Calicilor rămăsese pustiu și cufundat în beznă ; din cînd în cînd, caraulele rînduite pentru pază își alungau spaima, dînd gură hoților închipuiți : „Te vād, te vād !“ Un grup de arnăuți călări, lovind podinele podului, își făceau rondul de noapte, îndreptîndu-se spre cîrciumile de margine, unde, de obicei, se aciuiau hoții și mișei orașului... Razele lunii, furișîndu-se prin cutele de nori, băteau peste turlele bisericilor, peste morile încremenite în albia cu apă înceată a Dîmboviței... Mă-năstirile Sfintei Troițe și Mihai Vodă dominau, așezate pe dealuri, închise cu ziduri groase de piatră, cu clopotnițe ce păreau că sprijină greutatea bolții cerești...

În curtea Fărcășanului ardeau focuri potolite, în jurul căroră odihneau cărăușii veniți cu buțiile cu vin și bucatele adunate de pe locurile boierești... Picați pe sub seară, dormeau greu, înveliți în șube miștoase, alătura de cîinii aduși sub podina carelor...



Intrînd în iatacul boieresc, Duță găsi pe Gligorașcu și Fărcașanu așezați la o masă, sub lumina unui policandru cu lumînări de ceară galbenă.

— Stai cum îți vine mai bine, Duță...

— În picioare, boierule, așa cum mi se cade !...

— Povestește-ne tot ce ai petrecut de cînd cu tărașenia cu taxidarul de la Fălcoi... Care v-au fost umblările și faptele ?... Și cum arată vărul Iancu, după toate întîmplările petrecute ?...

Duță tuși scurt, povestind, pe grai oltenesc și descurcat, toate cîte le știa... Boierii, așezați pe sofale, ascultau tăcuți, pufăind din ciubuce sau sorbind din cîmile cu vin... Se părea că pe măsură ce se înmulțește povestea, fețele lor se linișteau și se luminau mai mult... Ajungînd către sfîrșit, boierii schimbau tot mai des priviri de îmbucurare și voie bună... Duță le spunea rînduit, cu dichis... Nu scăpa nici un ceas din timpul petrecut în răzmiriță, nici o șchioapă de drum umblat...

— Dar de omorurile fără socoteală ale femeilor și copiilor, de focul pe care l-ai dat satelor pe de-a rîndul Oltului, de petrecerile voastre și risipa aurului jefuit nu ne spui nimic, voinicule ?...

Duță se uită spre Gligorașcu, cu o nestăpînită încruntare a sprîncenelor.

— Boier Gligorașcu, este păcat să ne rușinezi cu astfel de bănuială !... Că doar nu ne-ai socoti păgîni sau hoți de drumul mare !... Păi asta să ne fi fost cîntecul și omenia noastră ?...

— Nu te supăra, Duță, dar spun și eu așa, cum aud la una lume !...

— Proastă și mișelească vorbă v-au plimbat pe la ureche, boierule !...

Gligorașcu se ridică de pe sofa, venind către Duță.

— Osteneala drumului tău ne-a fost de mare lipsă și folos ; știu, încaltea, care este adevărul și ce trebuie să credem... Acum du-te de-ți mai dreghe oasele și mîine vom vedea ce mai este de făcut... Scrisoarea jupîniței i-a ajuns în mîna ; poate c-o să stai de vorbă cu ea, într-un loc pe care am să-l hotărăsc cum o fi mai bine...



A doua zi, în port schimbat și întovărășit de un om boieresc, Duță avea să se ducă la biserica Mihai Vodă, unde la vre-

mea liturghiei să întîlnească jupînița... O porniră de cu vreme, cu gînd să dea o raită Bucureștiului, spre a-i fi de folos șederii lui în oraș. Așa fiind, o luară spre podul Tîrgul de afară, pe care se scurgea mulțime de care venite cu fîn și cu lemne, pentru nevoile orășenilor. Lume de toată mîna trepăduia pe podurile dezgîrdinate, sau colînda tarabele negustorilor și mai cu deosebire cîrcumile... Țăranii mai înstăriți, în abale albe cu găitane, robi boieresti, boiernași de țară cu bărbi lăsate fricos, oțcupcii cu ochii ca de uflu, și mai rar cîte un boier hlea, răsturnat în butcă. În fața prăvăliilor sau sub șadru de scînduri, lavîțele ișlicarilor, astarașilor, cavafilor și bogasierilor; din loc în loc, cîte o tarabă de zaraf în care se schimbau, la cîntar, galbenii de tot felul, se vindeau inele și mahmudele pentru podoabele femeilor cu stare... Din cînd în cînd, cîte un baș-beșleagă sau baș-ciohodar, înconjurat de roate de arnăuți, gonea călări, băgînd în toate spaimele muierile și copiii... Apoi, armeni, albanezi, greci, turci și bulgari, cu veșminte împeștritate, mai toți înarmați cu iatagane și pistoale, veniți pe pricopseală pe pămîntul țării românești...

Trecură pe lîngă cișmeaua serdarului Fălcoianul, boier de prin partea Romanatului, unde se adăpau vitele și necăjeau sacagiii ca să-și umple butoaiele cu apă, pentru trebuințele orășenilor; pe lîngă fîșorul din capul podului, ridicat de Mavrogheni, ca să asculte chipurile, jălaniile oamenilor veniți de prin sate, împotriva slujitorilor stăpînirii... Văzînd mai deoparte cîteva furci cu ștreanguri făcute ochete, După simți că-i îngheață șira spinării...

— Dar cu ălea ce-o mai fi, frate-meu ?...

Omul boieresc îl privi zîmbind și-i răspunse ca pe un lucru de nimic :

— Iacă, niște spînzurători de-ale spătăriei, făcute pentru osînda vinovaților !...

— Mare minune !... Barem îi spînzură după dreptate ?...

— Păi nici nu se poate altfel !... Că doar nu-i ridică în furci, decît cu cărțile de judecată atîrnate de grumazi !...

După ce păru mai liniștit, gîndindu-se că lucrul își avea socoteala lui, rînduit fiind după pravilele țării...

Zgîndărit la limbă, logofătul Fărcășanului nu putu răbda să nu dea drumul unei vorbe proaste :

— Parcă-l văd și pe de-alde boier Iancu Jianu băzîndu-l vîntu' în ștreangul de colo și pigulindu-l ciorile...

Duță se uită spre el bănuitor și speriat... Omul călca însă liniștit, plescăind cu talpa opincii în clisa podinilor, adunat în mița unui cojoc petecit.

— Mă frate-meu, tu din ce parte de loc ești ?

— Eu ? Ia, dinspre partea Oltului...

— Ai casă și pământ ?

— Ba... Neam de neamul meu au fost clăcași pe pământ boieresc...

— Și bine a fost ?

— Bine, rău, parcă o să poți tu sau eu să dregem rînduiala de la Dumnezeu !... Sînt mulțumit că am adăpost și o bucătură de mîncare...

Duță oftă din adînc și tăcu...

O întoarseră pe ulițe ca vai de lume, scurtînd drumul către Mihai Vodă ; cînd bătea de liturghie, amîndoi intrau pe sub poarta clopotniței... Odată cu ei, în uruituri de roți și plesnituri de harapnic, intra și o butcă, cîrmindu-se către locuința egumenului.

— Vreo cinstită față bisericească ?

— Mai degrabă vreo ȣiitoare de-a egumenului...

Duță îl înfruntă, amărît :

— Ți-este vorba tot poncișe, vere !... Nu-ți este frică de mînia lui Dumnezeu ?...

— Ehe, frate-meu, se cunoaște că ai crescut numai printre tufele pădurii !... Prin chiliile sfinților părinți ai mănăstirilor, podăresele sînt ca la ele acasă !...

— Aoleu, trăsni-i-ar Dumnezeu !...

— Bieții popi români slugăresc la ușile lor și stau la un loc cu surugii și țiganii... Au la mînă hrîsoave de danii și stăpînesc vii și pămînturi de muncă, morile apelor și prăvăliile orașului, velnițile dealului și peștele bălților... Ivirul și Sfetagora se îndestulează din snaga rumânului ; pungile cu galbeni și odoarele de preț iau drumul peste hotare... Prostită, lumea dă buzna la ușile lor, crezîndu-i oameni de credință, cu putere de la Dumnezeu să le mîntuiască sufletele... Vlădicii aduc apă de-a Iordanului, sîngele Domnului, așchii din crucea răstignirii și fișii de giulgiu sfințit, vînzîndu-le pe aur greu ălor de au betesu-guri... Toate măsluirile li se ndemînă, iar bieții oameni dau năvală ca oile la junghiere și se lasă înșelați de ei. Domnii și boierii curții își rîd în bărbi, bucurîndu-se de trecerea pe care

o dobîndesc pe lîngă acești nemernici... Puși la adăpost și întăriți, dau iama prin strînsura rumânului, uscîndu-l pînă la os...

Văzîndu-l cît este de prididit de obidă, Duță găsi potrivit să-l domolească, spre a nu se pomeni luași pe sus și puși la fa-langă, ca niște oameni de nimic...

— Ce te mîinii atîta, frate-meu !... Parcă o să poți tu sau eu să dregem ce ne este rînduit ?...

Pricepîndu-i vorba, omul Fărcășanului strecură printre dinți o sudalmă și tăcu chitic...

Intrară în biserică și se așezară în partea dinapoi, în dreptul ctitorilor, unde locul era mai descurcat și întunericul mai des. Începuse să vină lume, după port arătînd a fi mai mult neguțători și femei de-ale lor. În strane, cîntăreții înșirau cazanii pentru pierdere de vreme, fonfăit și într-o limbă pe care nu o pricepeau.

Zăboviră cu ochii pe icoanele sfinților, pe chipurile celor ce au sprijinit zidirea mănăstirii... Păcătoșenia vremurilor îi lăsase netulburați și senini, plini de duhul curat al vremii lor, luminați de pîlnia de soare strecurată printre ocnitele zidurilor...

Însoțită de boierul Gligorașcu, jupînița Gălășeasca intră în biserică, apropiindu-se de altar, ale cărui icoane le sărută în șir ; după care se retrase înapoi, în partea rînduită femeilor... Gligorașcu îi arătă furiș, mai mult din ochi, pe Duță. Venind spre el, jupînița îl întrebă de sănătatea lui Iancu, de timpul cînd avea să se înapoieze peste Olt, dîndu-i scrisoarea pe care o avea gata. Duță o vîră în sîn, încredințînd că boierul Iancu este sănătos și că scrisoarea jupîniței îi va spori mulțumirea sufletului.

— Să aibă încredere în Dumnezeu și în dreptatea neamului ! Din partea mea, numai gînduri de bine...

Se închină în fața icoanei Maicii Precista, de la stîlpul din dreapta al pronaosului, o sărută și plecă... În urma ei, boierul Gligorașcu ieși, avînd statura și pasul mîndru, cu capul puțin aplecat spre piept, ca sub îngreunarea unor gînduri ce sporiseră în clipa acestei întîlniri...

Tulburat, Duță își șterse cu podul aspru al palmei o lacrimă încurcată în scaiul genelor, se închină și el și plecă...

— Să mergem, frate-meu... Ai pus să se bată potcoavele de la picioarele dinainte ale calului ?

— L-am potcovit din nou pe de-a rîndul...

— Cu atît mai bine ; atunci o să pot pleca fără zăbavă...  
Se înapoiară acasă ; abia intrat pe poartă, Duță fu chemat  
din nou în iatacul boieresc, unde Gligorașcu îi dădu și răs-  
punsul său scris.

- Cînd ai de gînd să pleci, Duță ?  
— Chiar acum, boierule... Nu mai am de ce zăbovi...  
— N-are să-ți fie greutate să iei drumul întorsului, fără  
să te fi hodinit cît trebuie ?  
— Nicidecum, boierule !... Că vorba cîntecului :

*Drumu' împărătesc  
Și calul boieresc...*

Mie nu-mi rămîne de împlinit decît mai nimic...

Gligorașcu zîmbi mulțumit, slobozindu-l să poată pleca.  
Cînd se văzu din nou în șa, se însufleți într-atît, că nu  
putu să-și struncească pofta de a da un chiot ascuțit, prelung,  
haiducesc... Calul ciuli din urechi, tremurînd din toate firișoa-  
rele trupului, icnind în salturi de zmeu... Odihna și grăunța  
din belșug îi întinerise vîna.

Străbătu podul în privirile uimite ale orășenilor, scăpînd pe  
barieră, pe drumul bine cunoscut acum. Cînd se crezu însă mai  
descurcat, auzi dinapoia lui tropot de cai și gură de oameni  
care îi luaseră urma, bănuind a nu fi lucru curat cu el. Opri,  
lăsîndu-i să se apropie ; cînd socoti să fi ajuns la bătaia unui  
foc de pistol, slobozi amîndouă țevile, răsturnînd doi dintre  
slujitorii stăpînirii...

Strînse apoi puternic pulpele în coastele calului, lăsînd  
restul urmăritorilor buimăciți și înspăimîntați.

Pînă la Bucovăț, drum de alte două zile și două nopți,  
merse fără să-l mai doară capul, au de vreun neșăz hoșesc, au  
de vreunul de-al stăpînirii...

## CRĂCIUN, CA NEOAMENII

Iarna căzuse vrămașă, căptușită cu ger și crivăț. Apele prinseseră coajă groasă, iar sălbăticiunile bîntuiau, înfometate, răzbind prin oboarele vitelor, după pradă. Drumurile, înfundate de troiene, se ștergeau cu totul, pînă în inima satelor și orașelor, nelăsînd slobodă trecerea oamenilor dintr-un loc în altul. Noaptea sub cerul luminat de stele cît aria, codrul trosnea de ger, împreunîndu-și zgomotul cu urletul fiarelor.

Iancu își întocmise iernaticul în așezarea lui de la Chilii, lăsînd cîte doi oameni de strajă la răscrucile dinspre Corlătești și Fălcoi, în bordeie rămase pustii.

Aveau adunate merinde, pulbere și plumbi. Din cînd în cînd, mergînd pe sub malul Oltului, ieșeau din vizuină, ducînd prin satele în care știau nevoia, bani de ajutor. Aveau gazde de credință care, primind daniile, le împărțeau după dreptate, fără să spună din mîinile cui erau aduse.

Neamurile și oamenii stăpînirii îl țineau fugit peste Dunăre, pe unde își avea rude, sau prin vreun sat de munte, găzduit la careva dintre prieteni.

Zilele se scurgeau greoaie, pline de urît. Din Fălcoi, veștile veneau dese, totdeauna rele și pline de deznădejde... Strîmtorați dinspre partea nutrețului, mugetul vitelor sîngera inimile oamenilor... Deși îndestulați bănește, nu aveau unde găsi nici măcar un loitrar de șovar, cu care să le mintă burțile... Bîntuielile dese și sălbatice ale poterilor le scurtaseră răsuflarea și viața... Popa Dobre trecuse în lumea dreptilor, lăsînd satul fără sprijin duhovnicesc...

Iancu mucezea întins pe o laviță fără așternut, fumînd din ciubuc și înmulțind tot felul de gînduri... Firea lui deschisă și

veselă mocnea, zgîndărită doar de poveștile cetașilor, înapoiți de prin satele în care erau trimiși... Peste tot locul, nădejtile legate de răzmerița lui Iancu se înteteau, încălzite de basme și cîntece, de zvonuri care bîntuiau nepregetat...

După cum îl înștiințase din timp, jupînița Sultana nu se înlesnise să ia drumul Coșofenilor, lipsindu-l astfel de bucuria suflătească a întîlnirii cu ea... 'Era însă încredințat că nu-i poate purta decît gînduri de bine, de dragoste caldă și curată pentru toată fapta și firea lui.

Numai neamurile, rușinate de moarte, stau sub apăsarea grea a tot felul de presupuneri și bănuieli, cătrănite mai mult de gurile ciocoiești... Veniseră sărbătorile Crăciunului, și prin casele lor, înșirate pe ulița din deal a Caracalului, bucuria lor se limpezea în silă... Înapoiți cu toții de prin satele prin care-și aveau moșiile, rămîneau închiși prin case, necutezînd să mai dea ochi cu prietenii.

Strînși ca în fața unui mare necaz, hotărîseră ca sărbătorile să le facă împreună, ușurîndu-și astfel mîhnirea căsunată de faptele fratelui mai mic.

După ce ascultaseră slujba la Maica Domnului, la a cărei zidire și înfrumusețare nu pregetaseră să ajute, se așezară în jurul mesei, dimpreună și cu puținii oaspeți poștiți. În locul de cînte sta bătrînul paharnic Costache Jianu, avînd pe de lături pe cei trei copii : slugerul Amza, medelnicerii Dumitrache și Mihalache, toți cu jupînesele lor, pe nepoții Fană sardarul, Stănuț, Apostol, Zinca și Păuța... Apoi, cinstitele fețe boierești ale dumnealor postelnicul Stoica Boruzescu și medelnicerul Constantin Greceanu cu jupîneasa Safta ; Gheorghe Cioabă, Dincă Moga, Radu Cojocariu, Stan Toma și Nicolae Băcanu, negustori cu vază și ctitori de biserici, cu care boierii Jieni aveau prietășug și legături de negoate, mai ales cu piei de paie, pentru capantiii cetăților turcești de pe malul Dunării... Și unul, Pîrvu Ieromonahul, viță de-a Jienilor, călugărit pentru cine știe ce păcate, abătut, în pragul bătrîneților, prin locurile tîmăreții lui...

Boierul Costache, împlinind un creștinesc obicei, își scoase șlicul de pe cap, binecuvîntînd belșugul mesei, închinîndu-se cucernic, cu ochi înlăcrimați, la gîndul fiului ieșit din ascultare și fugărit ca neoamenii printre sălbăticiuni...

Dumitrache adusese lăutarii de la Corlătești, chibzuind că ar mai putea risipi din tristețea bătrînului paharnic, făcîndu-l să-și întoarne sufletul și gîndul în tinerețe, cînd, din auzite, păcătuisese și el întrecîndu-se cu nesocotințele.

Țiganiile aveau poruncă să-i zică numai de inimă albastră, și nimic de-ale haiducilor... Cîntecul lor însă o lua razna prin grindurile Stejeroviței, prin codrii bîntuiți de neguri și de taine ale Cioroiului, prin zăvoaiele Oltului și Oltețului... Lăsîndu-se duși de arcuș, întorceau doine în care plîngeau durerile neamului, cu sfîrșit aducînd a blestem și plecare în haiducie...

Bătrînul asculta tăcut, dumicînd bucățile încet, cu gîndul și inima tulburate, întoarse către anii tinereții lui frămîntate, sau pe urmele lui Iancu, mezinul...

Erau pe masă vînaturi din pădurca Corlăteștilor, a Svorscăi și a Fălcoiului, peste din copcile Grojdibodului, carne de mistreț din stuful de la Gura-Padinii, vinuri de deal și de șes... Toate se consumau însă greoi, în silă, aducînd mai mult a praznic de trei zile, decît a sărbătoare a unei bucurii creștinești...

Inserarea îi găsi la masă, bînd cafele și purtînd taifas cu privire la greutățile vremii și nevoilor de obște. Jupînițele, ca după obicei, se adunaseră într-o încăpere vorbind despre lucruri muieresti, lăudîndu-se cu sporul mîinilor sau cu daniile făcute sfințelor locașuri de închinăciune... Aceste danii se risipeau pînă la mănăstirile de sub munte, la Hurez și la Bistrița, la Tismana și Polovragi, unde, după îndemnul sufletului, boieri și negustori porneau cară încărcate cu bucate, cu vin, ceară și miere, cu icoane scumpe și veșminte lucrate de mîna lor...

Lăutarii îngenaseră cîntecul, fiind dați în seama logofătului spre a fi îmbucăturiți, ca să-și poată începe slujba mai cu temeii.

Dincolo de zidurile curții boierești, Caracalul, pitit printre salcîmi, se adîncea tot mai mult în beznă și tăcere. Cîteva lîinare ardeau, chiorîș, la temniță, la pîrcălăbie și prin curțile boierești... Caraulele, răzbite de ger și de urît, se trăsaseră pe la casele lor sau prin cîrciumi, scăpînd astfel de crivățul care suiera mai vrăjmaș ca oricînd.

Spre miezul nopții, cînd masa se pornise din nou cu temeii, Iancu apărură în pervazul ușii, avînd mustățile prinse de sloi și fața pișcată de ger,



— Sărut dreapta, cinstite tată și boier Costache !... Bine v-am găsit, fraților, și la mulți ani !... Știam că nu vă tihnește fără mine, și am ținut să vă fac pe voie !...

Făcînd această urare își scutură de tocul ușii cizmele și căciula de noaten, intrînd apoi în odaie. Jupînițele și copiii erau gata să leșine de spaimă ; bărbații, înmărmuriți și ei, priveau spre chipul lui Iancu, nevrînd să creadă ochilor că cel ce se arătase lor era într-adevăr omul pe urmele căruia se țineau potterile și arnăuții.

Tulburat de bucurie și mirare, bătrînul paharnic se ridică de la masă, venind spre fiul cel pierdut, cu brațele întinse :

— Dumnezeu s-a miluit de bătrînețele mele și te-a trimis, Iancule !... Așază-te la masă și fii binevenit !... Doamne, încotro ești, ca să-ți pot mulțămi !... Aduceți de-ale gurii, jupîneselor ! Și vin de-al lui Dumitrache, că este mai ros și moaie înghețul din vinele omului !... Ei, ce ziceți de una ca asta, copii și boieri dumneavoastră ?... Nu este așa că Dumnezeu tot mai colindă pe pămînt și dă semne de milostenie și iertarea păcatelor ?...

— Așa este, boierule !...

— Așa este, medelnicereasă Safto ?... Așa este, postelnice Stoica ?... Îl văd, și parcă mi se luminează într-un vis de sfîrșit de Păresimi, cînd trupul omului este ca fulgul și cugetul ca al pruncului de țîță !... Bucurați-vă și ciocniți cîte o oală pentru ceasul ăsta, de care m-a învrednicit Dumnezeu, înainte de a închide ochii !... Unde ești, logofete Voinea ?... Adu, bă, un șîstar cu vin și pune-l la mijloc, să ne putem cinsti și noi, ca într-un ceas de mare bucurie !... Să vină țiganii mai repede ca să-i zică din scripcă !... Să trăiți, copii și boieri dumneavoastră !...

— Să trăiești, boier Costache !...

— Să trăiești, Iancule !...

— Mîine să puie caii la sanie, că plec la București... Am să fac mijloc să pot cădea la picioarele domnului, pentru iertarea nesocotîntelor tale, făgăduindu-i să răscumpăr toată desugubina de mi-or pretinde-o... Și bătrînețele și cinstea obrazului meu au să tragă în cumpăna judecății domnești, dîndu-te iarăși cinului tău și omeniei !... Să faci bine, dumneata, jupîn Nicolae, să repezi mîine dimineață cîte cinci oca de luminări de ceară, cîte o oca de untdelemn curat și cîte o sută de dramuri de tă-

mîie, la Maica Dömnului și la Toți Sfinții... Să mă treci cu ele la catastif, și poștim și cîte un galben mare pentru liturghie, ca să-i pomenească pe ăi vii, fără vreo ciunteală ca pînă acum...

Iancu goli paharul cu vin, zîmbind. Nu legă nici un fel de vorbă în privința gîndurilor lui, căutînd mai ales să fie în voia bătrînului paharnic, a cărui inimă părintească sîngerase destul... Frații și oaspeții ciocneau paharele des, bucuroși că năcazul cu care-i încercase soarta, se limpezise a bine... Cu toții erau în același gînd, că lucrurile se puteau îndrepta, mai ales că-l aveau pe Gligorașcu, om apropiat și cu trecere la curtea domnească...

Lăutarii, necălcînd porunca boierească, fereau cîntecele de haiducie, cu toate că erau meșteri în ele și se simțeau rîcîiți la inimă.

Iancu, ținîndu-și obiceiul vechi, cîntă din gură doine și cîntece auzite pe la nunțile țărănești sau petrecerile de care nu se sfiise în viață... Cînd să se lumineze de ziuă, țiganii își dădură în petic și începură să dea glas inimii :

*Și-apoi verde măghiran,  
Auzit-ați de-un Jian,  
De-un Jian, de-un căpitan  
Ce-a dat spaima în divan...*

Iancu își ascultă cîntecul, tăcut, cu fruntea răzimată în podul palmei... Prin minte îi gîceau amintiri de prin locurile bătute, cu nevolnici și oameni încruntați și gata de luptă, cu primejdii de moarte și liniști de codru și ape.

Chipurile mesenilor se ștergeau cu încetul, răsărind în locurile acelea ale cetașilor lui, țărani cu sînge curat și viu, în a căror minte se cuprîndea, întreagă, înțelegerea faptelor și folosul de obște într-o care erau plecați...

În jurul mesei se rînduiau, viguroși și dîrzi, logofătul Oană, ceauș Duță, Duduveică, Bîtan, Zaharia Robu, Mărin Vîntu, Ilie și Pantelimon ai călugăriței, Dină, Tiplu, Nicolae Rusu, Ștefan Stînguleasa, Ion Turcitu, Preda Lupu, Nică Matei...

Și-i părea că toți flămînzese așteptîndu-l, căutînd să prindă în auz nechezatul calului sau chiotul de bucuria înapoierii între ai lui...

Cîntecul lăutarilor îl purta tot mai departe de locul petrecerii, pe drumuri de coastă și văgăuni, pe la răscruciuri strejuite de fîntîni cu ghizduri prăbușite, prin hanuri părăsite de

oameni, pretutîndeni pe unde umblase, căutînd să închipuie neînţelesul lui vis de schimbarea rînduielilor nedrepte...

*Hibihiii, murguleţ, hii,  
Că destul ăi hodini,  
Codru cînd o-ngălbeni,  
Puştile mi-or rugini,  
Oasele mi-or putrezi...  
Fugea murgul cît putea,  
Poteră nu-l ajungea...*

Ținuse să pice la o zi mare ca a Crăciunului la masa lui taică-său și acum lucrul era împlinit... Lăsîndu-i pe toți să se bucure în voie de întoarcerea lui la pocăință, Iancu goli un pahar cu vin, pe nerăsuflăte ; își strînse taclirul în jurul burții și ieși afară, chipurile să se mai învioneze în aerul dimineții...

Din ceasul acela, spre deznădejdea neamurilor și a oaspeților, dus a fost... Cercetate, slugile mărturisiră că boierul Iancu își încălecase murgul, topindu-se ca năluca în pulberea de zăpadă viscolită.

Auzind, boierul Costache căzu la pat, bolnăvindu-se de inimă rea... În fața icoanelor, genunchii lui tremurau în mătănii prelungi iar buzele îi rosteau tînguiri pornite din inimă :

— Doamne, nu vreau să păcătuiesc, au cu mînia, au cu blestemul sau întristarea mea !... Dar prea sînt încercat de osînda Ta și sufletul mi-este pîrjolit de vîlvătaia năcazului cu care sînt cășunat !... Și numai Ție mă rog pentru izbăvirea și iertarea păcatelor, pe care din slăbiciunea minții să le fi făcut...

Abia plecat în oborul conacului din Chilii, Iancu dădu gură să se adune oamenii, avînd să se pogodească asupra unor rînduieli ce nu puteau zăbovi. Cetașii se adunaseră într-una din odăi, adăstînd să audă din gura boierului poruncile ce se cereau atît de grăbite.

Iancu intră în mijlocul lor, dîndu-le ocol cu privirea, spre a le cîntări inima și curajul.

— Băieți, stăm în așteptare de oaspeți ; plecînd din casa tatei, nu se poate să nu fi fost vestit pîrcălabul și sărdarul Iamandy, pus anume în capul poterilor ca să mă aibă prins... Obrazul boierilor cu care am cîstit o cană cu vin, îi îndatorează să facă acest lucru ; sînt la locul lor și nu-i socotesc vrăjmași...

Pregătiți-vă armele și încărcăturile ; scoateți caii din grajd și adăpostiți-i peste Olt, prin coșerile Comanilor. Să fie cu șeile pe ei și cu patru oameni de pază... Jumătate dintre voi, ați de ochiți bine, să stați la ferestre ; restul umpleți șușanalele, ca să nu fie zăbavă și să dăm poterașilor timp să se apropie... Treceți eu toții la treabă, și să nu vă temeți de nimic ; iaca, un zaiafet de praznic mare, în care datori sîntem să ne omenim oaspeții așa cum li se cuvine...

Zîmbetul lui Iancu întări inimile cetășilor... Fiecare se apucă să încerce cocoșele puștilor, cremenea și iasca... Luară de pe polițe bășicile cu pulbere, măsurîndu-le cu năpîrstoace potrivite pe încărcături... Traseră grinzile de-a lungul ușilor, iar caii îi porniră peste podul de gheață al Oltului...

Către vremea prînzului, cîinii începură să bată furioși, spre partea din dos a conacului... La ferestre voinicii așteptau atenți, cu cocoșele șușanelelor ridicate... Curînd, cîinii se potoliră.

— Ho, bă Dudău... Ni, Grozeo... Marș cățea afurisită, să nu-mi dai nădragii de pagubă...

— Sînt oameni de-ai noștri !...

— Este Mărin Vîntu și cu de-alde Ion Turcitu...

— Dă-le drumul înăuntru, să le auzim vorba...

Cei doi voinici, asudați de fugă, dădură buzna în casă.

— Boierule Iancu, vine potera !...

— Ce vorbești, mă ?... Și ți s-a tăiat răsuflarea din nimica toată ?...

— Sînt mulți... Mai bine de-o sută !... Au și arnăuți călări... Vin cu sărdarul de la Fundul Vornicului...

— Bine, mă ; acum ce-o fi, să fie !... Noi, cum vezi bine, nu dăm dosul și stăm să-i primim cum se cuvine... Dați-le cîte un gît de prăstină, să-și mai întărească sufletul din ei... Și pe unde zici, mă, că au luat-o ?...

— Pe drumul ăl mare...

— Păi nici nu li se îndemîna prin altă parte !... Li se aninau ișlicile de crăcile copacilor !... Gătiți-vă și voi armele... Doamne, fă ca în ziua asta mare să putem cresta un semn de pomină, pentru noi și pentru neam !...

Liniștiți, cu țevile puștilor răzimate de pervazul cercevelor, așteptau cu toți să vadă, ivindu-se printre copaci, apropiatul poterii... Ceea ce nu întîrzie prea mult...

Hărțuiți de lătratul cîinilor, primele împușcături ale poterașilor făcură să răsunе codrul de schelălăit dureros al acestor animale de credință, însîngerînd albul zăpezii.

— Ne-au omorît cîinii...

Iancu încrunță sprîncenele, ochind atent ; glonțul suieră scurt, miruind fruntea unui ceauș de arnăuți... Ceilalți ostași, slobozind și ei țevile șușanelelor, așternură locului cîte un trup de poteraș...

— Merge bine, băieți !... Dacă om ține-o tot așa, o isprăvim cu ei înainte de scăpătatul soarelui...

Dinapoia poterii, glasul sărdarului Iamandy se ridica subțiratic :

— Dați-vă prinși, tâlharilor, altfel vă ucidem pe toți... Împușcați, băieți, să nu ne scape unul !...

Iancu luă o pușcă, plină pînă în gura pîlniei, slobozind-o ; calul sărdarului necheză prelung, poticnindu-se în bot.

— Cîinele, a scăpat... Ochiți bine și feriti-vă de după ziduri...

— Pînă-n seară mai este timp, și poate că s-o alege la un fel, boier Iancule !...

— Dați-vă prinși, și aveți de la mine toată cinstea și slobozenia !

— Dați foc, copii, să avem ce vîrî în copci, pe sub gheața Oltului !...

— Aoleo, boier fără credință, mi-ai rupt fluierul picio-rului !

— Am să te scurtez pînă la cap, ca pe vipere, ciocoi do-bîndit !... Că pentru altă pricopseală nu te vei fi înfățișat în oboarele mele !... Așa, Pantelimoane !... Așa, logofete Oană ! Nu le dați pas spre spatele conacului, băieți !... Vedeți de ne-ferii ăia cu iminei și cu cealmale !... Caliciți-i pe viață, că sînt cu toții străini și ne-au nădușit zilele !

— Se văd venind alții proaspeți, și au să ne prididească...

Iancu se uită atent, în lături ; dinspre partea Fărcașului zorea o poteră nouă, cu un căpitan înaintea ei... Pocnetele puștilor făceau să hăuiască pădurea, pînă departe, spre Fălcoi și Cioroi, zbîrlind părul fiarelor și îngrozind sufletele oame-nilor chirciți prin bordele. Așchii de lemnărie și bucăți de mo-loz săreau, mușcate de plumbii poterașilor, deschizînd găuri în ascunzișul voinicilor...

— Fraților, lucrurile se întorc pe dos și ne stau împotrivă... Să nu ne dea foc și să pierim ca șoarecii... Scoboriți prin beci și luați-o prin hrubă, să ieșiți în marginea Oltului... Dă foc, logofete, să nu prindă cîinii de veste că am fugit... Duță, să așezi săculeții cu praf și fitilul sub pragul bolții... Să-i prăbu-șim gura, ca să le putem pune tagă...

— Dar dumneata ce mai aștepti ?

Iancu trase încă un foc, nimerind pe sărdar în umăr.

— Asta așteptam !... Sări și tu jos, să putem ajunge la timp... Pentru astăzi este destul cît am făcut !...

Luînd-o prin gangul deschis în fundul beciului, cetașii orbecăind prin beznă, ajunseră la malul Oltului... De aci, tre-cînd peste gheață, intrară în Comani, unde-i așteptau caii

tașeauați. Încălecară cu toții, gata de drum ; în urma lor, bu-  
buitura puternică a pulberii vestea prăbușirea gîrliciului, în-  
fundînd drumul scurtat pe care i-ar fi putut ajunge.

— Au lipsește vreunul dintre voi ?

— Niciunul !...

— Atunci, slavă Domnului, putem porni... Cam cîți să fi  
căzut dintre poterași ?...

— Eu cred că pe puțin treizeci...

— Să-i aibă în suflet sărdarul !... Ce-au căutat, aia au  
găsit ! Scoborîm la crama de la Plopîi-Stăvilești. Și dacă ne-o  
căuta cumva și pe acolo...

— Ne găsesc sigur !... Cît privește pulberea și plumbii,  
ne-au rămas să îndestulăm șapte putere !...

Iancu se înveseli de-a binelea.

— Bine ai vorbit, Duduveică !... Că doar pe altceva nu  
sîntem puși !...

## RÎNDUIALĂ DE LA DUMNEZEU

Văzînd că în nici un fel nu-l putea avea prins, sărdarul Iamandy îngroșă prigoanele împotriva oamenilor din Fălcoi și a celor din satele pe unde dovedea că poposiseră Iancu. Conacele Jienilor ajunseseră beilic arnăuțesc, fiind cercetate des, în puterea nopții, prin toate încăperile și ascunzișurile. Lacom să-i dea de urmă, nu mai cunoștea nici cîntea cuvenită boierilor, nici prieteșugul cu care fusese legat de ei. Îi socotea tăinuitori ai celui plecat în haiducie, și nu mai alegea mijlocul de a-l găsi... Jienii răbdau cîinește, neavînd cui se plînge, știind cît de greu ar fi putut fi ascultați și crezuți... Așteptau să se limpezească lucrurile, în felul de a-l hotărî pe Iancu să se înfățișeze judecării divanului, nădăjduind în răscumpărarea pagubelor și mila lui Vodă Caragea.

Drumurile rămîneau însă fărîmate, iar urmele lui Iancu șterse... De la ciocnirea cu potera în Chiliz, parcă-l înghițise apă Oltului. Pînă să se dezmeticească cîrc-sărdarul din leșinul și durerile rănilor, viscolul ștersese urmele de copite ale cailor ; astfel că poruncile lui de a fi ținut din scurt și lovit din nou nu-și putuseră avea împlinirea... Nепutînd găsi nici un semn după care să-și poată da cu socoteala încotro o apucaseră, poterașii țărani cu mintea înfierbîntată și lesne de sucit intrară la bănuială că Iancu ar avea puteri peste cele pămîntești ; ceea ce le mări teama de a sta împotriva lui, făcîndu-i greu de urnit pe drumuri de noapte sau neumblate pînă atunci...

Calicit de bani și de sănătate, amărît de a se vedea mereu păcălit sau înfrînt, furia cîrc-sărdarului întrecea toate marginile firii omenești... Se grozăvise spățariei și agiei să le ducă plocon pe Iancu Jianu, și acum lucrurile se cîrmeau a slăbi-ciune și rușine...



Așezat în fruntea pîcului de arnăuți, se protăpea dinaintea porții a cite unuia dintre frații lu Iancu, izbind cu botul cizmei în ulucă ; cînd i se arăta altcineva decît stăpînul, cîre-sărdarul urla cît îl ținea beregata :

— Să vină ciinele de stăpînu'tău !...

Neavînd încotro, boierul scobora scările și, călcînd peste zloată și glod, se înfățișa omului stăpînirii...

— Care-ți este porunca, cîre-sărdare Iamandy ?...

— Să-mi spui unde se ține ascuns tîlharul !

— Crede-mă, m-am ostenit mai mult ca oricare, însă n-am putut să-i aflu de știre !... Că nouă ne este destulă otravă să ne vedem necinstiți de bănuială, călcați fără socoteală și scurtați din munca și agonisita noastră... Am trimis tot felul de oameni care să colinde satele și pădurile, am lăsat vorbe pe la gazde și prieteni, cerîndu-i să se miluiască și să ușureze osînda noastră !... Toate au fost însă fără nici un fel de spor !...

Zîmbind batjocoritor, cîre-sărdarul se întorcea către baș-beșleagă și arnăuți :

— Să-l căutați din nou, pînă sub așternutul jupînesei, și să mi-l găsiți !... Și dacă i-ați da de urmă, să-l ferecați în lanțuri și să dați foc casei și acareturilor !... Știu că lucrul te supără boierule, dar altfel nu este cu putință să-l putem stîrpi și să arătăm ascultare poruncilor domnești !...

Boierul, cu mîinile așezate cruciș și capul aplecat spre piept privea la batjocura, de atîtea ori repetată, cu care îi era călcată casa, bunurile și cîntea, fără să aibă puterea de a se împotrivi...

— Fie cum te îndeamnă cugetul și obrazul, cînsute cîre-sărdare !... Dumnezeu este sus și o să le plătească pe toate după cuviință !...

— Spune-mi unde se ține dosit, boierule, și nu te mai văicări !... Altfel, lucrurile au să se înăsprească mai rău !...

— N-am nici o putere, vai de păcatele mele ! Luați-mi și viața, dacă vreți, dar nu-mi cereți ce nu pot eu împlini !...

Trecuseră sărbătorile de iarnă și vremea prinsese a se îndulci. Se părea că o să înceapă dezghețul și că primăvara sta pe aproape. Tristețea se lăsa tot mai greu peste casele Jienilor, știind că o dată cu dezghiocarea mugurului, haiducia lui Iancu va începe din nou, mai cu temei. Frații și bătrînul paharnic Costache tremurau de grija întîmplărilor de mîine... Neliniștiți, ciocoi iși cărau bunurile către adăpostul orașelor, temîndu-se să nu încapă pe mîinile lui Iancu.

Pământurile erau lucrate sub privegherea vechililor și lo-  
gofetilor, care-și făceau mină bună pe lângă oameni, spre a nu  
cadea în pîra Jianului și a-și trage păcatele cînd nici nu gîn-  
deau... Peste tot viața țaranului se îmbunase, fiecare apăsare  
stînd sub temerea de a nu fi ajunsă la urechea haiducilor, care  
colindau de la un capăt la altul al județului, fiind un făcut ca  
să cadă la timp potrivit, tocmai acolo unde era nevoie.

Poterile bîntuiau bezmetice, picînd tot după călcările haidu-  
cilor, cînd urmele lor erau șterse cu desăvîrșire. Cîrc-sărdarul  
afurisea și urgisea satele, dînd focului și jafului așezările oame-  
nilor care cădeau în bănuiala de a-i fi ținut partea Iancului.

De cum începuse să se crape mugurul codrului, haiducii se  
arătaseră, tăind drumul cociilor de poștă, jefuind lăzile cu bani  
ale ciocoilor, băgînd în sperieți capantiii plecați după cumpă-  
rături pe prețuri de nimic, pentru trebuințele raialelor de pe  
malul Dunării... Pe la hanurile pe unde altădată bîntuiau slo-  
bode cetele de pazvantii, cealmalele scoteau cap tot mai rar,  
jăcmăneala împruținîndu-se ca niciodată...

Cîrc-sărdarul, căzut în bănuială de slăbiciune, nădăjduia  
tot mai puțin să-și spele obrazul, prinzîndu-l.

Încercînd vechiul mijloc de a lăsa vorbe și slobozi scrisori  
pline de amăgiri și făgăduieli, nu ajunsese la nici un rezultat.  
Iancu, cunoscînd pățaniile altor haiduci care căzuseră în plasa  
lui Iamandy, se ținea ferit, nedînd crezare vorbelor lui...

Auzind că-și reparase conacul, Iancu mai dădu o raită pe  
la Fundul Vornicului, dîndu-i din nou foc, scurtîndu-l pînă la  
temelii...

Furia cîrc-sărdarului începuse să aducă a nebunie ; își  
înmulți poterașii, punîndu-le în frunte căpitani întăriți cu cărți  
domnești și ghiftuiți de făgăduieli, pe care-i așeză la capete de  
drumuri, pe la răscruci, prin sate... Isprăvnicile, ridicate ca  
una, forfoteau de-a lungul potecilor, bătînd poienile și vâ-  
găunile, înnoptînd pe unde credeau că vor putea întîlni ceata  
haiducilor...

În această fierbere de pomină se scurse vara anului 1818.

Toamna se apropia, parcă mai săracă și mai tristă ; ogoa-  
rele, rămase pîrloagă, rugineau năpădite de mărăciuniș, lăsate  
pentru pășunatul vitelor numai piele și oase... Codrul își răcea  
frunza și cîntecul păsărilor, fremătînd sub clătinarea vîntului  
dinspre răsărit, tresărind sub trosnetul de uscătură frîntă din  
trunchi...

Iancu se trăsesese din nou la cula din Plopii-Slăvitești, unde mai iernase odată și în care se simțea departe de ochii puteraișilor și mai sigur pe culcuș.

Volbura haiduciei, cîtropindu-l cu totul, nu-i mai fusese aminte de nici unul dintre prietenii de care era legat sufletește... Astfel că nu-și mai abătuse drumurile pe la nici unul dintre ei.

Viile se culeseseră iar cramele erau rămase pustii; ascunzișurile lor se arătau prietenoase, mai la fiecare pas... Ploile, căzute fără socoteală, desfundaseră bruma de drumuri, făcîndu-le tot mai greu de străbătut... Cîrc-sărdarul și oamenii lui se așezaseră în Caracal, răcorindu-și necazul înfrîngerii în tofelul de nelegiuiri făcute fraților lui Iancu.

Toate foloasele haiduciei lui erau astfel plătite cu dobîndă de acești nevinovați...



În casa slugerului Amza se adunaseră paharnicul Costache, bolnav și amărit de moarte, medelnicerii Dumitrache și Miholache, umbre ale voiniciei și mîndriei lor de altădată, spre a se sfătui ce mai pot face ca să scape de necaz.

Toși patru păreau neputincioși și fără de nădejde, cocoșați de belelele cu care erau cășunați și pentru care nu găseau crezămînt... Dîndu-și cu socoteala în fel și chip, nu găseau nici o urmă pe care să se poată pune, spre a da ochii cu Iancu și a-l hotărî să se întoarcă pe calea ascultării, scăpîndu-i și pe ei de osîndă.

Într-un tîrziu, bătrînul Costache Jianu aruncă o părere, venită din senin :

— Să te duci tu, Amzo, la București și să ceri domnului milostenie pentru casele noastre... Că altfel ne facem seama, sau apucăm și noi calea codrului !...

— Așa am să fac !... Altfel n-avem încotro !

— Drumurile stau să se desfunde, și n-ar fi bine să zăbovești plecarea...

— Am să mă urnesc chiar mîine... Drumul și așa este destul de lung și de greu... Poate că mila lui Caragea are să acopere cîinoșia cîrc-sărdarului...

Luminați ca de un gînd bun, boierii se ridicară, plecînd po la casele lor mai împăcați sufletește. În poartă și pe drum

dădură ochii cu tot felul de oameni de nimic, iscoade de-ale pricălăbiei, puse să le supravegheze umblările ; oftară din adînc, dîndu-și seama că erau ținuți mai rău ca tîlharii codrului și ca cei de pe urmă dintre mișei...

Înainte de a se lumina de ziuă, cu toate că cerul se lăsase jos posomorîndu-se, Amza se sui în butcă, punîndu-se pe drumul Bucureștilor. În sufletul lui se gîndea că mai bine să se lase pierit de osteneală sau mîncat de fiare, decît să mai rămîna să tragă mișeliile lui Iamandy...

Caii suflau din greu, opintind să scoată butca din gloduri, plimbînd-o peste șanțuri și hîrtoape înecate de lut frămîntat.

Trecu Oltul, grăbind pe drumul de poștă, ca să ajungă înainte de a se înnopta la Slatina. În dreptul Plopilor-Slăvițești însă, caii, slăbiți și făcuți spume, începură să încetinească pasul, lăsîndu-se cu totul în șleauri. Drumul părea din ce în ce mai greu, amenințînd să-i lase în mijlocul codrului, în bătaia ploii care venea împestrită cu spic de zăpadă. Chiuiturile și sudalmele surugilor se dovedeau fără folos. Boierul Amza hotărî să oprească, spre a da cailor răgaz de odihnă. Oamenii aprinseră focuri de vreascuri, ca să se încălzească și să sperie sălbăticiunile care le dădeau ocol.

Cînd odihna li se părea mai spornică, din mijlocul codrului se apropie de ei patru bărbați, înarmați și zburliți, care îi întrebă de socoteala pe care o aveau.

— Dar întocro, măi creștinilor, pe drumuri din astea atît de vrăjmașe ?

— Ia, spre București, păcatele noastre !

— Și cine este boierul pe care-l plimbați pe așa vreme ?...

— Boierul Amza, de la Grojdibod din Romanați !...

Auzind, toți patru înlemniră ; dintre ei se desprinsă unul, apropiîndu-se de butcă.

— Să trăiești, frate Amza !... Ale cui păcate le tragi de te-ai pornit pe greutatea asta de drum, ca să-ți scurtezi zilele și viața ?

Slugerul își scoase capul din gulerul șubei, privind aiurit spre chipul lui Iancu.

— Tu ești, frate Iancule ?... Iacă, trag păcatele cu care tu ai vrut să ne îmbucuri viața !... Și m-a prins slăbiciunea cailor și urgia vremii, aici, în mijlocul codrului !... Așteptam să li se dreagă vina, ca s-o pornim mai departe...

Iancu își lăsă capul spre piept, încercat de mihnire și părere de rău...

— Păcatele sînt numai ale mele !

— Dar le tragem cu toții, și încă din greu !...

Prididit de obidă, slugerul își întoarse podul palmei, ștergîndu-și lacrimile...

— Că de cînd ți-a fost drumul a haiducie, casele noastre n-au mai fost case, iar viața noastră a fost numai amărăciune și venin !... Dacă ai fi murit, Iancule, vremea ne-ar fi alungat tristețea, și patima ne-ar fi fost mai ușoară !... Dar așa, rușinați de pretutindenea, călcați în puterea nopții și cercetați pe de-a rîndul, mereu pe drumul pîrcălăbiei, cu muierile și copiii spăimîntați la tot ceasul, lucrul a ajuns peste puterile răbdării !... Tata a ajuns să-și blesteme zilele de le mai are, bolind cu sufletul și trupul... Conacele noastre au ajuns de beilic, iar arnăuții își fac rîs de munca și strînsura noastră... N-o mai putem duce așa, frate !... Ajunși la aman, m-am pus pe drumul Bucureștilor, ca să mă înfățișez lui Vodă Caragea și să-i cer, pentru mine și toți ai noștri, să ne scurteze sau osînda sau zilele !...

Pentru înțîia oară în viață, Iancu simți cum i se împăienjenesc ochii și-i slăbesc picioarele... Se rezemă de latura butcii, ținînd capul mereu în jos...

— Ai vrut să ferecești pe alții, și ne-ai înglodat pe noi în necazuri !... Satele noastre sînt mai hăcuite ca mai înainte, fiind îndatorate să hrănească poterile, răbdînd fumul de ardei și bătaia la tălpi, bănuieți că ți-ar ști de urmă !... Pămîntul a rămas pîrloagă, nevrednicindu-ne să mai aruncăm sămînță, știind că nu ne-am putea bucura de rodul lui. Am ajuns bătrînețe grele, cum nici vrăjmașilor noștri nu le-am dorit vreodată !...

Înapoia celor doi frați, surugiii și cetașii ascultau tăcuți, cu bărbile sprijinite în piept.

Iancu încrunță din sprîncene, ascultînd spovedania bătrînului sluger, rostită sub patrafirul cîstei și obidei de care nu se putea îndoi.

Se petrecea un fapt necuprins în planurile haiduciei lui, care-i ingenunchia voinicia și pornirile hrănite pînă atunci... Își dădu seama că lupta lui aprinsese pară pe foc, plină mai mult de strălucire și lumină, decît jeregai cu căldură temei-

nică... Și că nu putea stăruia mai mult, fără să nu smintenească  
atâtea rînduiri la care ținea mult !...

Se întoarse către ai lui, poruncindu-le :

— Aduceți, bă, cai de-ai noștri pentru schimb, și căutați  
de vă înapoiati pe la casele voastre, croindu-vă viața așa după  
cum v-o îndemna capul și Dumnezeu de sus !... Eu mă duc la  
București, cu alde frate-meu Amza, să mă înfățișez judecării  
divanului... Și ce ne-o fi rînduit, om mai vedea și-om mai pe-  
trece !... Că stau și mă gîndesc la vorbele unui bătrîn de prin  
părțile noastre ; nu este pomană bine primită dacă o faci alor  
străini și pe-ai casei îi lași să flămînzească !...

## SFÎRȘITUL HAIDUCIEI

Vestea că haiducul intrase în București zăpăcise firea oamenilor... Neștiind cum stau lucrurile și care putea fi adevărul, fel și fel de zvonuri bîntuiau prin lume, adunînd-o în pîlcuri spre a le vîntura, care cum i se năzărea.

Deși butca trăsesese de-a dreptul la scările palatului domnesc din casele Ghiculeștilor, se găseau unii care să spună că l-au văzut petrecînd la un han de pe podul Beilicului, alții, călare pe cal, înarmat și cu ceata voinicilor după el, iar cei mai mulți, oameni de-ai stăpînirii și arnăuți de toate neamurile, întăreau că a trecut legat în lanțuri, păzit de însuși cîrșardarul Iamandy...

De cîm îi ajunsese zvonul în urechi, Gligorașcu grăbi călare spre curte, spre a vedea ce este de crezut... La capul de jos al scării, Iancu sta slobod, însoțit de slugerul Amza, așteptînd porunca lui Caragea... Cum îl văzu, îi întinse brațele ca unui vechi și de cînte prieten, ceea ce uimi loaita ciohodarilor care sta pe de lătura, păzindu-l, chipurile să nu-l scape din mînă.

— Vere Gligorașcu, atît mi-a fost în putere să fac !... Dacă n-am izbîndit pe deplin, să nu-mi băgați careva vină !... Poate că, mai tîrziu, timpurile vor fi mai darnice, și alți culezători se vor ridica să împlinească ce pusesem gînd !...

Gligorașcu își simți ochii umeziți, pricepînd cîtă amărăciune trebuie să se fi grămădit în sufletul haiducului, hotărînd să se dea de voie pe mîinile călăilor...

— Vere Iancule, nu deznădăjdui !... Dacă o stea se stinge și scapă din bolta cerului, drumul ei, înainte de a se pierde, este dîră de lumină albă și curată !... Iar oamenii temători de

cele sfinte lăcrimează, simțind că s-a istovit o viață de om, poate tocmai aceea în care nădăjduiau mai mult !...

Urcă apoi scările palatului, neștiind singur pe cine trebuia să caute, spre a-i cere să-l ajute pentru scăparea fratelui de sine și de credințe...

Întâlni pe domnița Ralu, cutremurată și ea de vestea sosirii haiducului, bîtuind pe la uși, căutînd pe careva să i-l poată arăta, fără a-și primejdui viața...

Prinzînd inimă, Gligorașcu o duse pînă într-un loc de unde putea vedea fața lui Iancu.

Haiducul, avînd capul înălțat și privirea limpede, ședea în picioare, călător cu gîndul în trecutul din care abia se desprinsese... Din cînd în cînd surîdea, înviînd în amintire cîte un fapt al haiduciei lui, cu care să fi îmbucurat vreun suflet de om, cîte un chip alături de care să se fi simțit mîngîiat și odihnit...

Domnița Ralu se aștepta să dea ochi cu un om fioros, zburlic și respingător... Chipul lui Iancu îi înmuie sufletul, asemuindu-l unui erou din basme, doborât în zdroaba de a împlini un ideal cuprins doar în înțelegerea lui...

Își aminti de sprsele Sultanei și-l văzu aidoma lor : neînfricat și vijelios, voinic și dîrz, blînd și duios...

Pentru toată nelișteea și frămîntarea acestui om, pentru tot ce ostenise să izbîndească și să vedea acum risipit, domnița picură o lacrimă de părere de rău... Îl socotea pierdut, spînzurat în furcile ispășirii ce se vor fi ridicat în capul Podului Tîrgul de Afară, pigulit de ciori și clătinat de vînt... Un om al vremii, intruchipat din țesătura basmelor frumoase, avu-ne din răutatea oamenilor prichindii de lăcomie și sfoiag, afundați în stricăciune și minciună...

Mulțumi paharnicului pentru bunăvoință și osteneală, înapoindu-se în iatacul ei, în care o aștepta, plîngînd, Sultana...

— L-am văzut și eu, Sultana... Și plîng alături de tine sîmnia acestui om, semănat într-un pămînt uscat și sterp. Voi chibzui ce puteam face pentru el...

— Domniță, vina trebuiește căutată dincolo de faptele lui...

— Înțeleg și cred : este însă cutezător s-o putem spune... Îi iubești ?

— Da, domniță !



— Și ai vrea să-ți fie soț ?

— Da...

— Atunci să ne căutăm scăparea în înțelepciunea pravi-  
lelor... Poate că cei ce le-au croit își vor fi abătut gândul și  
la biata inimă omenească, înlesnind curățirea faptei și înd-  
reptarea greșelilor, prin dragoste...

Rînd pe rînd sosiră la curte marele logofăt Iordache Go-  
lescu, vornicul Nicolae Văcărescu, banul Constantin Filipescu,  
Bălăceanu, Belu, episcopul Ilarion... Ochii li se aținteau asu-  
pra lui Iancu, iar sufletul le singera văzînd prăbușirea unei  
crăngi din trunchiul năzuințelor lor.

Porunca lui Vodă Caragea veni, cerînd ca haiducul să fie  
închis la agie, păzit bine și tratat omenește... Vodă, nelipsit  
de priceperea dezlegării unei pricini care putea să tulbure li-  
niștea lui și a țării, nu părea pripit în hotărîri. Știa că Iancu  
este la inima poporului și nu vroia ca, dîndu-l pierzării, să-și  
audă noi blesteme și nemulțumiri : și că neamul Jienilor își  
avea vîină puternică în tot cuprinsul Romanatului, pînă din-  
colo de Jiii, putîndu-i fi de pagubă neprietenia lor. Drept  
care, gîndind că puțină îngăduială și șiretenie nu-i putea  
strica, rămase să judece și să hotărăască pe-ndelete...

Întrebați asupra osîndeii ce i se cuvenea, boierii tăcură chi-  
tic, cunoscînd năravul lui vodă de a hotărî după capul lui, iar  
nu după sfatul lor sau scrisa pravilei...

Așteptau să-i audă vorba, după care să înțeleagă în ce fel  
trebuie s-o cîrmuiască și ei... Cel care de la început se rosti,  
spunîndu-și gîndul, fu episcopul Ilarion, pentru care haiducia  
lui Iancu era început firesc al unui lucru de mult așteptat.

— Măria Ta, copilul căzut în greșeală nu este ucis și nici  
pus în obezi și aruncat în ocnă !... Ci muștrat părintește și  
adus pe calea binelui !... Și fără greșeală și păcat nu este decît  
Dumnezeu din cer !... Trebuiește căutat mijlocul de a nu-l  
asupri peste măsură, știindu-se că tot jaful și fărădelegile n-au  
fost făptuite pentru folosul său sau din urîciunea cugetului !...

— Sînt mirat, prea sfințite Ilarion, că găsești îndreptățit  
jaful și omorul !... Și că ceri atît de zorit să fie iertat făpta-  
șul !... Eu cred că i se cuvine să fie spînzurat !...

Înfruntat, Ilarion tăcu : inima greșise, rostindu-se fățiș  
înaîntea minții.

Cutezător ca totdeauna, Iordache Golescu nu se putu  
stăpîni :

— Socotesc că ar fi prea mare necinstea pentru cinul boieresc să fie osîndit la spînzurătoare, Măria-ta !...

— Necinstea pornește de acolo, logofete Iordache, că boier fiind, a ieșit în țîlhărit, prădînd aurul de huzmet și căruțele de poștă și conacele de prin sate... Nu putem drege ceea ce a socotit el că este pus rău și trebuiește dărimat...

— Atunci rămîne la judecata și mila Măriei-Tale !...

Cînd boierii ieșiră din divan, Gligorașcu care le păzea calea nu întîlni decît mutre posomorîte și acre, după care înțelese că pricina lui Iancu sta să se sfîrșească a rău... Alergă din nou la domnița Ralu, cărcia îi ceru să facă tot mijlocul pentru iertarea Iancului... Cînd domnița îi pomeni de gîndul Sultanci de a-l lua de soț, Gligorașcu tresări luminat :

— După pravilele țării, oricare i-ar fi osînda se iartă prin această cununic, domniță !...

— Atunci, așa se va întîmpla !... În cumpăna judecății domnești va trage, deopotrivă de greu, rînduiala pravilei și dorința noastră !

## ODIHNA JIANULUI

După ce vînturase toate potecile haiduciei, trecut la un lat de palmă aproape de ştreang, Iancu se trase la conacul din Fălcoi, ducînd viaţă gospodărească... Cei douăzeci şi unu de cetaşi „s-au fost iertaţi” o dată cu el, revenind la bordeiele lor spre a robi, după vechiul tipic, unei pîini necăite...

Cuminte şi frumoasă, ca o domniţă de basm, Sultana nu pregetă să pună rînduială în gospodăria sălbatică a Jianului, prefăcîndu-i văgăuna de adăpost în adevărat cuib de fericire omenească.

Obosit de atîta trai ciînesc sau înmuiat de plăcerile vieţii noi, Iancu rămînea mereu acasă, lăsîndu-şi armele spînzurate în cui, iar caii să se însălbăticească prin geraiuri şi zăvoaiele Olteţului... Cînd cîte un cetaş îi făcea cu ochiul, arătîndu-i peria codrului care se deschidea în muguri, haiducul alunga ispita cu ocări greu de crezut :

— Vi-s gîndurile tot a hoinăreală şi fărădelegi, şi ochii tot către tufe !... Apucaţi rostul casei şi vedeţi-vă de plug şi de coasă şi fiţi ajutor muierilor la dărăcit lîna şi la făcut ţevi pentru năvădeală !... Că aţi fi îmbătrînit şi voi, ca mir-tacii bordeielor, şi nu vă mai ţin oasele la fărîmătură de drum ca neoamenii !...

Viaţa la conacul din Fălcoi se scurgea liniştită şi senină ; luînd obiceiul boierilor megieşi, adunau oaspeţi pentru petreceri sau plecau pe la neamuri şi prieteni, ţinînd-o sfoară cu săptămînilor, pretutindenea fiind aşteptaţi şi bine primiţi... Haiducul viforos de altădată devenise soţul potolit şi cuminte, retras înăuntrul bucuriilor casnice.

Frații și bătrînul paharnic Costache își împliniseră cu do-  
bîndă visul lor de a-l vedea pe neastîmpăratul Iancu așezat  
și la casa lui...

Neștiind cît îi putea ține cumînțenia, oamenii stăpînirii nu  
cutezau să-l supere cu ceva, ocolindu-i pe departe satul și  
conacul...

În luna septembrie, anul 1818, Vodă Caragea, fugind din  
scaunul domniei, nu avea să-și mustre cugetul că, iertînd pă-  
catele lui Iancu, greșise cu judecata...

Dinspre munte, zvonul forfotei și al răzmiriței se simțea  
tot mai întetit.. Ascultîndu-l, Iancu băga căciula pe urechi,  
ca omul care nu mai credea în puterea de a răzbi rînduiele  
vremii... Se năvălise la viață tihnită și nu se mai simțea în-  
demnat să se rupă din ea... Așa cel puțin îl arătau toate sem-  
nele văzute...

Numai cînd volbura răzmeriței lui Tudor scăpă de vale,  
nemaiputînd sta locului, își adună din nou oamenii, așezîndu-  
se alături de ceilalți căpitani ai răzvrătului... Își tocni  
și simbriași, rotunjindu-și o ceată de peste o sută de oameni,  
cu care ieși în întîmpinarea lui Tudor, îmbrucurîndu-l...

Crezîndu-i patimii și nevoii, Sultana rămase să îngrijească  
de rosturile pămîntului ohabnic, așteptînd să se sfîrșească în  
bine și această răbufnire a nemulțumirii obștești.

În toată mișcarea slugerului Tudor, Iancu nu s-a ridicat  
cu nici un fel de ambiție, rămînînd oștean credincios și ferit  
de măriri.

Felul în care își făcea drum oștile de panduri nu se po-  
trivea sufletului de haiduc ; șetrarul avea patima potecilor  
furișe, a nopților petrecute cu urechile ciulite, în pîlc mic și  
singuratic, a hărțuielilor cu poteri prin negurile codrilor...  
Pandurii se mișcau greoi și liniștit, trecînd numai pe drumuri  
de poștă, poposind prin sate și tîrguri... Farmecul primejdiei  
la fiecare pas, în fiecare clipă, nu se putea întîlni aci... Voi-  
nicia și curajul se topeau în gloată, neputînd să iasă din rînd...

Visase o răzmiriță împotriva asupritorilor și nu vedea ni-  
mic împlinindu-se din acest vis... Negurile se lăsau dese peste  
viața țării, neputîndu-se desluși prin ele nimic îmbrucurător...

Cînd capul cutezătorului căzu, Iancu se înapoie acasă, des-  
făcînd cinstit simbriile oamenilor, reluîndu-și viața de liniște  
și trai gospodăresc...

Iar cînd se simțea încercat de bîntuierile hoinărelui, încăleca murgul, răznind-o pe la Craiova, pe la Rîmnicul Vîlcei și Tîrgul Jiului, odihnind pe unde-l apuca noaptea sau îl prididea oboseala... Împiedica picioarele calului, lăsîndu-l să pască în voie, iar el se dădea la umbra cîte unui tufan, odihnind pe gustul și înțelesul lui... Văzîndu-l, drumeții nu cutezau să-i tulbure somnul, fiindu-le teamă să nu intre la vreun necaz de arțag din partea lui... Plosca de rachiu, care nu-i lipsea din oblînc, îi străjuia, golită, căpătîiul, iar pistoalele, pline pînă la gură, lămureau că șetrarul nu-și ieșise din nărav... De unde și cîntecul lăutarilor :

*Arde-te-ar focul de prun,  
Că făcuși rachiul bun  
Și-adormiși pe Iancu-n drum...*

Cu vremea, apucăturile haiducului se domoliră.

La leatul 1830, Sultana născu o fată, botezată Marița, care muri curînd ; iar la 1835, pe Zinca, cea care avea să se mărite cu Nicolae, fiul pitarului Ștefan Dobruneanu, din Dobrunul Romanatului.

De-o margine a evangheliei, lui Clement Ieramonahul, pe care o păstra sub căpătîi, Iancu însemnează faptul fericit al nașterii Zîncăi :

*„Prostu și eu păcătosu am cîștigat porunca  
la leatul 1835 mai 26 care s-au botezat de  
soacră-mea Anița Gălășescu, puindu-se numele  
Zinca, iar eu muritorul spre știință am însemnat  
spre pomenire, că oricare va citi să zică Dumne-  
zău să-l ierte p-ăl de-a scris“.*

Io, Iancu Jianul

Iar în altă parte :

*„La leatul 1835 mai 26 din voia lui Dumne-  
zău am căpătat prunca Zinca botezată de soacră-  
mea Anița Gălășeasca, și spre știință cînd s-au  
născut și fiica noastră Marița, la leatul 1830  
august 10“.*

Iancu este frământat de gîndul ridicării unei cîtorii bisericești... Noaptea, altădată petrecute pe drumurile haiduciei, în pocnete de pîstoale și vijelia vremii, le scurtează cugetînd cum și-ar putea izbîndi acest vis... Fără vreun fel de îndemnare, desenează planul unei biserici, încadrînd-o cu pomelnicul răposaiilor Jieni, pentru odihna cărora se îngrijora, Pîrvan Ieromonahul, Matei, Ene, Costi, Ilina, Preda, Florea, Pîrva, Constandina, Ana, Ene, Iancu, Nicolaie, Stana, Ioan...

Viața pe care o dusesese îşi lăsase urme adînci, în pieptul și oasele șetrarului. Grija cu care-l păzea Sultana îi lungea zilele, atît cît omenește se putea.

Către anul 1842, puterile îi slăbiseră și zăcerea se părea c-o să-l dea gata... Oblojit și doftorit, rămînea în casă, nădăjduind să se poată ridica din nou pe picioare și s-o ia iar pe unde voinicise și făcuse să tremure codrii și fiarele.

De la Breasta, de peste Jii, se abătuse pe la conacul lui un nepot, pe nume Barbu, venind din București, unde fusese întărit în slujba de căpitan de potără, avînd la mînă și cuvenita carte domnească. Bucuros de a-și vedea rubedenia, Iancu încercă să facă o glumă :

— Trăii, bă nepoate, să văd și eu un pui de Jian, rînduit cap de poterași, ca să stîrpească haiducia din țară !...

Îi făcu rost de hăitași pentru vînatul prin pădure, îl lăsă să-și fărîme oasele gonind prin toate coclaurile, spre care-l chemau îndemnurile sîngelui clocotind... Și se bucura petrecîndu-l din ochi, descîrînd în toată nedomolita-i viață tînețea și bîntuielile lui din trecut...

Căpitanul de poterași nu se mai sătura de umblet, răscolind cu chiuiturile și pocnetele de pîstoale, umbrele încremenite ale haiduciei șetrarului.

Intr-una din zile, avînd să plece la o pîndă de sălbăticiuni, Barbu aruncă o vorbă de glumă :

— Te-ai doftorit și te-ai oblojit mai rău ca pruncii de țîță, boier Iancule !... Și, după cîte se văd, are să te pună ju-pîneasa în troacă, să te legene ca să adormi !...

Zgîndărit, Iancu ieși din așternut și se îmbracă, neținînd seama junghiului dintre coaste și vremii care se lăsase rece. Își luă pușca și pîstoalele din cui, împreunîndu-se hăitașilor care așteptau la scară...

— Acum o să vedem, nepoate, cît te țin puterile și curajul !...

O luară spre pădure, pînă într-un loc unde așezase de cu vreme momeala unui hoit de cal... Hăitașii începură să urle ca lupii prin cioburi de oale de lut, adunînd mulțime de dihanii zburlete și cu colții rînjiți... Iancu se dovedi îndemînatîc fără pereche, nescăpînd fără folos nici unul din plumbi.

Noaptea, prinzîndu-i în pădure, se adunară în jurul focului spre a odihni, urmînd ca spre ziuă să se înapoieze acasă... Ca la orice popas vînătoresc, poveștile începură să se deșire vioaie, pline de duh... Iancu, mai vesel ca oricînd, îi reteză pe toți, vorba lui fiind ascultată ca spusa scripturii... Cei mai tineri, în frunte cu nepotul Barbu, tocmai se grozăveau cu voiniciile lor, cînd o dihanie ametită de glonț năvăli turbată peste focul vînătorilor, băgîndu-i în toate spaimele... Văzîndu-i cum își pierd cumpătul și amenință să sloboadă pistoalele chiorîș, Iancu răcnî să stea liniștiți, spre a nu se omorî între ei și intra în vorba și rușinea lumii... Trase junghiul de la brîu și, luîndu-se în piept cu namila de lup, i-l înfipse în inimă, răpunîndu-l... Cînd se dezmeticiră, lăsară nasurile în jos, domolind-o cu laudele și voinicia, pricepînd că spuma tinereții nu poate sta alătura de osul și vîna ălor încercați și petrecuți în viață !...

A doua zi, însă, boala lui Iancu se înteti ; simțind că i se apropie sfîrșitul, se răsuci în cerga miștoasă, scrișnind din dinți :

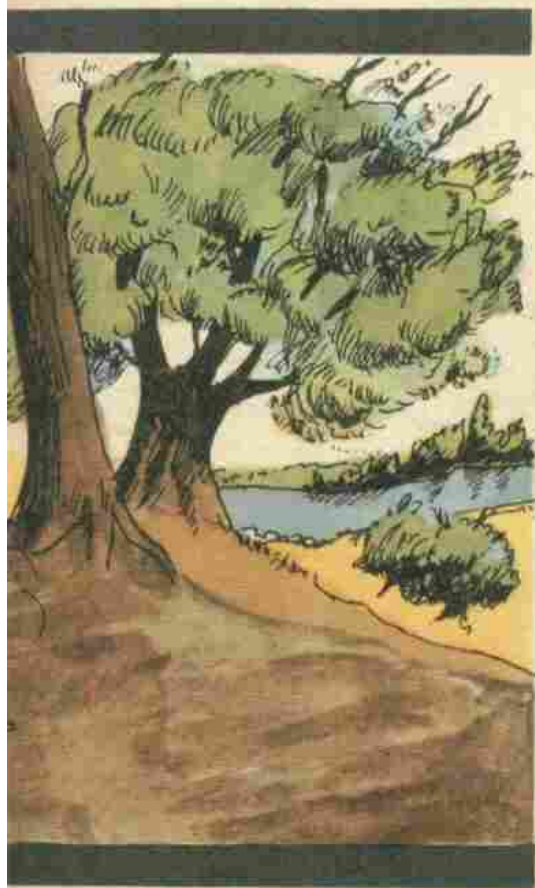
— Mi-a fost rînduit să mi se tragă moartea tot de la bîntuicile prin codru, și să mă duc pe lumea ailaltă tot în pocnete de pistoale !...

În anul 1842, decembrie 14, își dădu duhul, „anii vieții lui fiind 55“.

Fu adus în Caracal și îngropat sub picătura streășinii bisericii Maica Domnului, ca să-i plîngă în vreme de ploaie trupul lui fărîmat pe drumuri prea puțin înțelese de oameni, și sufletul în care cuprinsese, ca nimeni altul, dragostea de neam și de pămîntul țării românești...

Neamul	5
Dragostea Jianului	39
Semnele vremii	52
Plecarea în haiducie	66
Drumuri haiducești	87
Colindări pentru liniștea sufletului	117
De olac spre București	141
Crăciun, ca neoamenii	152
Rînduială de la Dumnezeu	162
Sfîrșitul haiduciei	169
Odihna Jianului	173





Lei 4,75